

SURÁNYI MIKLÓS MŰVEINEK EMLÉKKIADÁSA
15.

SURÁNYI MIKLÓS
ARANYBÁSTYA

SZINJÁTÉK 3 FELVONÁSBAN

ELSŐ FELVONÁS.

*Történik Mendel bankár kastélyában, Moselburgban, a Mosel partján,
Coblentz és Trier között, 1792. augusztus végén.*

SZEMÉLYEK:

CONDÉ BOURBON herceg
BEAUHARNAIS FRANÇOIS MARQUIS, Condé hadsegéde
BUHARNAIS DIANA marquise
BEAUHARNAIS LUCRETIA marquise
A TRIERI ÉRSEK
MENDEL ÁBRAHÁM, frankfurti bankár
RACHEL |
LEA | Mendel leányai
LÉWY, párizsi bankár
WANLERBERGH, londoni bankár
ISAAC, Mendel irnoka
FOULD, párizsi bankár
MEYER |
GUSTAVE | Fould titkárai
ROBERT HALL |
REB LION | Wanlerbergh titkárai
KOMORNA.

Főnemesek, tiszték, gárdisták, szolgák.

*Mendel bankár kastélyának előcsarnoka, közepén oszlopok, azokon túl széles erkély, amelyről
leláttni a völgybe, az országútra, mögötte a folyóra. A terem közepén kerek asztal, amely körül
a bankárok irnokai rendezgetik a székeket, írószereket, iratokat. Az asztalnál balra, a középen
trónszerű, karosszék, vele szemben jobbra szintén díszes magashátú szék. A két főhelytől jobbra-
balra kisebb székek. A színpad baloldalán szárnyas ajtó, jobboldalon lépcső az emeletre.
Mindenütt szőnyegek, selymek, virágok.*

ELSŐ JELENET.

Isaac, Meyer, Gustave, Hall, Reb Lion.

ISAAC, *kaftános fiatal zsidó*: Na, rendben van minden? Mi? Elég széket tettünk? Mi? Nézzük csak. Itt ül a herceg, körülötte a kíséret. A herceggel szemben a házigazda, Ábrahám Mendel; mellette Fould párizsi bankár.

GUSTAVE, *párizsi piperkőc zsidó*: Az én gazdám. Helyes.

MEYER, *jakobinus zsidó*: Léwy úr hol ül?

ISAAC: Ez a gazdád helye. *Reb Lionhoz*. Te vagy a londoni bankár írnoka?

HALL: Disztingváljunk. Tiszteletreméltó barátom és én közösen jegyezzük a céget.

GUSTAVE: Wanlerbergh úr két írnokkal jár?

MEYER: Ravasz ember; a keresztények felé egy angol tengeri főka, a zsidók felé egy talmudista arcát mutatja. Csinos kis párocska.

LION: Rabbi Hillel mondta: Az üresfejű nem fél a büntől, a tudatlan nem lehet jámbor.

HALL: Hallod, zsidó, ez neked szól. Ami pedig engem illet, én Robert Hall vagyok, az oxfordi egyetem doktora, gentleman Londonból, volt városi jegyző, német és francia tolmács. A Wanlerbergh-bankház csak fejedelmekkel és miniszterekkel köt üzleteket, nálunk minden szerződés és levél egy-egy remeke az angol stílusnak. Erre kellek én.

MEYER: Alázatos szolgálja, doktor úr. Nem akarnám sérteni, de tisztelt kartársa is az angol remekírók közé tartozik?

HALL: Kinézem belőled, hogy soha hírét sem hallottad tiszteletreméltó barátomnak, Lion ben Asernak, a talmudtudósnak, Izrael fáklyájának, a nagy londoni rabbinak.

ISAAC: Üdvözlégy rabbi! Áldott légy a városban és áldott légy a mezőn. Nehéz volt az út?

HALL: Két napig dühöngött a vihar a csatornán. Hol én tartottam a rabbi fejét, hol ő az enyémet. Hol ül a gazdám?

ISAAC: Itt jobbról, Mendel úr mellett. Meyer, add ide a tintát, tollat, porzót. Oda a hercegnek az aranyporzót.

LION: Micsoda hercegről van szó?

ISAAC: Condé hercegről, a francia király unokatestvérééről, aki a forradalom miatt német földön él. Bizonyára hallottad már, rabbi, hogy Franciaországban a jakobinusok a királyt és családját bebörtönözték, a főnemeseket, bírakat, papokat és katonákat elkergették, s aki ellenállt, azt felakasztották.

MEYER: Ezt nagyon helyesen tették.

GUSTAVE: Micsoda beszéd ez? Megbolondultál?

ISAAC: Te is jakobinus vagy?

MEYER: Utálom az emigránsokat.

HALL: Mindjárt itt lesznek, megmondhatod nekik.

MEYER: Mit keresnek itt az emigránsok?

ISAAC: Hadseregük itt a Mosel partján vonul Franciaországba, hogy véget vessenek a forradalomnak. Mi azért várjuk őket, hogy pénzt adjunk nekik.

MEYER: Az üzlet az uraké s a buta zsidó adja hozzá a pénzt.

HALL: Ha jól distingvállok, uraim, Londontól Kelet-Indiáig ez a legostobább zsidó a nap alatt. Ez még azt sem tudja, hogy a háború csak annak jó üzlet, aki a pénzt adja hozzá. Ergo: a zsidónak.

ISAAC: Béke velünk. A háborúhoz pénz kell s nagy megtiszteltetés, hogy a herceg személyesen jön Mendel Ábrahámhoz.

MEYER: Isaac, te nagyzolsz. Én inkább úgy látom, hogy Condé egyszerűen iderendelte a frankfurti zsidót.

HALL: Distingváljunk, uraim. Mendel majd így mondja el otthon: Eljött hozzám a herceg Moselburgba Condé herceg pedig: Moselburgban fogadtam a zsidókat. Fogalmazás dolga az egész!

GUSTAVE: Ön csakugyan pompásan tud fogalmazni, uram. De a lényeg az, hogy belekerültünk a világtörténelembe. A gyerekek majd tanulják az iskolában: A nagy francia forradalmat Condé herceg verte le és a hadviseléshez, *egyenként rámutat az irnokokra*, frankfurti, párizsi és londoni bankházak adták a pénzt. Én így fogom fel a dolgot.

HALL: És tedd hozzá, hogy a kölcsönszerződés Mr. Robert Hall, jogtudós mesteri tollát dicséri.

ISAAC: Jaj, jaj, beszakad a hátam. Az este érkeztünk Frankfurtból, egész éjjel takarítottunk és én magam legalább százhusz patkányt ütöttem agyon.

GUSTAVE: Hát miért engedtétek, hogy úgy elszaporodjanak?

ISAAC: Miért engedték? A kastély már régen a miénk, - zálogban - de Mendel úr maga is csak most van itt először. Hanem szépen rendbehoztuk, mi? Szép, mi? Pompás, mi?

GUSTAVE: Nagy örömet szerezteél Mendel úrnak.

MEYER: A patkányoknak is?

HALL: Valahányszor ilyen szemtelen, gúnyolódó, silány fajankó kerül az utamba, mindig csiklandoz a vágy, hogy a fejébe verjek egy kis mórest. Pedig én vagyok a legmegátalkodottabb filozemita itt, Moselburgban.

MEYER: Azt hittem, már Mendelburgnak hívják.

ISAAC: Mit nevettek ezen? Ha Condé győz, fogadok, hogy a gazdámat báróvá teszi. Baron von Moselburg... Esetleg Baron von Mendelburg... Mi van ezen nevetni való?

GUSTAVE: A báró úrnak adjon az Isten szerencsét. És a fiainak is.

ISAAC: Nincs neki fia. Az az egy bánata van, hogy nem lesz, aki elmondja érte a kádist.

LION: Gyermektelen?

ISAAC: Két leánya van, Rachel és Lea.

LION: Mint Lábánnak a bibliában.

GUSTAVE: Ismerem a fiatalabbikat. Rachel kisasszony gyermekkorától Párizsban nevelkedett Fould bankár palotájában.

MEYER: Gyönyörű teremtés.

GUSTAVE: Meghiszem azt. A gazdádak is tetszett.

MEYER: Sajnos.

ISAAC: Na? Mi ebben a sajnós? Léwy úr okos, szép és gazdag fiatalember. Rachel kisasszony okos, szép és gazdag fiatal leány; Léwy úr gazdag, Rachelnek is van pár milliója; Léwy úr házasodni akar és a kisasszony férjhez akar menni... Mi itt a sajnós?

MEYER: Az a sajnós, hogy Rachel kisasszony csak a hercegeket és grófokat méltatta tekintetére. Például Beauharnais François ezredes, Condé herceg főhadsegédét.

HALL: Nem pedig téged. A hölgy a hercegek javára disztíngvál. Ez csakugyan sajnálatos el-tévelyedése a hölgy ízlésének.

GUSTAVE: Mr. Hall, ön csakugyan megátalkodott filozemita.

HALL: Minden reggel annak ébredek fel; de ha aztán ilyen zsidó jakobinussal találkozom, már mint antiszemita eszem meg ebédemet. Ergó: előre megfontolt szándékról nincs szó.

ISAAC: Béke velünk. Tegyük inkább számolyt a székek elé. Átkozottul hideg ez a padló. Meyer, szaporán, az emigráns urak lába alá is.

HALL: Rachel kisasszony még Párizsban van?

ISAAC: A király elfogatása után ő is elhagyja Franciaországot.

MEYER: A Beauharnais-család társaságában.

HALL: Ami tehát a Beauharnais-családot illeti, az úgy látszik, nem gyűlöli úgy a zsidókat, mint ahogy ez a jakobinus zsidó gyűlöli az emigránsokat. Mit szól ehhez, citoyen Meyer?

MEYER: Ön téved, Mylord. A Beauharnais-családnak csak egyetlen tagja bocsájtja meg Rachel kisasszonynak, hogy a gettóban született, az pedig François márki úr, ezredes, Condé herceg főhadsegéde. A fiatal ezredesek néha ilyen filozemiták.

HALL: Éles nyelved van, fickó, ami azt illeti!

ISAAC: Mendel úr pedig hajlékot adott a két Beauharnais kisasszonynak.

MEYER: Százhusz patkány társaságában.

A háttérben feltűnik a két marquise és a komorna alakja.

GUSTAVE: Csitt, éppen jönnek.

HALL: Rachel és Lea?

ISAAC: A két Beauharnais kisasszony.

Jobbról a lépcső legfelsőbb fokán feltűnik Mendel bankár és Lea.

ISAAC: Ott meg a gazdám a kisasszonnyal. Uraim, tűnjenek el. *Irnokok el.* Jó reggelt, Mendel úr. Mit tetszik szólni, milyen szép rendet csináltam? Jaj, beszakad a hátam. Kisasszony, kis-asszony, nézze csak, ott jönnek.

MÁSODIK JELENET.

A két marquise, komorna, Mendel, Lea, később Léwy.

A két marquise huszonhat-huszonnyolc év körüli, gőgös és finom rokokó figurák, balról jönnek fel a lépcsőn, egyidejűleg Mendel bankár, öreg, görnyedt, beteges, mogorva, előkelően öltözött frankfurti patricius zsidó, valamint Lea, a leánya, szigorú és büszke, huszonnyolc éves zsidó leány, az emeleti lépcsőtől jönnek lefelé. Mendel és leánya a kisasszonyok felé sietnek, hogy a kastély vendégeit üdvözljék. A szín baloldalán találkoznak. Mendel és Lea részéről udvarias hajlongások. A kisasszonyok, mintha halálosan meg volnának rémülve, megtorpannak.

DIANA, *estélyi ruhában, parókában, keblén fehér Bourbon-rózsával, ijedten összecsapja a kezét.*

LUCRETIA, *keblén narancssárga rózsza, kezében lornyon, ijedtében leejti legyezőjét a földre.*

LEA, *felveszi.*

MENDEL: Főméltóságú hölgyeim!

DIANA: Lucretia, Lucretia, ha nem csalódom, a mi kedves házigazdánk... És ön, kisasszony?

LEA: Édesapám nevében is bocsánatot kérek, hogy a ház kedves vendégeit még nem üdvözlöttük. Most érkezünk mi is Frankfurtból.

LUCRETIA: Diana, Diana, hiszen akkor ez Rachel kisasszony.

LEA: Rachel a húgom. Engem Leának hívnak.

LUCRETIA: Leának? Oh milyen kedves.

DIANA: Csodálkoznak úgy-e, hogy estélyi öltözetben vagyunk?

LUCRETIA: Ez azért van, mert Condé Bourbon herceg offensége kegyeskedik bennünket meglátogatni.

MENDEL: Mi is őt várjuk.

LUCRETIA: Valami kárnivalójuk van a fenségtől?

MENDEL: Abban a szerencsében részesülünk, hogy a hadviselés költségeihez szükséges pénzt offensége rendelkezésére bocsáthatjuk.

DIANA: Ez szép. Hallod, Lucretia? Izé úr, a mi kedves házigazdánk is leteszi a haza oltárára a maga kis pénzét.

LUCRETIA: Most mindenki odaadja utolsó Louis d'Orját is.

DIANA: Mi is odaadnánk, de a meneküléskor, a nagy zavarban mindent otthon hagytunk.

LUCRETIA: Diana, édes, ha jól tudom, van néhány aranyunk.

DIANA: Mit nem mondasz!? *A komornához:* Kisasszony! Kisasszony! Szaladjon csak, kérem...

LUCRETIA: Hozza ide az ékszerkazettát.

DIANA: Mi öt éves korunktól kezdve minden hónapban tíz-tíz Louis d'Or zsebpénzt kaptunk.

LUCRETIA: De mindig odaadtuk a házi szegényeknek.

DIANA: A szegények aztán felgyújtották a kastélyunkat.

LUCRETIA: És kikergettek bennünket Franciaországból.

DIANA: Olyan hirtelen kellett menekülnünk, hogy egészen megfélekedtünk a háziszegényekről.

LUCRETIA: Talán azért is lődöztek a kocsink után.

DIANA: Dehogyan is azért, a király miatt.

LUCRETIA: Diana, Diana, ez nem tartozik ide. Nézd, itt Rachel kisasszony...

LEA: Marquise, Rachel a húgom. Én Lea vagyok, a ház idősebb leánya.

LUCRETIA: Tévedtem? De az a hasonlatosság!

DIANA: Hasonlatosságról szó sem lehet... Lucretia marquise kissé rövidlátó... Nem tesz semmit... De hol van a mi kedves Rachelünk?

MENDEL: Minden pillanatban várjuk Trierből.

LUCRETIA: Trierből? Bátyánk is ott van, François marquis is ott van a fenség megbízásából.

LEA: Úgy?

DIANA: Lucretia, képzeld, François és a kedves kis Rachel együtt vannak Trierben... Ah, kedves izé... Ábrahám, ön nem is képzelem, hogy a mi aranyifjúságunk mennyire körülrajongja az ön kis leányát. Például maga François marquis is, pedig ő a szépnemnek nagy szakértője.

LUCRETIA: François bolondja a keleti típusnak. De csakugyan tévedtem; a hasonlatosság tévesztett meg.

DIANA: Én nem látok semmi hasonlatosságot. Pedig jól ismerem a kedves kis Rachelt, sokszor találkoztam vele Fould bankár szalonjában. Hogy mi hogy kerültünk oda? Miért ne? A mai francia főnemesség nem tesz különbséget ember és ember közt.

LUCRETIA: Mi még írókkal és művészekkel is érintkeztünk, oh, mi Rousseau és Voltaire tanítványai vagyunk...

KOMORNA: Marquise, az ékszeres dobozok. Elhoztam mind.

DIANA: Nagyon jól tetted, derék honleány vagy. Nézzük csak. Itt van az utolsó zsebpénz. Tíz meg tíz az húsz... Nini, még itt van kettő. Kedves uram, ezeknek az ékszereknek is lehetne valami hasznát venni?

LEA: Oh marquise, ezek bizonyára ereklyék, kedves családi emlékek.

DIANA: Éppen azért. Ezt én kaptam a királynő öfelségétől.

LUCRETIA: Ezt a nagyanyám viselte XV. Lajos koronázásán.

DIANA: Ezt meg a dédanyám kapta a Napkirálytól.

LUCRETIA: Ez még Szent Lajostól való.

DIANA: Ó Istenem, minden ami szép és jó, azt tőlük kapta Franciaország.

KOMORNA, *lehúzza az ujjáról a gyűrűt*: Kegyelmes marquise, ha megengedné, én is szívesen...

LUCRETIA: Oh te kis bolond...

DIANA: Ne bánts, Lucretia, ez a szegény asszony két fillére... Nem tanultad a bibliából?

KOMORNA, *hálásan kezét csókol.*

Jobbról megjelenik Léwy.

DIANA: Szentséges ég, ott jön valaki.

LUCRETIA, *halkan felsikolt:* Condé?

DIANA: Lucretia, az Istenért, meneküljünk. Félek, hogy máris terhére vagyunk a háziaknak. Kisasszony... Uram... Adieu!

LEA: Szabad a lakosztályukba kísérni méltóságtokat?

DIANA: Ki az a félelmetes fekete ember?

LEA: Léwy, párizsi bankár, üzletünk és családunk barátja.

LUCRETIA: Oh, milyen kedves. *Diana, Lucretia, Lea el.*

HARMADIK JELENET.

Mendel, Léwy, később Lea.

LÉWY, *harminc éves párizsi bankár, biztos fellépésű, komoly üzletember és világfi, a legutolsó divat szerint feketében:* Jó reggelt, Mendel úr. Milyen volt az út?

MENDEL, *köhög:* Vén csont vagyok. A nedves éjszaka átjárta a tudómet. Léwy, amióta utoljára láttalak, megemberesedtél.

LÉWY: Mendel úr, azért siettem, mert négyszemközt szeretnék beszélni a Condé-kölesönről.

MENDEL: Rossz hírek Párizsból?

LÉWY: Félek, hogy itt nagyon kevésbe veszik a forradalmat. Én nem mernék Condénak pénzt adni. Condé százezer tallerra sem jó.

MENDEL: Talán a jakobinusoknak adjak?

LÉWY: Egyiknek sem. Várjunk.

MENDEL: Nem akarok az üzletből kimaradni.

LÉWY: Mendel úr, nem bánom, adok. De a pénzemért aggódom. Az önéért és a leányaiért is. Én úgy érzem, mintha a fia volnék.

MENDEL: Apáddal úgy beszéltek meg, hogy Lea a feleséged lesz.

LÉWY: Mendel úr, én Rachelt szeretem.

MENDEL: Lea erős, okos, komoly, a szíve arany, a feje csupa ész. Üzletembernek valóságos kincs.

LÉWY: Én Rachelt...

MENDEL: Mához két hónapra megtarthatjátok az esküvőt. Két millió tallér.

LÉWY: Ennyire gondoltam.

MENDEL: De hozzád inkább Lea való. Apád is őt választotta.

LÉWY: Hiába, én nem tudok Rachel nélkül élni.

MENDEL, *vállat von*: Jó, Ámbár Rachelnek hibái is vannak.

LÉWY: Egy hibája van. Aggasztóan szép. Rachel túlságosan szép és az emigránsok túlságosan unatkoznak. Miért van Rachel mindig az emigránsok között?

MENDEL: Figyelmeztetlek, hogy Rachel utálja a jakobinusokat.

LÉWY: Eh, vigye az ördög a politikát. Asszonyt, szerelmet, családot akarok és boldog akarok lenni.

MENDEL: Bölcs beszéd, Jó üzlet, jó házasság, jó gyermekek... a többi nem a mi dolgunk. Leát azonban sajnálom. Ő az öregebb és valóságos kincs.

LEA, *futva jön ki a marquiseok szobájából*: Apám, apám, Rachel megérkezett.

MENDEL: Rachel megjött? Igazán? Rachel?

LÉWY: Hol van Rachel?

LEA: Tíz perc múlva itt lesz. Egy dragonyos hozta a hírt a Beauharnais-ezredből.

LÉWY, *Leához*: Dragonyos a Beauharnais-ezredből? Mi köze Rachelnek a dragonyos-ezredhez?

LEA: Rachel a marquisval jön.

LÉWY: Mendel úr! Mendel úr!

LEA, *súgva*: Ne izgassa apát!

LÉWY: Mendel úr csakugyan pénzt akar adni Condénak?

MENDEL: Adok.

LÉWY: Az emigránsoknak? Az emigráns hadseregnek?

MENDEL: Ne beszélj. Rachel mindjárt itt lesz.

LÉWY: Mendel úr, tudja-e, hogy emigráns hadsereg nincs is a világon? Ötszáz rongyos katonaszökevény fegyvertelenül, botokkal hadonászva, kétszáz nemes, ugyanannyi inassal és markotányosnővel. Mendel úr, maga ezeknek ad pénzt? Mendel úr, tudja-e, hogy ezek az emberek a saját hazájuk ellen akarnak harcolni?

MENDEL: Mi közöm hozzá? Én egy öreg frankfurti zsidó vagyok.

LÉWY: Frankfurti zsidó? Hát igen, erről van szó. Párizsban a nemzetgyűlés polgárjogot adott nekem, Frankfurtba pedig csak akkor engedtek be, amikor befizettem magamért a marhavámot.

MENDEL, *vállat von*: Zsidóért marhavámot szednek.

LÉWY: Wormsban az utcagyerekek rámkiabáltak: Jud, mach mores! Mit tehettem? Oda-lapultam a falhoz és a vásott kölykök előtt alázatosan levettem a süvegemet. Mégis szembe-köptek.

MENDEL: Velem is megesett már.

LÉWY: A párizsi jakobinusok pedig teljes jogú francia polgárnak ismerik el a zsidót.

MENDEL: Hallottam. Mondtad már.

LÉWY: És mégis ellenük küldjük az aranyainkat?

MENDEL: Léwy, Léwy, azok a wormsiak tegnap még azt kiabálták feléd: Jud, mach mores! És a jakobinusok holnap, ha győznek, éppen úgy kivetik rád a marhavámot. Condé herceg pedig finom úri ember és tizenöt százalékot fizet a pénzemért. Tizenötöt mondtam? Bízd csak rám. Fizet az százat is. A sárga foltot is leveszi a kabátodról és helyette rendjelet akaszt a gomblyukadba. Bízd rám.

Kürtharsogás.

MENDEL: Megjöttek. Halljátok, gyerekek!? Rachel megérkezett! Lea, szaladj Rachel elé. Léwy, gyere ide, hajolj hozzám közel, akarok neked valamit mondani. Értsd meg, nekem se tetszik, hogy Rachel a marquis kocsiján jön, de azért nem leszek mindjárt jakobinus. Különben még meggondolhatod. Lea inkább hozzád való. *Többet nem tud mondani, mert Rachel már felszaladt a lépcsőn és a nyakába csüng.*

NEGYESEDIK JELENET.

Előbbiek, Rachel, Lea, Beauharnais marquis, Isaac, később Wanlerbergh és Fould.

RACHEL, 24 éves, ragyogó jelenség, merész fellépésű, élénk és fölényes párizsi hölgy, pompás útiruhában: Apám, édes apám...

MENDEL: No-no, kisleányom, azért nem kell sírni... Ejnye, na, ne sírj... Mit bámultok itt? Hosszú volt az út? Nézd, itt van Léwy barátom fia Párizsból.

RACHEL: Apám, drága jó kis apám... Lea csókolj meg. Hol van a marquis?

LÉWY, *tanácstalanul, félszegen áll és sértődötten hátrább húzódik.*

RACHEL: Jónapot, Léwy. Hol van a marquis?

BEAUHARNAIS, 36 éves, ezredesi egyenruhában: Itt vagyok, asszonyom. Uraim, offensége első hadsege, François Beauharnais marquis vagyok. A ház ura?

RACHEL: Édesapám.

BEAUHARNAIS, *kezet nyujt*: Örvendek... Ah Madame, *meghajlik Lea előtt*. Offensége nevében pár percre szállásért esedezünk... egy kis kabinet... át kell öltöznöm.

ISAAC: Erre parancsoljon, marquis úr. *Marquis el.*

LÉWY, *Leához*: Ki ez? Hoppmester, vagy főlakáj?

RACHEL: Apám, jó híreket hozok, beteljesedett, amit jósltam. A braunschweigi herceg megrázta magát és iszonyú erejével megrohanta Franciaországot. Longwy elesett, a herceg Verdun felé marsol s megesküdött, hogy mához két hétre Párizsban vacsorál.

MENDEL: Úgy hallottam, hogy az egész emigráns hadsereg négy-ötszáz fegyvertelen fegyenc.

RACHEL, *nevet*: Akarsz számokat hallani? Svédország, Ausztria, Poroszország, négyszáz-tizenkilencezer embert küldött a harctérre s az emigránsok tizenötezren vannak. Az orosz Katalin éppúgy szövetséges, mint a spanyol Bourbon, az angol Pitt pénzt ad és hadiszert. Európa végre megelégtelte a párizsi jakobinusok veszett orgiáit.

LÉWY: Ugyan.

RACHEL: De a legfontosabbat még nem is mondtam. Lafayette...

MENDEL: Lafayette! Mondd csak, mit tudsz Lafayetteről?

RACHEL: Lafayette átment az osztrákokhoz.

LÉWY, *Leához*: Lafayette hitvány bohóc, de Rachel olyan szép, mint az ég angyala. Nem tudok nélküle élni.

MENDEL: Hallod. Léwy, Lafayette otthagyta őket. Az üzlet minden várakozáson felül jó. Drága kis Rachelem! Jó üzletet mondtam? Az üzlet tüneményes. Condé minden pénzre jó. *Isaachoz*. Hívd csak gyorsan Wanlerbergh és Fould barátomat.

RACHEL: Apám, előkészítetted mindent? Öfensége nagyon siet. Mához két hétre Párizsban leszünk, maga is jön, Léwy?

LÉWY: Félek, hogy ön sem lesz ott, Rachel kisasszony.

RACHEL: Ó, maga sötét pesszimista. Tudja mit, fogadjunk. Tízet adok egyre, mennyit tesz?

LÉWY: Egy millió tallért.

RACHEL: Tízszerez pénzt mondott? Apám van nekem annyi hozományom?

MENDEL: Tíz millió tallér? Tudod, mennyi pénz az? De azért csak fogadjatok, *nevet*, a családban marad. Na, fogadjatok.

RACHEL: A családban marad? Nem értem.

LÉWY, *elérzékenyedve*: Rachel kisasszony...

MENDEL: Nem idevaló, majd holnap. *Nevet*. De csak fogadjatok.

RACHEL: Nem holnap, ma akarom tudni.

LÉWY: Rachel kisasszony...

MENDEL: Leányom ne légy türelmetlen.

RACHEL: Nem tűröm, hogy titkok legyenek.

MENDEL: Titok? Semmi titok. Biztos vagy abban, hogy Lafayette átpártolt? Nos, ha tudni akarod, hát odaigértetek Léwynek. Holnap lesz az eljegyzésetek. Két hónap múlva esküvő. Nna, semmi titok.

LÉWY: Drága Rachel...

RACHEL, *hátrahúzódik, keserűen nevet*: Apám, te tréfálsz.

MENDEL, *haragra lobban*: Nincs kedvem tréfálkozni, öreg, beteg ember vagyok. Mit nevetsz?

RACHEL, *elkomolyodva Léwyhez*: Ne haragudjék, szegény barátom...

Isaac, Fould, Wanlerbergh jobbról a lépcsőről jönnek.

ISAAC: Mendel úr, Mendel úr! Jönnek! *Messziről felharsannak a kürtök: a sereg közeledik.*

LEA: Apám, mindjárt itt lesz a herceg. Elébe kell sietnetek az országúton.

MENDEL: Uraim, siessünk. Léwy, te is velünk jössz.

LEA: És én?

MENDEL: Maradsz, te itt fogadod... Hallottátok? Lafayette az osztrákokhoz szökött, Rachelem hozta a hírt.

FOULD: Győztünk! Condé minden pénzre jó!

MENDEL: Gyerünk a herceg elé! Rachel hozta a hírt!

A négy bankár el.

ÖTÖDIK JELENET.

Lea, Rachel, később Beauharnais.

LEA: Rachel, komoly beszédem van veled.

RACHEL: Nekem is. Mit akartok Léwyvel?

LEA: Apánk akarja.

RACHEL: Nem lehet, örültség az egész. Lea, mondd, hogy tréfálsz.

LEA: Mi bajod?

RACHEL: Megmondom. De előbb én kérdezek tőled valamit. Valld be Lea, te még sohasem voltál szerelmes?

LEA: Micsoda kérdés?

RACHEL: Te még sohasem gondoltál férjhezmenésre?

LEA: Apánk még nem választott férfiút számomra.

RACHEL: És nem tudod elképzelni, hogy azt a férfit te fogod kiválasztani?

LEA, *csodálkozva nézi.*

RACHEL: Te még sohasem érezted, hogy valaki láttára megdobban a szíved?

LEA: Ha úgy volna, eltitkolnám.

RACHEL: Sohasem érezted, hogy valakinek, akiért az életedet is oda tudnád adni, szeretnél beleesni a karjaiba és elájulni az ölelésében?

LEA: Én nem akarok paráználkodni.

RACHEL: Én sem... de én... szeretek valakit... és én nem tudok nélküle élni... én szerelem nélkül nem tudok élni és meghalni sem akarok, ameddig ő szeret engem.

LEA: Hallgass! Megbotránkoztatsz.

RACHEL: Miért nem vagy hozzám őszinte, Lea? Hiszen te is ember vagy és nő vagy és néha egész éjszaka nem tudod lehunyni a szemed, mert dideregsz a társtalanságban... Lea... én tudom, hogy te is olyan vagy, mint én és minden asszony... Lea, te nem szeretnél magadnak gyermeket... tőle? Lea, hát nem vagyunk mi egymás jó kis testvérei... nekünk színlelni és hazudni kell egymás előtt?

LEA: Ha erre vágyol, Léwynél megtalálhatod. Őt rendelte neked az Úr.

RACHEL: Én pedig nem lehetek a Léwy felesége.

LEA: Mi kifogásod van Léwy ellen?

RACHEL: Semmi. Léwy derék, csinos, gazdag zsidó bankár.

LEA: Te pedig a Mendel zsidó lánya vagy Frankfurtból.

RACHEL: De én nem szeretem Léwy-t. Értsd meg, én nem szeretem őt és nem is akarok róla tudni. Én mást szeretek és nem tudnék azon az *egyetlen* emberen kívül senkit sem szeretni.

LEA: Rachel, Rachel, téged megrontottak ott Párizsban azok az edomiták, akik közt éltél.

RACHEL: Miért bántod őket? Ismered őket?

LEA: Isten ments. Nem akarok érintkezni velük. Tizenhét évszázad óta gyötrik Izrael népét. Gettóba gyömöszöltek bennünket, mint a bélpoklosokat.

RACHEL: Lea, hallgass ide. A zsidók azt mondják, hogy tizenhét évszázad óta szenvednek a keresztényektől, a keresztények pedig, hogy a zsidók kezdték ezt a gyűlölködést és tizenhét évszázad óta gyalázzák, csalják és fosztogatják a keresztényeket. Kinek van igaza? Lea, ha Isten a végítélet napján kezedbe adná a bírói hatalmat, mernéd-e ezt a pört eldönteni?

LEA: Rachel, te káromlod Izraelt. Nem vagy te is Izrael leánya, éppúgy, mint én?

RACHEL: Én elsősorban ember vagyok, Isten teremtménye és a keresztényeket is Isten teremtette.

LEA: A csúszómászó állatokat és a fenevadakat is.

RACHEL: És valamikor angyal, ember és fenevad szépen megfértek a paradicsomban.

LEA: Efféle bölcseségeket sokat hallani manapság keresztény és zsidó házaknál egyaránt. De ez csak azt bizonyítja, hogy mindenhol vannak hitetlenek és eretnekek. Jól tennéd Rachel, ha inkább engedelmeskednél Izrael törvényeinek és apád parancsának.

RACHEL: Ne folytasd. Tudom, mit akarsz mondani, hát beszéljünk őszintén. Végre is egyszer úgyis... Lea, hallgass ide, én nem lehetek a Léwy felesége.

LEA: Ugyan.

RACHEL: Engem nem lehet férjhez adni... sem Léwyhez, sem akárhoz másra ezen a kerek földön.

LEA: Azt majd apánk mondja meg, Rachel.

RACHEL: Apánk? Hát tudj meg mindent. Én már asszony vagyok, Lea.

LEA: Asszony? Elment az eszed?

RACHEL: Lea, édes jó Leám, én Beauharnais marquis felesége vagyok.

LEA, *felsikolt*: Mindenható, hiszen akkor te...

RACHEL: Igen, hogy a marquis felesége lehessen, ki kellett keresztelkednem.

LEA, *kezébe rejtve arcát, sír*.

RACHEL: Sajnálom, hogy fájdalmat kell okoznom nektek. Bevallom, én is sokat vívódtam... De már döntöttem... Én ki akarok röpiülni abból a sötét, bús sikátorból, ahova titeket nem a keresztények, hanem a magatok könyörtelen törvényei beszorítottak. Én tovább látok a gettó falainál, az én szemem túlhatol a ti patványperspektívátokon, én nem félek a fénytől és a magasságoktól, én bele merek nézni a napba.

LEA, *jajveszékel*: Megszállta az ördög! Elhagyta Izraelt! Törvényszegő, eretnek, keresztény bálványimádó lett!

RACHEL: Ne sírj, Lea... Nekem is fáj a szívem értetek, de a testem és a lelkem az enyém, nem az apámé és nem a gettóé, hanem az enyém. Lea, Lea, ne sírj.

LEA: Rachel, hogy tudtad ezt tenni? Nem félsz, hogy eltipor és összezúz a bosszúálló Isten?

RACHEL: Lea, édes drága Lea, ne sírj... Lea, nézz rám... Nem tudsz rám nézni, annyira gyűlölsz engem, Lea?

LEA, *megtörli könnyeit, kiegyenesedik, a hangja kemény*: Rachel, nem gyűlöllek.

RACHEL: Köszönöm, drága jó kis Leám.

LEA, *kibontakozik*: Azt mondtad Rachel, hogy a tested és a lelked a tiéd. Jó. De vajjon ösmered-e azt a három bűnt, amelytől még élete árán is óvakodnia kell annak, aki zsidónak született?

RACHEL: Három bűnt! Miről beszélsz, Lea?

LEA: Ez a három bűn: megtagadni atyáink hitét, paráználkodni és embert ölni. Te kikeresztelkedtél és keresztény ember ágyasa lettél. A három közül tehát már kettőt elkövettél. Nem félsz, hogy elköveted a harmadikat is?

RACHEL: Embert ölni... félrebeszélsz?

LEA: Nem félsz, hogy ezzel megölnöd apánkat?

RACHEL: Megölöm apánkat... Lea, te ezt lehetségesnek tartod?

LEA: És te kételkedel benne?

RACHEL: Megölöm az apámat? *Sírva fakad*. Lea, édes jó kis nővérem, néném, anyám, mindenem, mondd, hogy csak ijesztgetsz.

LEA: Ha megtudja, nem éli túl.

RACHEL: Ha megtudja... és meg kell tudnia?

LEA: Nem szabad neki megtudni. El kell titkolnunk előtte. Nem kell sokáig titkolóznunk... Szegény apánk... láttad, milyen öreg?

RACHEL, *sírva fakad*.

LEA: Irtózatos ez! A teste és a lelke az övé... A Mindenható elvette az eszét. Mondd, hát olyan nagyon szerelmes vagy, Rachel?

RACHEL, *Lea nyakába borul*: Ha tudnád, hogy milyen boldog és milyen boldogtalan vagyok! *Fanfare, dobpergés, »Éljen a király!« kiáltások, Beauharnais marquis jobbról futva jön le a lépcsőn.*

HATODIK JELENET.

Előbbieket, Beauharnais, Isaac.

BEAUHARNAIS, *díszben, rendjeleivel, izgatott sietséggel*: Hölgyeim, a fenség megérkezett.

ISAAC, *a lépcsőn fut fel*: Megjöttek, megjöttek...

Lea és Rachel ijedten széjjel.

BEAUHARNAIS, *Leához*; Bocsánat, ön a ház úrnője? El ne felejtse: az ajtóban mély bók offensége előtt s aztán hátrálni, hogy a fenség bejöhessen. *Rachel felé*. Drága barátnőm, ön pedig tűnjön el.

RACHEL: Nekem nem szabad fogadnom offenségét?

BEAUHARNAIS: Sőt kötelessége volna, de nem útiruhában. Asszonyom, miért nem öltözött át? Önnek tudnia kellene.

RACHEL: De az apám és nővérem...

BEAUHARNAIS: Drága barátnőm, első a fenség, aztán a család... Na, csak nem fog el-pityeredni? *Megöleli, a fejét megsimogatja*. Szíveskedjék azonnal átöltözni...

RACHEL: De nekem még valami mondanivalóm volna, hallgasson meg, drága barátom.

BEAUHARNAIS: Most nincs idő... A fenség... A fenség.

RACHEL: François, égbekiáltóan nagy dologról van szó. Leának megmondtam.

BEAUHARNAIS: Helyes. *Kezet csókol*. Most sietek a fenség elé. *Szalad a lépcsőn lefelé*.

RACHEL: De az apámnak nem szabad tudni!

LEA: Rachel öltözködjél át, neked kötelességed.

RACHEL: Megyek. *El*.

LEA, *sírva fakad*: A teste és a lelke az övé!...

HETEDIK JELENET.

Lea, Condé herceg, Beauharnais, a trieri érsek, a kíséret, a bankárok.

Künn zene szól, dobpergés, »Éljen a király, Éljen a királyné! Éljen Condé Bourbon!« A herceg és kísérete némán, ünnepélyesen vonul fel a lépcsőn, csak az öreg érsek integet mosolyogva Lea felé; a többi észre sem veszi. A kíséret mögött kullognak a bankárok.

BEAUHARNAIS: A marquis-k hódolattal várják fenségedet. *Mutatja az utat; a herceg és kísérete balra el, a bankárok a házigazdával és Leával ottmaradnak és elképedve egymásra néznek.*

MENDEL: Fáradt vagyok, utálom ezt a komédiát. De az üzlet jó. Várjunk.

LÉWY: Hol van Rachel?

LEA, *félrevonja Léwy*: Léwy, türtőztesse magát.

MENDEL: Lafayette otthagytá őket. Nem lesz hosszú a háború.

FOULD: Én azt hiszem, hogy vége is már.

WANLERBERGH: Isten ments. Ha már pénzt adunk, hát legyen jó kiadás, hosszú háború. Akkor a haszon kétszeres. Egy: a pénz kamata. Kettő: a hadiszállítások. Úgy tudom, Mendel szállítja a marhát, a lovat és a bort. Én a szövetet és a fegyvert.

FOULD: Én a lisztet, szénát, zabot.

MENDEL: Én adom a trént.

FOULD: Én az ezüstöt a zsold fizetéséhez. *A bankárok halkan tanácskoznak.*

LÉWY: Hol van Rachel?

LEA: Léwy, az Istenért, uralkodjék magán.

LÉWY: Mi a baja magának, Lea kisasszony? Hiszen remeg.

LEA: Valamit akarok magának mondani.

MENDEL: Léwy, Léwy, hát te mit akarsz a seregnek szállítani?

LÉWY: Én? Én? Én nem bízom az üzletben.

FOULD: Én a magam számlájára négymilliót jegyzek.

MENDEL: Ugyanannyit veszek át én is. Ebből félmillió a Beauharnais marquise-ok számlájára megy.

FOULD: Micsoda, hát ők is?

MENDEL: Ők is? Még a szobaleányuk is. Meg kell adni, ezek a keresztények sokra képesek, ha hazáról vagy a királyról van szó. *Isaachoz.* Hozd ide az ékszerkazettákat. *A bankárok tanácskoznak.*

LÉWY: Lea kisasszony!

LEA: Csendesesen. Vigyázzon, el ne árulja magát. Rachel nem lehet a maga felesége.

LÉWY: Rachel az enyém, az apja nekem adta.

ISAAC, *behozza az ékszeres dobozt, átadja Mendelnek, aki megmutatja azt a bankároknak.*

LEA: Rachel már elígérte magát.

LÉWY: Áh, ez nem számít.

LEA: De már oda is adta a kezét. Rachel már a marquis felesége.

LÉWY: Hazugság! Mendel úr!

LEA: Az Istenért! Türtőztesse magát!

MENDEL: Léwy, nézd meg csak ezeket a dobozokat. Félmillió értékű aranyékszer és drágakő. Félmillió testvérek között. És csak úgy a kezembe nyomták. Mondtam nekik, hogy jó, én megőrööm mint kézizálogot, adok rá pénzt, sokat s ha mindenáron úgy akarják, veszek rajta váltókat nekik, nem igaz?

LÉWY: Mendel úr!

LEA, *kétségbeesetten belekapaszkodik:* Ne ölje meg az apámat.

MENDEL: Nesze, fogd ezt a dobozt. Ahogy én ismerem az arisztokratákat, soha az életben nem fogják visszaváltani. Na, mit félsz tőle? Én adom az ötszázezer tallért. Én adom a kölcsönt, te veszed a zálogot! Csupa régi, remekmívű arany. Hibátlan briliánsok. Ceyloni igazgyöngy. Mit mondtam, félmilliót érnek?

LÉWY: Mendel úr!

LEA, *odasúgja:* Gyilkos!

LÉWY, *Leához:* Ne féljen! *Mendel elé lép.* Mendel úr, csak azt akarom önnek mondani, hogy én egy rézgarast sem kockáztatok. A zálogot nem fogadom el. Nincs szükségem a briliánsokra.

WANLERBERGH: Miért?

FOULD: Miféle beszéd ez?

MENDEL: Elment az eszed?

LÉWY: Ellenkezőleg, megjött. Én nem bízom sem az emigránsokban, sem a braunschweigi hercegekben, sem a becsületben, sem az Istenben, én a forradalomban bízom egyedül.

FOULD: Megőrült.

LÉWY: Hallgassanak ide. Vegyék tudomásul, hogy én jakobinus vagyok. Zsidó és jakobinus. És az osztrák hadsereg egy része is jakobinus, a forradalom hadseregeiben pedig olasz, spanyol, angol és amerikai ezredek vannak, amelyeknek minden katonája jakobinus. És jegyezzék meg jól, nemsokára az egész világ jakobinus lesz, a forradalom vívmányai felgyújtják Kínát és Japánt, Amerikát és Indiát és ha a braunschweigi herceg megrázta magát, hát akkor vele szemben megrázza magát az Ural és Eufrates, a Himalája és a Mississippi is, megrázkódnak az óceánok, elöntik a régi, rothadt, erkölcstelen, sötét Európát és az emigránsokat belefulladásztják a tenger iszapjába. *Léwy beszédje alatt balról az ajtóban megjelenik Beauharnais és végighallgatja a tirádát.*

BEAUHARNAIS: Elég! Hogy került ide ez az őrjöngő jakobinus?

LÉWY, *megperdül, hátrál, de dacosan a marquis szemébe néz.*

MENDEL: Uram, főméltóságú marquis úr, bocsásson meg ennek a meggondolatlan fiatalembernek. A kockázattól való félelem elvette az eszt. Rachel, hol van Rachel?

LÉWY, *előre akar lépni, de Lea belekapaszkodik és elvonja.*

MENDEL: Kegyelmes uram, ne tessék komolyan venni. Ez a fiatalember derék, okos, de heves és fecsegő zsidó. Szeret fecsegni, eljár a szája. Hogy kicsoda egyébként? Hát az ön alázatos szolgája. Derék bankár, aki alázattal várja méltóságod parancsait. Boldog lesz, ha akár négymilliót is a fenség rendelkezésére bocsáthat. Na, jakobinus ez? Ez a világ legártatlanabb embere, csak fecsegő és eljár a szája. Ki tudja, mi a baja? Hátha szerelmes? Mi? A szerelmes ember néha össze-vissza beszél mindenféle bolondságot. Mít tudja az ember? Talán összeveszték és most így tölti ki a haragját! Bízsa rám, nagyméltóságú ezredes úr, majd én kijózanítom.

WANLERBERGH: Mi majd elbánunk vele.

FOULD: Marquis úr, ne izgassa magát. Nem tetszik látni, hogy ez a szegény fiú elmebeteg?

LÉWY, *ki akarja magát tépni Lea karjaiból.*

FOULD: Nem látja, hogy magánkívül van?

BEAUHARNAIS, *szánakozva*: Látom. Azt is látom, hogy ti is magatokon kívül vagytok az ijedtségtői. Na, nem csodálom. Igazság szerint meg is kellene lakolnotok. De ne féljete. Szerencsétek van. Vendégetek vagytok, katona és nemes ember; nem hallottam semmit. *Elgondolkodik.* Egyébként, Istenem, valljuk be az igazat. Ezelőtt két esztendővel még valamennyien így beszéltünk. Nini, ön nem Fould, a párizsi bankár?

FOULD: Az vagyok, kegyelmes uram.

MENDEL: Nála nevelkedett a kisebbik lányom.

BEAUHARNAIS: Tudom.

MENDEL: Rachel, hol vagy Rachel?

BEAUHARNAIS, *Fouldhoz*: Az ön szalónjában sokszor hallottam olyasmit, amit ez a fiatalember fecsegett az előbb. Sőt talán én is beszéltem akkor efféle badarságokat.

FOULD: Elmélet, elmélet, kegyelmes uram. Tudományos elmefuttatás, eszmecsere, csevegés, a szalónban...

BEAUHARNAIS: Igen, mi csevegtünk, a jakobinusok pedig cselekedtek. Tőlünk tanulták az elveket, ők, a maguk módján, megvalósítják. *Léwyhez*. Fiatalember, ma reggel kaptam ezt a levelet Párizsból. A múlt héten hatvan embert ütöttek agyon, mint a veszett kutyát. Párizs utcáin és a Luxemburgban a gyerekek lenyakazott emberfejekkel játszanak, a szegény svájci testőrök fejével. Utcái lányok feküsznek a királyné ágyába meztelen hullákkal. Ölnék és isznak, aztán újra ölnék és isznak, némelyikük annyi embert mészárol le, hogy összeesik a fáradságtól. Az asszonyok a halottak szívét kitépik és fogaikkal marcangolják. Mit gondol, fiatalember, ezek fogják a világot megváltani? Ezek a pecérek és mészárosok? Akik embereket fognak el az utcán és a vágóhídra viszik őket, mint a veszett kutyát? Ma egy hete letették a királyukat, bohócsapkát nyomtak a fejébe és aztán azt mondták neki: Hallja maga kövér gazember, azt a szajha feleségét aztán el ne hozza magával a nemzetgyűlésre. *Kifáradva, egész halk hangon*. Nem, ne beszéljünk erről. Senkinek sem vagyok kíváncsi a véleményére. Ágyúk és puskák és kardok majd megmondják a maguk véleményét. Én nem vagyok sem kém, sem bíró, sem hóhér, én katona vagyok. Mához két hétre vagy Párizsban leszek, vagy a föld alatt, tömegsírbán, a katonáim között. Ennyi az egész. Nem hallottam semmit.

MENDEL: Rachel, hallod, Rachel? Lea, hívd ide Rachelt. *Lea el*.

BEAUHARNAIS: A herceg úr őfensége kéreti az urakat, készítsék ki az okiratokat. Őfensége siet.

MENDEL: Hívjátok Rachelt.

Condé és kísérete kilép az ajtón. Beauharnais elériük siet.

NYOLCADIK JELENET.

Előbbieket, Condé és kísérete, majd Rachel.

CONDÉ: Bocsánat, az urakat talán sokáig megvárakoztattuk.

Alázatos morgás.

MENDEL: Királyi fenség, kegyeskedjék megengedni nekünk, hogy kötelességünket teljesíthessük. *Megmutatja Condé helyét.*

CONDÉ: Rendben van minden? Ah, ez szép önöktől.

MENDEL, *mialatt a herceg kísérete leül, a bankárok pedig állva elhelyezkednek*: Parancsolja fenség, hogy az okmányokat felolvassuk?

CONDÉ: Felesleges. A főintendáns úr olvasta már. Hol írom alá? Mennyiről van szó? Hatszázhatvanhatezer-hatszázhatvanhat...

FOULD: Guinea-ben, fenség...

CONDÉ: Köszönöm. *Feláll*. Éljen a király. *Kürtök, harsonák kívülről.*

MIND, *felállnak*: Éljen a király, éljen a királyné!

FOULD: Éljen őfensége a királyi herceg!

MIND: Éljen a herceg!

CONDÉ: Éljen Franciaország. Nos, uraim, tudatom önökkel, hogy mához két hétre Párizsban vacsorálunk. *Aláírja a szerződést, halálos csend. E pillanatban jobbról a lépcső legfelső fokán megjelenik Rachel.*

ÉRSEK: Fenséges uram, a ház úrnője.

CONDÉ: Ah, ez pompás... *Felugrik, eléje megy.*

RACHEL, *estélyi toiletteben, mélyen dekoltálva, lesiet a lépcsőn, szertartásosan meghajol.*

CONDÉ: Asszonyom, ha nem csalódom, önnek köszönhetem az urak áldozatkészségét. Asszonyom, Franciaország nem fogja önnek elfelejteni ezt a szolgálatot. *Kürtök, dobok. A tisztek sorra kézcsókra járulnak Rachel elé. Condé halkán beszélget Mendellel.*

ÉRSEK, *odalép Rachelhez:* Drága gyermekem. *Homlokon csókolja; Rachel ijedten visszahúzódik.* Nono, csak nem fél tőlem, az ön öreg barátjától? Nem ismer, madame?

RACHEL: Ó, érsek úr, eminenciás uram...

ÉRSEK: Na, úgy-e emlékszik, vigasztaljon meg, na mikor találkoztunk?

RACHEL, *rémült arccal, szinte ájuldozik.*

CONDÉ: Ah, régi ismerősök? Hol találkoztak?

ÉRSEK: Fenség, én voltam az a szerencsés, aki madame-ot a keresztség szentségében részesítettem és Beauharnais marquis-val összeesketttem. *Rachel megdermedve néz apjára, Lea halk sikollyal az apjához rohan és átöleli, a bankárok rémülten visszahúzódnak.*

MENDEL, *megtántorodik és a szívéhez kap:* Jaj! Jaj nekem! Végem van!

ÉRSEK: Mi történt? Segítség!

CONDÉ: Ültessék le szegényt.

BEAUHARNAIS, *Rachelhez ugrik és átöleli.*

MENDEL, *fölkel, kiegyenesedik, kitépi magát Lea karjaiból, roppant erőfeszítéssel Condé elé lép:* Ne haragudják, fenség, kissé meglepett a dolog... családi ügy, de nem idevaló, nagyon sajnálom... Hallod, Izrael?... ki hitte volna... Fenséges uram, ez itt Lea, az idősebbik lányom, üzlettársam, legjobb barátom és utódom, ő is bocsánatot kér, hogy nem tudott magán uralkodni... de nem tartozik ide... köszönöm, hogy fenséged kegyes volt aláírni... jaj, ki hitte volna... úgy hallom, hogy Lafayette marquis átpártolt, igen? Helyes. Leának nincs igaza, minden ember egyforma. Mendelssohn Mózes is túlélte, hogy a leánya kikeresztelkedett. Ha jól értettem, Pitt őexcellenciája is szavatul a kölcsönért, ennek örülök... fenséged is beleegyezett a házasságba? Köszönöm. Fenséges úr, én már öreg ember vagyok, frankfurti zsidóember, vén fecsegő zsidó a gettóból. A házam ott van a Rotschildé mellett és kék ernyő van kifeszítve a boltom fölött. Életem végét nem így gondoltam, de a Mindenható útjai kifürkészhetetlenek. A váltók három hónapra szólnak. Aranyban. Hiába, a guinea, csak guinea. Nem mondom, a Lajos-arany is prima érme... Halljad, Izrael... Ezt tette velem... Három hónaponként mutatjuk be az elfogadványokat. *Felharsannak a kürtök, peregnek a dobok.* Jaj, a szívem...

CONDÉ: Szegény öregember, sajnós, sietnünk kell. Éljen a király! *Beauharnais-hoz.* Marquis, vegyen búcsút... Madame, adieu!

ÉRSEK: Áldásom, gyermekem.

CONDÉ: Madame, ne sírjon, megengedem, hogy a marquist a Mosel hídjáig elkísérhesse.

RACHEL, *apjához rohan és megcsókolja a kezét.*

BEAUHARNAIS: Siessünk a fenség után! *Kézenfogja Rachelt.*

Harsonaszó, dobpergés, a herceg és kísérete elvonul.

KILENCEDIK JELENET.

Előbbiek, később Léwy, majd Lion.

MENDEL, *leroskad Condé székére, levegő után kapkod, rámered a többire:* Mit bámultok? Mi? Mit akartok tőlem? Mi?

LEA: Édesapám, gyerünk, pihend ki magad!

MENDEL: Miért? nem történt semmi. Nos, ilyet még nem hallottatok? Mi?

LEA: Apám!

MENDEL: Ezek alig várják, hogy hazamenjenek és otthon elfecseggjék az én gyalázatomat. *Leveti, földhöz vágja a frakkját.* Lea, adj valamit rám!

WANLERBERGH: Ne gyötörd magad, még minden jóra fordulhat.

MENDEL: Ostoba! Kikeresztelkedett és férjhezment. Mi forduljon jóra?

WANLERBERGH: Nem érvényes az ő házassága.

MENDEL: Csak ágyasság tehát. Ezt akartad mondani?

WANLERBERGH: Nem, a házasság az ő törvényeik szerint érvényes ugyan, de a feleség nem lesz egyenrangú a férjjel, a gyermekek pedig nem örökölhetik a marquis címet.

LEA, *bejön, apjának selyemkaftánt s kerek kis kalapját nyújt át.*

MENDEL: Léwy, Léwy, hol vagy?

LÉWY, *bejön, lehajtja a fejét.*

MENDEL: Veled akarok beszélni. Ezek itt gúnyolódnak, te is megvetsz engem?

LÉWY, *hallgat.*

MENDEL: Esztelen vén barom vagyok. Elfelejttem, hogy téged is éppúgy meggyaláztak a szívedben, mint engem. Léwy fiam, miért fordulsz el tőlem?

LÉWY, *visszafordul, de hallgat.*

MENDEL: Te hallgatsz, tehát ítélsz. Hogy merészelsz elítélni?

FOULD: Mi felmentünk, Mendel.

MENDEL, *haraggal:* Nincs jogotok felmenteni. Csak a törvénynek van.

FOULD: Nincs közöttünk rabbi.

WANLERBERGH: Az én egyik irnokom nagy törvénytudó. Akarjátok?

FOULD: Nem.

MENDEL: Szólítsátok ide. Hallani akarom.

Wanlerbergh el.

FOULD: Senkire sincs szükségem, hogy elállja utamat, amelyen az Isten felé megyek. Én Voltairét és Rousseaut tartom a magam rabbijának.

MENDEL: Ne káromoljátok Izraelt azért, hogy engem vigasztaljatok. Akarom hallani az Isten emberét, hol van a rabbi?

WANLERBERGH, *bejön Reb. Lionnal*: Itt van és kész igazságot tenni.

REB. LION: Békesség a háznak. Tudom, miről van szó.

FOULD: Mendel, hallgass ide. Én boldognak hirdetek téged azért, ami veled történt. Jó az, ha ott fenn a trónok magasságában őrszeme van a mi népünknek. Ki tudja, nem Eszternek, Ahasvérus király feleségének szerepét szánta-e neki a Mindenható.

WANLERBERGH: Jól tette, hogy kiment a gettóból. Valamennyiünknek azt kellene tenni. Ha másképp nem lehet, keresztelkedjünk ki színlegesen.

FOULD: Ki a gettóból, igen. De nem áruhában, tolvajlámpával, hanem nyiltan, bátran és méltósággal.

WANLERBERGH: Így, vagy úgy, kiki az ő ízlése szerint. Én régóta vallom, hogy semmiféle vallásra nincs szükség, vagy pedig minden vallás egyformán jó.

MENDEL, *haraggal*: Ne káromoljátok Izraelt azért, hogy engem vigasztaljatok.

FOULD: Én nem Izraelről és nem hitbéli dolgokról beszélek. De a gettó ellen tiltakozom, mert nem vagyok kisebb ember, mint ők és éppolyan jogom van zsidók és keresztények, országok és népek, az egész emberiség sorsának intézésére, akárcsak nekik.

MENDEL: Gyermekes, együgyű fecsegés. Én nem kíváncsi vagyok ki a gettóból. Ott a mi helyünk. A testünk és lelkünk épsége ott biztonságban van.

FOULD: A börtön biztonsága.

MENDEL: Börtön a testnek, a léleknek azonban biztos, szilárd pont, amelynek nekitámaszkodva kivetheted sarkaiból a világot. A lélek gettója ez az egész földkerekség és a frankfurti gettó a világ középpontja. Egy sziklacsúcs, amelyen a zsidó összehúzódik és lábait nekitvetve kilendül az egész világ fölé. Én mondom nektek, építetek magatoknak gettót aranyból, de maradjatok a gettó mögött, hogy a világ öldöklő fegyverei ne érjenek. Ha kedvük tartja, ám álljanak ki ők. A keresztények. Keressék a hatalom, rang és hírnév dicsőségét. Én arannyal tele batyumban hordom rangomat és dicsőségemet. Azok a bolondok élnek, szenvednek és meghalnak olyan ábrándokért, amelyeknek felét nem érdemes, a másik felét nem lehet megvalósítani. Úgy látom, a zsidók között is sok ilyen balga álmodozó van. Én nem álmodtam soha.

FOULD: Csillapodjál, Mendel. Az Isten irgalmas.

MENDEL: De vajjon irgalmas-e? Akarom tudni, mit mond a törvény. Rabbi, beszélj.

REB. LION: Rabbi Abbahu mondja: A pogányokat és az apróbarom pásztorait nem kell veszedelembe dönteni, de nem is kell abból kimenteni őket; az árulókat és hitehagyottakat azonban veszedelembe kell dönteni és nem szabad abból kimenteni.

MENDEL: Nem szabad abból kimenteni... Léwy, te is így gondolod?

LÉWY, *hallgat.*

FOULD: Ezt nem tűröm tovább. Elég volt ebből a sötét babonából.

MENDEL: És nem szabad őket kimenteni...

WANLERBERGH: Nem, ez lehetetlen. Ez csak egy zord középkori rabbi véleménye. Én csak az írást tartom szentnek.

MENDEL: Mi van a tórában, rabbi?

REB. LION: A Mózesi törvény pedig előírja: öld meg azonnal?

LEA: Rabbi Jehuda mondja: A gyermekek és az asszonyok azon a nyelven imádkozzanak, amelyen tudnak.

MENDEL: Lea valóságos kincs. *Felkiált Lion felé.* Hallgass. Elég volt. Nincs rád szükségem. El innen!

REB. LION: Kérdeztetek és én igazságot tettem. *El.*

FOULD: Én nem kérek az ő igazságából. Ez a vakbuzgó fanatizmus és dühöngő embergyűlölet igazsága.

MENDEL: Igazság, igazság. Mi közötök nektek az igazsághoz? A rabbi tele van fanatizmussal, Léwy tele van haraggal, Fould tele van fennhéjázással, Wanlerbergh tele van képmutatással. Az igazság pedig nincs sem haragosok, sem gögösök, sem képmutatók pártján, az igazság Isten pártján van. Az igazság... Mi az igazság? Az igazság az Isten cselédje, ott van, ott sűrőforog, ahova az Úr akarata rendeli, ki tudja kifürkészni az Úr akaratát? Ki mer itt a Mindenható Isten nevében ítélni? Mi? Kicsoda az a vakmerő? Ki meri nekem azt mondani?...

FOULD: Bölcs ember vagy, Mendel, csodállak és még jobban szeretlek, mint eddig.

WANLERBERGH: Ég áldjon meg, Mendel Ábrahám.

MENDEL: Várjatok. Nem tiltom meg, hogy az ő dolgáról beszéljete. Úgyis híre megy majd a világba. És ha már szóltok, tegyétek hozzá: Mendel Ábrahámnak azonban maradt egy lánya, az ő szíve szerint való, erős, okos, tiszta szűz.

LEA, *sírva fakad.*

MENDEL, *magához vonja:* ...aki megvigasztalta apját a bánat napjaiban. Lea Izrael kedvére való házasságot kötött apja parancsára.

LEA: Mit mondasz? Nekem nincs vőlegényem.

MENDEL: Van. Léwy Izsák fia a te vőlegényed. Léwy, gyere ide. *Lea és Léwy jobbról-balról letérdelnek.* Lea, Ábrahám, ben Lábán leánya a te menyasszonyod. Így akartam én, így akarta a te apád is az Úr parancsára.

LÉWY, *Leához:* Megszentellek magamnak és eljegyezlek téged Mózes és Izrael törvényei szerint.

MENDEL, *fejük fölé terjeszti a kezét:* Áldjon meg benneteket az Úr. Fordítsa felétek orcáját és legyen irgalmas hozzátok. Adjon nektek békességet. Amen.

FOULD: Ó boldog, bölcs apa.

WANLERBERGH: Adjon az Isten szerencsét.

MENDEL: És hazamenvén mondjátok el azt is, hogy Mendel nem akar többé üzletről, váltóról, pénzről, kamatról tudni.

FOULD: Nem vagy még olyan öreg, Mendel.

MENDEL: Százhuszéves vagyok. Pihenni akarok.

LEA: Apám, drága apám.

MENDEL: Megúntam a pénzt. Szabadulni akarok tőle. Ime halljátok és ha szükség lesz rá, bárhol és bármikor tanuskodjatok. Én, Lábán fia, Ábrahám Mendel, ezennel eladom egyetlen leányomnak, Leának minden aranyból, ezüsből, papírból, zálogból, élő és élettelen áruból és üzletből álló vagyonomat nyolcvanezer tallér ezüstpénzért. Rendes adás-vétel. Megértettétek?

WANLERBERGH: Nyolcvanezer tallér? Te legalább nyolcmilliót érsz.

MENDEL: Ki mer nekem ellentmondani? A vagyonomat annyiért adom el, amennyiért kedvem tartja. Mit mondtatok, milyen házasságot kötött a marquis? Cím és vagyon nem örökölheto? Büszke és kegyetlen törvény. Megint tanultam tőlük valamit. Én is így cselekszem. Méltóságomat és ősi nevemet letette; a vagyonomra se tartson igényt. Nem egyenjogú házasságot kötött: nem örököl tőlem. Nyolcvanezer tallérom van, azt a frankfurti szegény zsidóknak adom. Lea, fizess ki nekik.

FOULD: Ábrahám, erős ember vagy.

MENDEL: De most elfáradtam. Béke velünk.

FOULD És WANLERBERGH: Ég veled, Mendel.

TIZEDIK JELENET.

Mendel, Lea, Léwy.

MENDEL: Nagy utat tettem meg, nem bírom tovább. Lea nézd meg, feljött-e már a csillag?

LEA: Feljött.

MENDEL: Didergek, hozzatok forró fűszeres bort. Hozzatok az imaszíjjaimat. Lea, nem hallod, mit mondtam?

LEA, *el*.

LÉWY: Feküdjék le, apám.

MENDEL: Miért siettetsz? Nem akarok még lefeküdni. Dolgom van még.

LÉWY: Feljött a hold.

MENDEL: Új hold. Nekem utoljára. Alkonyodik. A gondokra ráborul az est és homályba meríti azokat. Te, Léwy, becsüld meg Leát és légy jó férje neki. Tedd anyjává sok és egészséges gyermeknek, hogy sohase szoruljatok idegen segítségre. Öt fiút kívánok nektek, mint ahogy öt könyvet írt Mózes, a csillagnak öt ága van és öt világrészt ismerünk a földön. A világ minden részébe küldj egy-egy fiút. Nehéz a lélekzetem. Úgy érzem, mintha dagadnának a lábaim.

LÉWY: Orvosért küldök, apám.

MENDEL: Nem vagyok beteg, csak öreg vagyok.

LÉWY: Ne fáraszd magad.

MENDEL: Sietnem kell. Te Léwy, azt mondom neked, ne akard te a népek és országok sorsát intézni. Intéztessd azt a királyokkal és miniszterekkel, őket állítsd ki magad helyett a bástyákra és vártornyokra, mint ahogy Dávid Uriást kiállította. Légy te csak befentes házi zsidajuk, aki a hátsó lépcsőn viszi nekik a pénzt. Aztán elbánhatsz velük. Te Léwy, azt mondom neked, ne tarts te a jakobinusokkal. Ágról szakadt ördögök, csak jár a szájuk - hadd járjon a mi érdekünkben, - de nem lehet velük üzletet kötni. Ők derekasan állják a bajt, jól verekednek és nem félnek a vértől, de a váltójuk egy fabatkát sem ér. Ha váltót akarsz, vásárolj angol subsidiumokat és állampapírokat. Figyelmeztetlek, hogy Bécsben nagy a pénzhiány. A kancellárnak ajándékozzál régi szőnyeget, képeket, szobrokat és arany edényeket. Aztán elbánhatsz vele. Szédülök, Léwy és nem bírom a balkezemet. Lea, Lea! Hol az ördögbe mászkál ez a lomha lány? Lea! Lea!

LEA, *hozza a forralt bort.*

MENDEL: Emeld a számhoz, nem mozdul a karom. Igy. Na. Már jobban vagyok. *Elgondolkodik.*

LEA, *miközben apját az imához felöltözteti:* Min töprengsz, apám?

MENDEL: Tudod mi jut eszembe? Mikor ő kicsike volt, anyátok még élt... vagy már meghalt?... Igen, ez azután történt... Vilmos herceg Frankfurtban járt és kocsija végig nyargalt a zsidó utcán... Ötéves volt akkor és hiába tiltottam, kiszaladt a házból, hogy lássa a herceget... Már akkor olyan önfejű és engedetlen volt. Emlékszel, Lea? Egyenesen nekiszaladt a herceg kocsijának és az átgázolt rajta. A kis combján ment keresztül a kerék. Emlékszel, Lea? Nem történt komoly baja, áldassék érte a Mindenható, csak nagyon megijedt és borzasztó fájdalmak voltak szegénykének. Valaki a vállára kapta, haza akarta hozni, de ő... már akkor is büszke és hiú volt... a saját lábán sántikált haza, hogy titokban tartsa a dolgot. Persze a fél utca utána szaladt és mi rögtön megtudtuk, mi történt vele. Emlékszel, Lea, ott állott előttem, piros lett a kis arca, összeszorította a fogait és nézett a szemembe ijedten és mégis vakmerően és olyan furcsán húzta félre a száját, emlékszel, Lea?... Hát most megint elgázolták.

LEA, *zokogva:* Apám, édes apám.

MENDEL: De most halálra gázolták.

LEA: Apám, az Isten irgalmas.

MENDEL: Gondolod? Legyen a te szavaid szerint. De én már öreg vagyok és nem tudom szemmel tartani őt. Hallgassatok ide. Nem szeretném, ha valaki meghallaná. Tartsátok titokban, hogy mennyire szeretem és szeressétek ti is titokban. Kísérjétek őt és lessétek minden lépteit. Mint az árnyék kövessétek és járjatok előtte, hogy lábát kőbe meg ne üsse. Sem ő, sem gyermeke, sem unokája. Vonjatok körülötte messziről titokban gettófalat, aranybástyát szeretetből... ez a legutolsó akaratom, Isten lehelletét érzem, amely felmelegít. Hagyjatok el. Békesség velünk.

Lea, Léwy el.

TIZENEGYEDIK JELENET.

Mendel egyedül.

MENDEL, *körüljár, hallgatózik, becsukja az ablakokat, közben maga elé dörmögi: Az én kisebbik leányom meghalt, az Úr adta, az Úr elvette. Megvagdalja ruháit, lekuporodik a földre; a könyvben lapozgat, dörögve. Jóh könyve. Halkan éneklő hanghordozással zsidóul olvas.* »Kol Jiszróél jés lóchem chélek, loaulom hábo... Izrael minden fiának része van a jövővilágban... Azért kell ezen a földön annyit szenvednie«. Így akarja ezt a Mindenható, legyen az ő akarata szerint. Meggörnyedek a Te Rettenetességed előtt s nem kutatom, hogy miért tetted ezt velem. Talán megutáltál engem, kezdednek munkáját s az idegenek tanácsát támogatod. Engedted, hogy aki nékem a legkedvesebb, elragadják tőlem, bele a forgószélbe és az útvesztőbe. De a rabbi káromkodott, amikor azt mondta, hogy nem szabad őt a veszedelemből kimenteni. A rabbi nem ismer Téged. A rabbi nem tudja, hogy Te is megmentetted, amikor a szekér elgázolta. Te, erős és rettenetes Isten, nem engedted, hogy halálra gázolják, hanem vigyáztál rá, hogy a haja szála se görbüljön meg! Most is megmentetted, hiszen hegyeket mozdítasz tova, kirengeted helyéből a földet, egymagad feszítetted ki az egek boltját és taposol a tengerek hullámain... és én nem vagyok kegyetlenebb Nálad, Te Rettenetes, titokzatos, könyörülő Isten... hajolj le hozzám, érts meg, Te tanítottál és én csak a példád követem... *Felugrik, az ablakhoz lódul, feltépi, lekiáltja a völgybe.* Rachel, Rachel, megegyeztem a Mindenhatóval, hogy én kimentelek a veszedelemből.

Függöny.

MÁSODIK FELVONÁS.

Történik Párizsban, Lavalette gróf palotájában, 1815 június 19-én.

SZEMÉLYEK:

HORTENSIA, a holland királyné
BEAUHARNAIS DIANA marquise
BEAUHARNAIS LUCRETIA marquise
LAVALETTE gróf, Napoleon postaminisztere
ANTOINETTE, Lavalette gróf felesége
LOUISE-MARIE, négyéves kislányuk
HYPPOLIT GEVRES herceg
CHARLES LÉWY BARON VON MOSELBURG, párizsi bankár
LEA, Léwy báró felesége
FOULD bankár
WANLERBERGH bankár
CONFLANS, ajtónálló, kiszolgált gárdista
MEYER, a jakobinus zsidó
NEMZETŐRPARANCSNOK

Inasok, szobaleányok, utcai csőcselék, nemzetőrök.

Antoinette nagy szalónja, empire berendezés, Napoleon képe a falon. Napoleon-szobor egy oszlopon, látszik, hogy itt Napoleon-kultuszt űznek. Ekkor a waterlooi csatának még csak első fele játszódott le, amelyben Napoleon megverte Blüchert.

A fenéken ablakok az utcára. Ablakok nyitva. Jobbról balról szárnyas ajtók. Balról a szobában a Beauharnais-kisasszonyok ülnek és kézimunkáznak. Túl vannak az ötvenen, törhetetlen legitimisták, ugyanolyan ruhában, mint az első felvonásban. Ugyanazzal a rokokó szenvelgéssel beszélgetnek, Lucretia már csaknem egészen vak.

ELSŐ JELENET.

Diana, Lucretia, később Lavalette grófné.

LUCRETIA: Add csak ide. Elegendő adag? Biztos hatású?

DIANA: Mielőtt fájdalmat okozna, elvesztjük az eszméletünket.

LUCRETIA: Mit gondolsz, győzünk?

DIANA: Mi ketten, édes Lucretiám, mindenesetre győzünk. Ha a király visszatér, akkor holnap reggel fölébredünk és kezdődik az élet... ha a korzikai rablóhoz szegődnek a szerencse, akkor szépen elalszunk és álmodunk a régi gyönyörű Franciaországról.

LUCRETIA: Mit tudsz Françoisról?... Diana, miért nem beszélsz te nekem Françoisról? Elvégre mégis a testvérünk!

DIANA: Testvérünk, igaz, de nem úgy viselte magát, mint ahogy egy Beauharnaishoz illik. Először, elvette a zsidólányt; másodszor odaállt Bonaparte mellé.

LUCRETIA: De mikor azt a Bonapartet nemcsak a francia nép, hanem a Montmorencyk, a Rohan-k, a Gevressek is elismerték és Európa minden fejedelme elismerte.

DIANA: Elismerte Condé? Elismerték a Bourbonok, elismertem én?

LUCRETIA: Mi nem. De ez a te érdemed, drága Dianám. Én mindig bámultam a te hősiességedet. Te inkább vállaltad a huszonnégyéves számkivetést, a vénleányságot, Mendelburgot, a zsidó rokonságot, mint a korzikait.

DIANA: Ne beszélj nekem a zsidó rokonságról.

LUCRETIA: Szűzanyám, te mindig félreértesz! Én csak arra gondoltam, hogy Rachel is holtig kitartott a Bourbonok mellett. Inkább végigvándorolta François-val egész Európát s amíg élt, François is visszatartotta, hogy Bonaparte mellé álljon.

DIANA: Látod, azt sem tudom Françoisnak megbocsátani, hogy Bonaparte kedvéért egy ilyen öreg, puffadt, házsártos, féltékeny parvenünek adta a lányát... Lavalette Antoine... kitünő... a párizsi szatócs fia, a kiugrott papocska... most Lavalette gróf és Lavalette grófné... hát ez lett Beauharnais marquis leányából.

LUCRETIA: Elég ostoba volt Antoinette, hogy a Beauharnais nevet felcserélte a Lavalette névvel. Bezzeg mi inkább lányok maradtunk, de ez is a te érdemed, drága Dianám.

DIANA: Mendel Rachel leányától sohasem vártam akkora hősiességet.

ANTOINETTE, *átmegy a színen.*

LUCRETIA: Ki az?

DIANA: Antoinette.

ANTOINETTE, *az ajtóból visszaszól:* Ne ijedjenek meg, nemsokára ágyúzni fognak.

LUCRETIA: Szabad nekem is tudnom, hogy miért?

ANTOINETTE: Napoleon győzött Lignynél. *El.*

DIANA: Átrepült a szobán, mint egy kis darázs.

LUCRETIA: És a két ajtó között belénk döfte a fulánkját.

DIANA: Te, Lucretia, emlékszel még a zsidólánysra? Mendel Rachelre? Megdöbbenő hasonlatosság.

LUCRETIA: Az ilyen házasságban a gyermek egész életén át magán hordja a zsidó bélyeget.

DIANA: Ez az Isten büntetése.

LUCRETIA: De miért van Antoinette estélyi ruhában?

DIANA: Ide a szomszédba, Hortensia estélyére készül. Ez is jellemző rá. Bálványa és bizonyára mintaképe az a céda nőszemély, aki vadházasságban él egy nála fiatalabb emberrel és egyik gyerekének sem tudja, hogy ki volt az apja. Nem csodálnák, ha ő is megcsálná az urát.

LUCRETIA: Megdöbbenesz. Tudsz valamit róla? Megint titkolódtok előttem, Diana?

DIANA: A fiatal Gevres herceget várja ez az arrogáns és nagyravágyó kis félvér... no most végre eltaláltam, hogy ő micsoda: félig marquise, félig gettóvirág, valóságos félvér, mint a félig fehér, félig szerezsen kreolok.

LUCRETIA: Nem, nem, az lehetetlen, hogy jóbarátságban van a kis herceggel. Hiszen Hyppolit herceg fanatikus legitimista.

DIANA: De mégis itt lebzsel a Bonapartista Lavalettené szoknyája mellett. Éppen ez bizonyítja, hogy a félvér megigézte.

LUCRETIA: Diana, miért nem mondtad ezt nekem már régen?

DIANA: Szegény kis herceg! Az édesanyja nem tudott elmenekülni, betegen fekszik s ha a korzikai győz, szörnyethal rémületében. A fia pedig ott vergődik Antoinette karjai között, ahelyett, hogy Bonaparte ellen harcolna Wellington, vagy Blücher seregében. Micsoda förtelen, micsoda tragédia.

LUCRETIA: Nem lehet élni, nem lehet élni. Mit gondolsz, nem kellene végrendelkeznünk?

DIANA: Ugyan miről?

LUCRETIA: Bocsáss meg édes, de talán ezt a házat mégis rá kellene valakire hagyni.

DIANA: Ezt a házat? Hát azt hiszed, hogy ez a ház a miénk?

LUCRETIA: Valamikor a mienk volt.

DIANA: Huszonnégy évvel ezelőtt. Amikor emigráltunk, annyi pénzt adott rá az öreg Léwy zsidó, a mostani báró úr apja s a kamatok azóta olyan szörnyű összegre rúgnak, hogy azon három ilyen palotát is tudnánk vásárolni... ha volna pénzünk.

LUCRETIA: Erről sem tudtam semmit. Velem semmit sem közöltök.

DIANA: Annyi bizonyos, édes Lucretiám, hogy mi mindannyian a zsidó báró kezében vagyunk.

LUCRETIA: Akkor add ide azt a fiolát. Biztos a hatása?

DIANA: Várnunk kell holnap reggelig.

LUCRETIA: Holnap reggelig... mondd drágám, érdemes reggelig várni?

DIANA: Lázad van, édes. Lefektetlek.

LUCRETIA: Nem látok.

DIANA: Add ide a kezed.

ANTOINETTE, *izgatottan beront a szobába*: Még nincs itt a herceg?

CONFLANS, *jelenti*: Gevres herceg ökegyelmessége.

DIANA, *szomorúan*: Itt van, kedvesem. Nincs hír a férjedről? Adieu, jó éjszakát. Gyere, Lucretia.

Elvezeti Lucretiát, hátranéz. Az apádról sincs hír? Mulassatok jól.

ANTOINETTE: Viperák.

MÁSODIK JELENET.

Antoinette, Gevres herceg, később Conflans.

ANTOINETTE: Hyppolit! Már egy órája várom. Életem legboldogabb napját is elrontja a pontatlanságával.

GEVRES: Bocsásson meg, grófné, ennek a napnak a boldogságában nem tudok osztozni, Igaz, hogy Lignynél Bonaparte győzött?

ANTOINETTE: A császár győzött.

GEVRES: Én pedig itt lebzselek. Van még ilyen hitvány ember a földkerekségén?

ANTOINETTE: Hyppolit, nem illik magához ez a fontoskodás. Inkább kísérjen át Hortensiához.

GEVRES: Antoinette, könyörgök, ne menjen oda.

ANTOINETTE: Én ne menjek oda? Beauharnais marquis leánya, Lavalette gróf felesége, ne menjen el Beauharnais Hortensiához, a holland királynőhöz, amikor a császár diadalát ünneplik ott?

GEVRES: Biztos a diadal? Tegyük fel, hogy csakugyan megnyert egy ütközetet, mit tesz az? Ellene van egész Európa.

ANTOINETTE: De mellette van egész Franciaország.

GEVRES: Az egész Vendée fellázadt ellene. Kérdezze meg az urát, grófnő, hogy mennyi vérbe került, amíg le tudta verni azt a derék vendéei népet.

ANTOINETTE: De a hadsereg imádja és meghal Violette apóért, ahogy a császárt a gárdisták becézzetik.

GEVRES: Gondolja? Hát kérdezze meg például Conflans őrmestert, aki most az ajtaját őrzi.

ANTOINETTE: Ó, maga együgyű kis fiú. Az öreg Conflanst kérdezzem meg, aki együtt harcolt Napoleonnal Tilsitnél, Jénánál, Austerlitznél? Na, szaván fogom, de azután szégyelje magát. *Csenget*.

CONFLANS, *belép*: Parancs, kegyelmes grófné.

GEVRES: Mondja csak, öregem, miért nem jelentkezett maga, amikor a császár behívta a veteránokat?

CONFLANS: Alássan jelentem, én már öreg vagyok.

GEVRES: Hány éves maga, Conflans?

CONFLANS: A negyvenhatodikat járom.

GEVRES: A gárdákban hatvanévesek is vannak és azok ugyancsak elbánnak azzal, aki öregnek csúfolja őket.

CONFLANS: Jelentem alássan, tizenkét sebet hordozok a testemen.

GEVRES: Murat marsallnak legalább húsz sebe van.

CONFLANS: Vendéi bajtársaim is itthon maradtak.

ANTOINETTE: Az öreg gárdából ötezer ember van a császár testőrségében.

CONFLANS: Azoknak nyilván se feleségük, se anyjuk, se lányuk, kegyelmes grófné, én nemrég házasodtam.

GEVRES: Igaz, hogy az asszonyok gyűlölik a császárt?

CONFLANS: Herceg úr, tessék megnézni Tourst, az én szülővárosomat, ott már alig van épkezláb férfi. Hát persze, hogy ezt az asszonyok nagyon hiányolják.

ANTOINETTE: Conflans, ne kerteljen, mondja meg őszintén, miért nincsen maga a harctéren.

CONFLANS: Hát kegyelmes grófné, ha mindenáron meg kell mondani, megmondom. Hiszen én szeretem Père Violettet, jobban is szeretem, mint a nagypapát, az öreg Lajos királyt, akit nem is ismerek, - de hát...

ANTOINETTE: De hát... nyögje ki már.

CONFLANS: De hát hiába, mi már belefáradtunk a háborúba, s ha azt kívánnák tőlünk, hogy újra verekedjünk egész Európával, hát akkor inkább visszavesszük a nagypapát.

ANTOINETTE: Takarodjék ki.

Conflans el.

GEVRES: Drága Toinette, nem én akartam.

ANTOINETTE: Elismerem, itt maga győzött, kedves Hyppolit. Lignynél azonban Père Violette győzött és a nagypapa többé nem teszi be a lábát Párizsba.

GEVRES: Biztosra veszi? Hát akkor nekem nincs itt többé helyem... Nos asszonyom... búcsúzni jöttem.

ANTOINETTE: Minő komor páthosz. A herceg búcsúzni jött. A herceg elmegy. A herceg kibujdosik Franciaországból.

GEVRES: Grófné, sokkal szomorúbb ez a pillanat.

ANTOINETTE: Nos, hercegem, rövid búcsút. Ne sírjon, szegény barátom. Sohasem fogom elfelejteni. *A nyakába ugrik.* Hyppolit, csacsi, édes kis pajtásom, hiába duzzogsz, mégis csak téged szeretlek... bár valljuk be... Lignynél alaposan elpáholtak, tönkre vertek, megsemmisítettek... Éljen a császár!

GEVRES: Toinette, visszaélsz a hatalmaddal.

ANTOINETTE: És ez a legszebb az én szerelmemben - mondtad te, valahányszor visszaéltem vele.

GEVRES: Engedj, Toinette. Nem akarom, hogy megőrüljek.

ANTOINETTE: S ha én éppen azt akarnám?

GEVRES: Nem lehet. Mennem kell.

ANTOINETTE: Kár. Borzasztó nagy kár. Még várhatnál kicsit.

GEVRES: Meddig?

ANTOINETTE: Megmondom. Fogadalmat tettem, hogy ha Napoleon győz... na, miért vágsz olyan buta képet?

GEVRES: Toinette, ne gyötörj!

ANTOINETTE: Nem találod ki, hogy mit fogadtam? Pedig rólad van szó. A kis fiúról...

GEVRES: Eh mit kisfiú, megint csak játék...

ANTOINETTE: Eltaláltad. Játékot adok a kisfiúnak, odaadom neki azt, amiért olyan sokszor könyörgött... odaadom neki abban a pillanatban, amikor megszólalnak a győzelmet hirdető ágyúk.

GEVRES: Antoinette, megőrjítesz!

ANTOINETTE: A tied leszek, drágám, ha az invalidusok ágyúi megdörögnek. *Egy - kettő - három ágyúdörrenés.*

GEVRES: Toinette! *Nekirohan, vadul csókolja.* Hallod? Dörögnek az ágyúk!

Jobbról beront az ajtón egy szobalány; a herceg és Antoinette széjjelrebbennek.

SZOBALÉÁNY: Kegyelmes grófné. Szólnak az ágyúk. Éljen a császár! *Észreveszi a szituációt. Jézus Mária!... Kisurran a szobából.*

ANTOINETTE: Meglátott?

GEVRES: Most már mindegy. Dörögnek az ágyúk.

ANTOINETTE, *ijedten hátrahúzódva*: De hát te búcsúzni jöttél! Te el akarsz menni! Te jobban szereted a Bourbonokat, mint engem.

GEVRES: Téged szeretlek, téged akarlak. Nem hallod? Dörögnek az ágyúk. *Vadul csókolja.* Itt maradok nálad. Akarod?

ANTOINETTE: Akarom. Imádlak. Tied vagyok, egészen a tied.

GEVRES: Itthon maradsz? Nem mész Hortensiához?

ANTOINETTE: Nem megyek. Csak a tied vagyok.

GEVRES: Maradjak nálad?

ANTOINETTE: Itt nem akarom.

GEVRES: Elvigyelek hozzám?

ANTOINETTE, *megdöbben*: Hozzád? Hozzád?

GEVRES: Hagyd itt ezeket. Jőjj velem Angliába, egy szép zöld irlandi völgybe... Toinette, ki ebből a kriptából, ki a napfényes mezőkre... hagyd itt azt a féltékeny öreg szatírt... édes gyönyörű nimfám!

ANTOINETTE, *álmodozva*: Mint egy pásztorjáték...

GEVRES: És ott megvárjuk, amíg Európa végül is legyőzi a korzikai rablót.

ANTOINETTE: És ha nem győzi le?

GEVRES: Ez képtelenség. Ez lehetetlen. Ez részeg illúzió.

ANTOINETTE: Édes kis barátom, ez a részeg illúzió húsz évig biztos, józan életvalóság volt. Az én életem valósága is.

GEVRES: Nem értem. Olyan furcsa vagy. Mire gondolsz?

ANTOINETTE: Az írlandi pásztorjátékra. Hogyan képzeled azt, édes kis lovagom?

GEVRES: Egyetlen eszeveszett szerelmi részegségben.

ANTOINETTE: Részeg illúziókban?

Ágyudörgés.

GEVRES: Toinette, nem szeretsz? Hallod, dörögnek az ágyúk.

ANTOINETTE: De mi lesz, ha elhallgatnak? Mi lesz, ha véget ér a háború és én Írlandban a nyakadon csüngök, megaláztatás, reménytelenség és nyomor közepette.

GEVRES: Akkor is boldogabb leszek veled, mint nélküled.

ANTOINETTE: Meddig?

GEVRES: Örökkön-örökké.

ANTOINETTE: Hyppolit, hát te úgy gondolod, hogy a feleséged legyek?

GEVRES: Már annak tartalak.

ANTOINETTE: Nem vagyok az. Vagy te úgy gondoltad, hogy csak addig legyek a feleséged, amíg az ágyúk dörögnek?

GEVRES: Hogy beszélhetsz így? Jöjj velem Írlandba... öltözz, siess, minden perc drága.

ANTOINETTE: Várj egy pillanatra. Beszéljünk komolyan. Napoleon győzött és nincs többé hatalom, amely őt mégegyszer ledöntse a trónról. Mi pedig Írlandban a koldusok kenyerét esszük. Hyppolit, el tudod magad szánni erre a vértanúságra?

GEVRES: Én igen. És te?

ANTOINETTE: Én nem.

GEVRES: Nem szeretsz?

ANTOINETTE: Szeretlek, de tudom, hogy kétségbeesésben és nyomorban mi ketten nem tudunk boldogok lenni. Ez részeg illúzió. A mi életünk valósága Napoleon császár valósága. Nekünk, hogy szerethessük egymást, szükségünk van fényre, pompára, hatalomra, dicsőségre, Napoleonra, a császárságra... mi nem tudunk a császár nélkül élni.

GEVRES: Toinette, kétségbeejtesz. Mit kívánsz tőlem?

ANTOINETTE: Édes, gyönyörű lovagom, neked Napoleon császár udvarában az alkirályok, marsallok és állami főméltóságok között van a helyed.

GEVRES: Hol?

ANTOINETTE: Ott, ahol nekem... Én elválok Lavalette gróftól és a te asszonyod leszek és a császár téged is a szívére ölel.

GEVRES: Engem? Kicsoda? Az az eszeveszett korzikai rabló, vérszomjas dzsingiszkán, emberirtó szörny?

ANTOINETTE: Mondd meg őszintén, egyáltalán láttad te valaha Napoleont?

GEVRES: Nem sok rajta a látnivaló. Rövidlábú, pókhasú, sárgabőrű emberke, iszonyú nagy háromszögletű kalapban, zöld frakkban, fehér lovaglónadrágban, rengeteg csizmában, aki Talmától tanulta a borongós hősi pózokat.

ANTOINETTE: Én láttam őt a Marsmezőn, az utolsó díszszemlén, alkirályai, marsalljai és hadsegédei között, akik arannyal elborított díszruhájukban, rendjeleik szikrázó gyémántjaival úgy ragyogtak, mint a királyok s közöttük ő maga őrmesteri egyszerűségben olyan fenséges volt, hogy az embereknek majd a szájukon ugrott ki a szívük. Az öreg gárdisták ott abban a pillanatban mind boldogan szívenszúrták volna magukat, ha ő úgy parancsolja. Akkor mindenki a két szemével látta benne az élő rettenetes és mindenható hadiistent.

GEVRES: Agyagból és sárból alkot magának istent és a saját halhatatlan lelkét leheli bele, hogy imádhassa.

ANTOINETTE: Nini, magát költővé teszi a gyűlölet. Nem bánom, gyűlölje a császárt, ez a maga egyetlen foglalkozása. De nagyon csalódik, ha azt hiszi, hogy én Napoleonban csak a félistent imádom. Én láttam benne az embert is. Mielőtt a harctérre utazott, elment Malmaisonba, a halott Josephinehoz. Én vele voltam akkor Malmaisonban. Hortensián kívül egyedül én voltam vele.

GEVRES: Ah, ez már kezd érdekelni.

ANTOINETTE: Hyppolit, én láttam valamit, amit kevés teremtet lélek látott ezen a földön. Én láttam, hogy Napoleon sírt. A császár sírt és rám nézett és le sem törölte a könnyeit... csak nézett rám mélyen, gyengéden, szomorúan, mint akármelyik halandó ember, Isten szegény, bús teremtménye. Ó, hogy nézett rám a császár és a könnyeit le sem törölte!

GEVRES: Elég. Ön nemcsak a fejét, de a szívét is elvesztette.

ANTOINETTE: Te kis bolond. Én és császár...

GEVRES: Toinette, az istenért, miért nem mondja meg, hogy mit akar tőlem.

ANTOINETTE: Azt akarom, hogy mondj le hóbotos rögeszméidről, a Bourbonokról, a lilio-mokról, az emigrációról, erről az egész öngyilkosságról, amellyel engem is meggyilkolsz. Ezt akarom tőled. Boldoggá akarlak tenni és boldoggá akarom tenni magamat, olyan boldog emberpárt akarok teremteni, milyen nincsen a föld kerekiségén. Hallod? Dörögnek az ágyuk!

GEVRES: Vagy úgy? És én még elhittem, hogy szeret. *Fel és alá járkál, mialatt Antoinette merően figyeli őt.* Részeg vagyok és illúziók fantasztá áldozata. Kétségbeejtő. A király vagy ő. A becsület, vagy a szerelem. Nem, nem vagyok részeg. Asszonyom, hallgasson ide. Tegyük fel, hogy a korzikai győz és elbukik a király. Tegyük fel. És tegyük fel, hogy én megtagadom a királyt, megtagadom édesapámat, megölöm a beteg anyámat és odaállok a korzikai mellé, hogy bejussak egy szép asszony karjai közé. Asszonyom, ilyen férfiú kellene önnek. Ilyen férfiúnak akarna ön a felesége lenni?

ANTOINETTE: Hyppolit, édes, egyetlen, gyönyörű szerelmem, milyen szép vagy így. *Megdörödulnek az ágyuk.* Hyppolit, hallod? Hyppolit szeretlek. *Nyakába zuhan.* De azért mégis megteremttem én azt a boldog emberpárt a földi paradicsomban.

Kopogás.

GEVRES: Kopognak.

CONFLANS: Charles Léwy von Moselburg főkonzul úr.

GEVRES: Tapintatlan zsidó. Grófné, utasítsa el.

CONFLANS: A báró úr bocsánatot kér, de életbevágóan fontos ügyben, a grófné érdekében...

GEVRES: Távozzam?

ANTOINETTE: Szükségtelen. *Conflanshoz*: Kéretem a bárót.

HARMADIK JELENET.

Előbbiek, Léwy.

LÉWY: Bocsánat, grófnő, a harctérről kapott legújabb híreket szeretném közölni.

ANTOINETTE: Tökéletes döntő győzelem?

LÉWY: A csata Waterloonál folytatódott; Blücher váratlanul megjelent, a császár hátrálni kényszerült.

GEVRES: Megverték?

ANTOINETTE: Lehetetlen. Ez a császár taktikája.

LÉWY: A szövetségesek megnyerték a csatát.

GEVRES: Győztünk! Van Isten az égben!

ANTOINETTE: Báró, önt félrevezették. Kitől kapta a hírt?

GEVRES: Ugy-e megmondtam! Beszéljen, báró!

LÉWY: A császár serege Belle-Allianceig özönlött vissza s a császár lóháton menekült Gemappe felé. A katasztrófa Waterloonál következett be.

ANTOINETTE: Nem igaz! Örült képtelenség!

GEVRES: Oh, ha én ott lehettem volna! Én tudtam...

LÉWY: Már Londonban is tudják. A francia járadék ott e pillanatban öt ponttal emelkedett.

ANTOINETTE: Egy pillanatra elvesztettem a józan eszemet. Lehet, hogy a csata ide-oda hullámszik, de a végén a császár győz, az kétségtelen.

GEVRES: Három nap múlva Blücher Párizsban van. *A párbeszéd alatt fel és alá járkal, hevesen gesztikulál és önmagával küzd.* Győztünk. Vége a korzikainak. Új élet. Éljen a király. Van Isten az égben.

ANTOINETTE: Mit tud az uramról?

LÉWY: A gróf még ma éjjel itt lesz.

ANTOINETTE: Mit tudnak Párizsban?

LÉWY: Még semmit. Hála Isten.

ANTOINETTE: Mitől fél?

LÉWY: Nem félek, grófné, mert körülbelül el voltam készülve erre az eshetőségre. Fontos azonban, hogy még ne tudják Párizsban. Waterloo-nak komoly pénzügyi konzekvenciái vannak és nekem sietnem kell, hogy azokat ki tudjam használni. Sietnem kell. Visszajövök, grófné, ha megengedi. Grófné, bízzék bennem. A papírokban viharos hausse lesz. *El.*

GEVRES: Toinette, nem bírok magammal. Van Isten az égben.

ANTOINETTE: Miféle emberek ezek. A haza veszélyben van s egyikük az Istennek hálálkodik, a másik rohan, hogy részt vegyen a tőzsdei haszonban.

GEVRES: Toinette, győztünk és én kimondhatatlanul szeretlek. Toinette, mi az? Min tépelődöl? Nem szeretsz, Toinette?

ANTOINETTE: Ez az ember azt mondta... Nem, nem, az lehetetlen.

GEVRES: Antoinette, mit törödsz te most a császárral?

ANTOINETTE: Te elhiszed, hogy vége a császárságnak?

GEVRES: A zsidó bankár tudja. Ő tudja legelőször és leghitelesebben. Hallottad? Már Londonban is tudják.

ANTOINETTE: Hát akkor vége mindennek.

GEVRES: Hát mégis jobban szereted a korzikait, mint engem. Vagy nem érted, hogy mit jelent nekünk kettőnknek Waterloo.

ANTOINETTE, *szomorúan*: Nagyon is tudom.

GEVRES: Óh, te kis bolond. Nem érzed, hogy most kél nekünk a nap? Hogy most lehetsz te egészen az enyém. Te azt mondtad, hogy a mi szerelmünkhöz fény, pompa, dicsőség és hatalom kell. Hát nem érzed, hogy most kezdődik el a mi életünk fényben, hatalomban és dicsőségben?

ANTOINETTE: Most?

GEVRES: Most bizony, szívem. Most fölkerelkedünk és elfoglaljuk a Gevresiek földjeit, erdőit, tavait, vadászterületeit, párizsi, ile-de-francei, versaillesi, fontainebleau-i palotáit, kastélyait és lovardáit, magunk köré gyűjtjük jobbágyainkat...

ANTOINETTE: Mint egy tündérmese...

GEVRES: És beleülünk apám birtokába, négy helytartóságába, két kapitányságába, kegydíjaiba és jövedelmeibe s minden reggel lejönnek hozzánk az udvar tagjai, a királyi hercegek is és mi nemeseink, apródjaink, papjaink és testőreink között fejedelmi pompában fogadjuk őket s ha valahova megyünk, kétszázhuszonkét lovas nyargal a hintónk előtt... Antoinette, királynőm, ha a Bourbonok újra visszakapják Szent Lajos trónját, olyan gazdagságot és rangot adok neked, aminőtől a Bonaparte újdonsült grófjai álmodni sem tudnak.

ANTOINETTE: Mint egy tündérmese...

GEVRES: Antoinette, szeretsz?

ANTOINETTE: Micsoda kérdés?

GEVRES: Csókolj meg, Toinette, látod, olyan boldog vagyok.

ANTOINETTE: És én olyan boldogtalan.

GEVRES: Szent Isten, mi bajod? Miért nem csókolsz meg?

ANTOINETTE: Mindjárt jön az uram.

GEVRES: Ne várd meg. Jöjj velem. Hozd el a kislányodat is.

ANTOINETTE: Hyppolit, nem tudod mit beszélsz! Hallgass ide. Ül le. Kérdezni akarok egyet-mást tőled. Várj, ne szólj közbe... Végre is... ettől a pillanattól függ az életem.

GEVRES: Nem bírom... nem értelek... megőrülök.

ANTOINETTE: Hyppolit... csak arra felelj, amit kérdezek... Mondd, Hyppolit, el tudsz te engem venni feleségül?

GEVRES: Ó, te kis hitetlen, hát nem érzed, hogy mennyire szeretlek.

ANTOINETTE: Szeretném... talán szeretsz is... igen, igen, biztosra veszem... de Hyppolit, neked még él az édesapád... testvéreid vannak... az apád a leggőgösebb nagyúr Franciaországban... Az anyád a Bourbonok rokona.

GEVRES: Jaj, az édesanyám!...

ANTOINETTE: Igen, a beteg édesanyád, aki most kétségbeesve imádkozik az Istenhez, hogy tegyen csodát a Bourbonokért.

GEVRES: A csoda megtörtént.

ANTOINETTE: Hyppolit, el tudod képzelni, hogy az édesanyád engem elfogadjon. Engem, éppen engem. Hyppolit, tudsz te rólam mindent?

GEVRES: Mindent? Rólad? Szent ég! Mit kell tudnom?

ANTOINETTE: A származásomat.

GEVRES: Beauharnais marquis velem egyenrangú.

ANTOINETTE: Igen... de az édesanyám... Tudod-e, hogy az én anyám... tudod-e, hogy ő...

GEVRES: Tudom... igen, hogyan tudnám... Ámbár hihetetlen... de én szeretlek, Toinette.

ANTOINETTE: Szeretsz, igen, te szeretsz... de ők, a családod, a rokonságod, a királyod, a neved, a tradíciód...

GEVRES: Ne folytasd. Tudom, hogy sokat kell küzdenem érted... Igen rettenetes baj... Jaj, az édesanyám, ő már beszélt erről. De én azt mondtam, hogy ez lehetetlen, ez nem lehet igaz.

ANTOINETTE: A nagyapám frankfurti zsidó volt, Mendel Ábrahámnak hívták.

GEVRES: Mendel Ábrahám.

ANTOINETTE: Anyám a gettóban született.

GEVRES: A gettóban...

ANTOINETTE: Ez a Léwy, aki most itt járt, a nagynéném férje.

GEVRES: A nagynénéd férje?

ANTOINETTE: Hyppolit, ne tagadd, te is megijedtél.

GEVRES: Esküszöm, hogy szeretlek és nem engedem, hogy bántsanak téged.

ANTOINETTE: Azt talán ki is harcolhatod. De azt nem, hogy ne szégyeljenek, hogy ne gyűlöljenek és meg ne vessenek. Hyppolit, gondolj az anyádra.

GEVRES: Ő most imádkozik... Eh, Toinette, ne kínozd magad.

ANTOINETTE: Te talán egyideig hősiesen viselnéd a keresztet... de egyszer csak kifáradnál, szenvednél alatta... nehéz volna nagyon és én látnám, hogy te roskadozol. Hyppolit, ne szólj. Te is csak ember vagy és én is ember vagyok és mind a ketten nagyon szenvednénk. Hyppolit, én máris borzasztóan szenvedek... Ne félj Hyppolit, én nem foglak téged boldogtalanná tenni a szerelmemmel.

GEVRES: Nem sokkal előbb azt mondtad, hogy mi leszünk a legboldogabb pár a föld kerekén.

ANTOINETTE: Az akkor igaz is volt.

GEVRES: Mi változott azóta?

ANTOINETTE: Az egész világ.

GEVRES: Waterloo miatt?

ANTOINETTE: Amiatt. Látod, Hyppolit, azért mondtam neked, hogy a mi életünk valósága a császári hatalom, Napoleon császár valósága. Ha Napoleon győz, akkor mindaz, ami téged boldogtalanná tesz, a családod rangja, vagyona, hatalma, gőgje, előítélete, ellenkezése, és gyűlölete összeomlik, megsemmisül és egyedül te maradsz meg nekem szerelmes szíveddel és boldogságoddal. Akkor az én hatalmam, vagyonom, rangom kárpótol azért, amit elvesztettél.

GEVRES: Szörnyűséget beszélsz, Antoinette.

ANTOINETTE: De életvalóságot és nem részeg illuziókat.

GEVRES: Hát olyan túlságosan kicsinynek látsz engem?

ANTOINETTE: A tragédiádat látom túlságosan nagynak.

GEVRES: De én nem akarok nélküled élni.

ANTOINETTE: Nélkülem nem akarsz, velem meg nem tudsz. Hacsak... Istenem, én még mindig bízom... igen, az lehetetlen, hogy a császárt legyőzzék... Hyppolit, érted most már? Hyppolit, e pillanatban két asszony imádkozik, hogy az Isten tegyen csodát. Az anyád, meg én. Mondd, Hyppolit, te kivel imádkozol?

GEVRES: Antoinette, elég ebből a gyötrelomből. Mi szeretjük egymást és ebbe senkinek sincs beleszólása.

ANTOINETTE: De abba igen, hogy feleségül végy.

GEVRES: A házasságot megakadályozhatják. De ez csak azt jelenti, hogy várakoznunk kell. Ha szeretsz, akkor ki tudjuk várni.

ANTOINETTE: Nem tudjuk kivárni. A gőg és az utálat, a hagyományok és az előítéletek tovább élnek, mint mi.

GEVRES: De a szerelmünk túlélheti. A szerelem nem függ a házasságkötés formáságaitól.

ANTOINETTE: Tehát csak szerelemről van szó és nem házasságról? A frankfurti zsidó unokája elégedjék meg a csókkal és a szerető ágyával?

GEVRES: A frankfurti zsidó unokája... Antoinette, de hiszen ez irtózatos.

ANTOINETTE: Már te is irtózol tőlem? Irtózol a frankfurti gettótól?

GEVRES: Rettenetesen szenvedek, Toinette... Frankfurti gettó... Micsoda szavak!

ANTOINETTE: Ugy-e, máris szenvedsz... máris boldogtalan vagy... máris irtózol.

GEVRES: Örült beszéd. Szenvedek, igen, mert nem tudom, hogy mit kell cselekednem.

ANTOINETTE: Nem tudod, szegénykém. De én már tudom.

GEVRES: Mit akarsz tenni?

ANTOINETTE: Átmegyek Hortensiához.

GEVRES: Értesíteni akarja őt Waterloóról?

ANTOINETTE: És ezt maga nem találja természetesnek?

GEVRES: Ó igen, de akkor inkább én megyek át.

ANTOINETTE: Menekülni akar? Nem mer velem egy fedél alatt maradni? Irtózik tőlem?

GEVRES: Nem engedem, hogy vesztébe rohanjon. Párizs, ha megtudta a valóságot, fellázad a császár ellen. És Hortensia palotája ki van világítva. Az ablakokon kihallatszik az ujjongó öröm.

ANTOINETTE: Én nem félek Párizstól. Párizs a császáré.

GEVRES: Visszajövök. Bízhatik bennem, asszonyom.

ANTOINETTE: Menjen, uram, menjen.

GEVRES: Egy Gevres minden körülmények között meg tartja a szavát. Visszajövök. *El.*

ANTOINETTE: Elszökött. Menekül. Irtózik tőlem?

CONFLANS: Léwy báró, főkonzul úr.

NEGYEDIK JELENET.

Antoinette, Léwy.

ANTOINETTE, *leroskad*: Kéretem a bárót.

LÉWY: Asszonyom, azért jöttem, hogy figyelmeztessem, hogy megkérjem, hogy könyörögjek önnek...

ANTOINETTE: Mit akar tőlem?

LÉWY: Hogy meneküljön.

ANTOINETTE: Hova? Talán Irlandba?

LÉWY: Vagy velünk, Moselburgba.

ANTOINETTE: Persze Moselburgba?... Csakhogy attól meg én irtózom.

LÉWY: Miért irtózik ettől?

ANTOINETTE: Irtózom.

LÉWY: Nincs jogom kérdezni, hogy miért. Én csak a grófné életét félttem.

ANTOINETTE: Vannak dolgok, amelyeket az ember többre becsül az életénél is.

LÉWY: De az emberek rendesen olyan illúziókért teszik kockára az életüket, amelyeknek egyik felét nem lehet, a másikat meg nem érdemes megvalósítani. Így hallottam ezt egy öreg, bölcs zsidótól.

ANTOINETTE: Aki csak a gettó vakondok-perspektívájából látta a világot.

LÉWY: De nagyon jól meglátta. Ha neki nem olyan jó a szeme, akkor Charles Léwy nem adhatott volna negyven milliót Napoleonnak... Asszonyom, az ilyen öreg gettó-zsidók néha igen mélyen nyúlnak bele a világtörténet kialakulásába... például az öreg frankfurti zsidó...

ANTOINETTE: Kiről beszél, Léwy?

LÉWY: Asszonyom, nekem öt fiút adott az Ég, ennek az öt fiúnak a nagyapjáról szoltam.

ANTOINETTE: Ah, igen... Gondolhattam volna... az ön fiainak nagyapjáról... Miért nem beszél nyíltan? Miért nem mondja, hogy az... *Összerázkódik*. Az én nagyapámról? Azt hiszi, hogy elfelejtettem? Nem engedik elfelejteni!... Beszélhet bátran.

LÉWY: Ha kényszerít rá, bevallom, ezért reszketek az ön és gyermeke sorsáért... Ne vegye tolakodásnak.

ANTOINETTE: A gyermekem sorsát majd az apjával beszélem meg.

LÉWY: Félek, hogy akkor már késő lesz. Asszonyom, ne vegye tolakodásnak. *Kiveszi a tárcáját*. Ne rémüljön el, ez nem a bankár pénztárcája, csak egy képet akarok mutatni, egy miniatűrt... Kérem, nézze meg!

ANTOINETTE: Szentséges ég!

LÉWY: Emlékszik még az arcára? Ilyen volt, csak még sokkal szebb. Ne vegye tolakodásnak. Az ön édesanyja Mendel Rachel, az Isten kertjének leggyönyörűbb virága volt, adjon neki az Úr nyugságot és örök boldogságot a túlvilágon.

ANTOINETTE: Hol szerezte ezt?

LÉWY: Még lánykorában készült... Azóta mindig magamnál hordom, ne vegye tolakodásnak.

ANTOINETTE, *kissé töprengve, fel és alá jár*: Köszönöm báró úr, határoztam.

LÉWY: Tehát jön velünk. Nálunk jó helye lesz.

ANTOINETTE: Nem megyek. Nekem nincs hova mennem.

LÉWY: Megrémít grófnő. Hogyan érti ezt?

GEVRES, *beront*: Asszonyom, drága Antoinette...

ANTOINETTE: Isten vele báró. Ha az uram hazajön, kéretni fogom.

LÉWY: Grófnő, még nem adom fel a reményt... *El*.

ANTOINETTE, *a herceghez*: Miért jött vissza, herceg?

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbiek, Gevres herceg.

GEVRES: Visszajöttem, grófné. Én az utolsó lehelletemig becsületes ember akarok maradni. Beszéltem Hortensiával. A hercegnő nem akarja, hogy pánik törjön ki a vendégei között. Antoinette magát nem érdekli? Mit csinál Antoinette? Hortensia azt mondta, hogy rögtön ájtjön... Antoinette, az Istenre kérem, hallgasson ide.

ANTOINETTE: Hyppolit, én úgy sajnálom magát.

GEVRES: Nem értem... Ámbár igaz, hogy nagyon, rettenetes nagyon szenvedek.

ANTOINETTE: Bevallom, én is.

GEVRES: Miért?

ANTOINETTE: Mert azért mégis... Hiába... én nem tudom, nem szeretni magát... de éppen ezért magamat is sajnálom nagyon.

GEVRES: Asszonyom, én mindent meggondoltam...

ANTOINETTE: Aránylag elég rövid idő alatt. Beszért is talán valakivel?

GEVRES: Az édesanyámmal... Szegényke...

ANTOINETTE: És elmondta neki?

GEVRES: Hogy gondol ilyet? Szegényke beteg... Csak azt mondtam el neki, hogy győztünk... Ez talán meggyógyítja.

ANTOINETTE: És ön határozott?

GEVRES: Hogy én a magáé vagyok, utolsó lehelletemig. Én becsületes ember vagyok, rendelkezék velem.

ANTOINETTE: Köszönöm. Majd én is gondolkozom.

GEVRES: De most engedje meg... engedd meg Toinette... én nem bírok magammal, van még Isten az égben... Antoinette...

ANTOINETTE: Menjen barátom...

GEVRES: Az édesanyám reszketve várja a jó híreket.

ANTOINETTE: Siessen hozzá...

GEVRES: Antoinette... ne csodálkozzék, hogy ilyen kusza, zavart, boldog és boldogtalan vagyok... Én úgy tudnék most sírni, oh csak tudnám, mit kell cselekednem... de én végre is... a király... az édesanyám... megszakad a szívem... de számolnom kell azzal, hogy a világtörténelem egy fordulópontján...

ANTOINETTE: Nem pedig az írlandi völgyek pázsitjain...

GEVRES: Asszonyom, én becsületes ember vagyok... Az én szavam szent. Asszonyom, a királynak tett eskümet sem szeghetem meg. Hallga, mi ez? Kocsizörgés! Ez nem az enyém. Biztosan Hortensiáé. Asszonyom, rendelkezék velem. Igen, itt állt meg a kocsi. *Az ablakhoz rohan.* Antoinette, menjen eléje. Nem. Nem ő az. Maradjon. Két öreg úr száll ki a kocsiból. Most meg egy harmadik. Ki ez? Csakugyan? Ördög és pokol!

ANTOINETTE: A férjem?

GEVRES: Igen, a gróf. Nagy ég, milyen sáros, rongyos! Talán megsebesült? Mit csináljak most én, Antoinette?

ANTOINETTE: Álljon eléje s mondja meg neki, hogy el akar vinni az irlandi mezőkre. Vagy nem? Hát akkor miért jött vissza... Ne féljen kisfiam, nem fogom szaván. Én utálok Irlandot.

GEVRES: Az más.

ANTOINETTE: Lavalette viszont magát utálja, tehát jól teszi, ha... Eh, bujjék el abba a szobába és csukja magára az ajtót.

GEVRES: Nem akarom látni a vendéi hóhért. Ördög és pokol. *Besurran balra az ajtón.*

HATODIK JELENET.

Előbbie, Lavalette gróf, Léwy, Fould, Wanlerbergh és Conflans.

LAVALETTE, *beteg, elcsigázva, sárosan jön a harctérről, 55 éves, fáradt testű, de kemény-lelkű ember, utána némán, rémülten a három bankár; Lavalettet Conflans támogatja.*

ANTOINETTE, *elébe szalad, megöleli:* Antoine, igaz?

LAVALETTE: A bárótól tudod? Hova készülsz, Toinette? Szép vagy kicsikém. Louise egészséges? Egy Gevres-címeres kocsí ácsorog a ház előtt.

ANTOINETTE: Az Istenért, Waterlooból jössz?

LAVALETTE: Éhes vagyok. De előbb egy pohárka italt, valami nagyon erőset. Forró kávét kérek. Bocsásson meg, drága barátnőm, magammal hoztam Léwy, Fould és Wanlerbergh urakat; a császár parancsából sürgősen tárgyalnom kell velük. Szép vagy Toinette, hova készülsz?

ANTOINETTE: Néhány perccel előbb még azt hittük, hogy a császár győzött. Hortensiához szándékoztam.

LAVALETTE: Csak menjen nyugodtan, miért ne menne?

ANTOINETTE: De az istenért, Antoine. Megőrülök az izgalomtól!

LAVALETTE: Ostobaság. Elveszett egy csata. A császár azonban él.

ANTOINETTE: Hol van a császár?

Hozzák a kávét, likőrt.

LAVALETTE: Üljenek le, uraim. Pihennem kell egy kicsit. Louisenak fáj a kis torka, amikor elmentem. Nincs láza?

ANTOINETTE: A kicsike jól van. De te beteg vagy, Antoine. Idd meg az egész pohárral.

LAVALETTE, *a bankárokhoz:* A császár útban van.

WANLERBERGH: Ez katasztrófa.

LAVALETTE: Micsoda beszéd ez? Így ismerik Önök a császárt? Miféle rémhírek terjedtek itt el? A császárnak százezer embere elveszett, de a császár megmaradt. A waterlooi csata elveszett, de a császár él.

CONFLANS: És ez elegendő! Éljen a császár!

LAVALETTE: Három hét múlva te is a császárral marsolsz Wellington ellen. Elmehetsz Conflans. *Conflans el.* Olyat még nem látott a világ, olyan táncot, aminőt Napoleon járat Európával... Három hét múlva...

Léwy: Éppen ez az, amitől félünk, gróf úr. Amíg a császár a békét hangoztatta, megtettük kötelességünket.

LAVALETTE: Ezt önöktől most is elvárja a császár.

WANLERBERGH: Az angol tőke Wellingtonban bízik.

FOULD: A párizsi piac súlyosnak látja a helyzetet.

LAVALETTE: És aggodalmában eszeveszett hausse tört ki a tőzsdén. A zsidó tőke már a szent szövetség felé igazodik?

FOULD: A tőke úgy véli, hogy Napoleon a háborút jelenti és a tőke fél a háborútól.

LAVALETTE: És félelmében elfelejti, hogy a szent szövetség országaiban még sárga foltot viselnek a zsidók, Napoleon pedig emancipálta őket.

LÉWY: Gróf úr...

LAVALETTE: Úgy tudom, annakidején ön is jakobinus volt.

LÉWY: De bankházam résztvett a húszmillió Condé-kölcsönben.

LAVALETTE: Hát ez az. Érzelmileg jakobinus, üzletileg legitimista. Ez aztán az erkölcs.

LÉWY: Ez nem erkölcs, gróf úr. Ez életösztön.

ANTOINETTE, *eljön az ablaktól*: Uraim, azt hiszem, mindjárt itt lesz a hollandi királynő. Hol kívánják folytatni a tanácskozást?

LAVALETTE, *ezalatt az ablakhoz lép*: Még mindig itt van az a fogat. *Csenget.*

CONFLANS: Gróf úr!

LAVALETTE: Conflans, eredj le és kérdezd meg, kit vár az a kocsi?

ANTOINETTE, *közbelép*: Conflans!

CONFLANS: Parancs!

ANTOINETTE: Maradjon lenn, míg Ő felsége a hollandi királyné ideér.

LAVALETTE: Uraim, ötven millióról van szó. Ez az egész, ha a császár megérkezik, jeleníteni akarom neki, hogy a hadikölcsönt...

CONFLANS, *belép*: Jelentem alássan, a kocsi a fiatal Gevres herceget várja.

ANTOINETTE: Nem megmondtam, hogy várd meg a királyné fogatát?! *Toporzékol.* Ez tűrhetetlen.

LAVALETTE: Türtőztesse magát, asszonyom!

CONFLANS: Jelentem alássan, ő felsége a hollandi királyné is megérkezett.

LAVALETTE: Menjen Hortensia elé, mi visszavonulunk tanácskozni. Uraim, kövessenek. *Megindul a felé az ajtó felé, amelyen Antoinette Gevres herceget eltüntette.*

ANTOINETTE: Ne arra, Antoine!

LAVALETTE: A könyvtárba akarom vezetni az urakat.

ANTOINETTE: Nem, oda nem lehet!

LAVALETTE: Hát hova?

ANTOINETTE: Erre jobbra menjenek. *Megragadja Lavalette karját, magával vonszolja. Ide, ide az ebédlőbe. Lavalette, Lewy, Fould, Wanlerbergh el, a hátsó ajtó kinyílik, belép Hortensia.*

HETEDIK JELENET.

Antoinette, Hortensia, Lavalette.

HORTENSIA: Hogy van a császár?

ANTOINETTE: Egészséges, törhetetlen és bizakodó. Útban van Párizs felé.

HORTENSIA: Elhagyta a hadsereget? *Sírva fakad.* Akkor nincs is már hadsereg.

ANTOINETTE: Felség, ön is? Ez kétségbeejtő. Férjem azt mondja...

HORTENSIA: Itthon van a gróf? Ezt nem mondta a herceg.

ANTOINETTE: Szentséges ég! A herceg! *Az ajtóhoz szalad, hallgatódzik.* Felség!...

HORTENSIA: Mit mond a gróf?

ANTOINETTE: Felség! Szánalomraméltó és nevetséges vagyok... Éppen most kellett ennek történnie!

HORTENSIA: Fel a fejvel! Bízzál a császárban.

ANTOINETTE: Most a magam nyomorúságos kis ügyéről van szó. Felség, hallgasson ide. *Súgva.* A herceg itt van nálam...

HORTENSIA: Lavalette itt találta? Botrány volt?

LAVALETTE, *izgatottan beront a szobába:* Felség, bocsásson meg...

HORTENSIA: Hol van a császár? Megsebesült? Él még?

LAVALETTE: Él és bízunk az ő halhatatlanságában. De Párizs minden pillanatban fellázadhat. Felséges Asszonyom, Léwy báró hajlandó felségedet kiszöktetni Párizsból és én arra kérem önt, vigye magával Antoinettet és a kislányunkat is.

ANTOINETTE: Nem, ez lehetetlen, nem, nem, ezerszer nem.

HORTENSIA: Hát így vagyunk?

ANTOINETTE: Antoine, könyörgök, menjen vissza Léwyhez és világosítsa fel.

LAVALETTE: Miről?

ANTOINETTE: Menjen csak vissza. Egy pillanatra hagyjon magunkra.

LAVALETTE: Nem értem, Antoinette. Minden perc drága. Felséges Asszonyom, nyomban kiállítom az útleveleket. Felséged Léwy bárók komornája lesz, Louise a gyermekük és Antoinette az ő dajkája... Rögtön kiállítom, a pecsét itt van a dolgozószobámban. *Elindul balra a bezárt ajtó felé.*

ANTOINETTE: Nem, nem akarom...

LAVALETTE: Asszonyom, én intézkedem, ön pedig engedelmeskedik. Hozom az útleveleket. *Az ajtóhoz lép, ráteszi a kilincsre a kezét.*

ANTOINETTE: Ne merje, megtiltom.

HORTENSIA, *észbekap*: Ne erőltesse, uram.

LAVALETTE: Ha kell, erőszakkal is eltávolítom a gyermekemet. *Próbálja kinyitni a zárt. Miért van ez az ajtó zárva? Hol van a kulcs? Csenget.*

ANTOINETTE, *kétségbeesve*: Csak egy pillanatig várjon, valamit akarok... nem, ne tegyen nevetségessé.

CONFLANS, *belép*.

LAVALETTE: Nyisd ki ezt az ajtót.

Conflans az ajtóhoz lép; mielőtt odaér, az ajtó magától kinyílik; Antoinette felsikolt, Hortensia odalép Lavalettehez.

LAVALETTE: Mi történik itt? Ki van itt ebben a szobában?

Az ajtóban megjelenik Diana és Lucretia.

NYOLCADIK JELENET.

Előbbieket, Diana, Lucretia.

DIANA: Nos hát, mi vagyunk, bevalljuk, hallgatóztunk, egy kissé minket is érdekel a dolog. Hercegnő, *Bók*. Antoinette, ne vedd rossznéven.

LUCRETIA: Én már egészen odavagyok. Diana nem mond nekem semmit.

LAVALETTE, *Conflansnak int, hogy elmehet, Conflans el*: Hozom az útleveleket. *Bemegy a szobába.*

HORTENSIA: Hol van a herceg?

DIANA: Megszöktettük.

LUCRETIA: Éreztem. Ó, én mindent megérzek.

DIANA: A hátsó lépcsőn távozott.

HORTENSIA: Köszönöm, Antoinette, csókolj kezet a marquiseoknak.

DIANA, *súgva*: Nem térted, a szegény kis hercegért tettük.

LUCRETIA: Ó, Diana, te valódi szent vagy. Te nem akartad, hogy a király kedves híve ilyen csúf botrányba keveredjék.

DIANA: Tán csak nem gondoltad, hogy a félvér miatt tettem?

ANTOINETTE, *felsikolt.*

HORTENSIA: Antoinette, mi történt?

ANTOINETTE: Semmi, semmi. Hol van Antoine.

LAVALETTE, *visszajön:* Itt vannak az útlevelek, Toinette készülj.

ANTOINETTE: Nem, én maradok.

DIANA: Nem akarjuk önöket feszélyezni, adieu! *El.*

LUCRETIA, *elmenőben:* Diana, édes, te valóságos szent vagy. De az nagyon fáj, hogy nekem sohasem mondasz meg semmit.

KILENCEDIK JELENET.

Hortensia, Antoinette, Lavalette, később Louise.

LAVALETTE: Felség, nekem a bankárokkal folytatnom kell a tárgyalásokat. Felségedre bízom ezt a makacs asszonyt. *El.*

HORTENSIA: A grófnak igaza van. Neked nem szabad Párizsban maradnod.

ANTOINETTE: De hova menjek? Hova tartozom én?

HORTENSIA: Antoinette, te túlságosan felizgattad magad.

ANTOINETTE: Csak legalább tudnám, hogy hol az én helyem!

HORTENSIA: Szegény kicsikém, micsoda percek.

ANTOINETTE: Felség, én nagyon boldogtalan vagyok.

HORTENSIA: Inkább örülj, hogy a marquiseok megmentettek a szégyentől.

ANTOINETTE: A szégyen megmaradt... Ó, ha felséged tudná! Ó, milyen szerencsétlen vagyok... Felséged mondja meg: ki vagyok én! Hol vagyok én? Kinek kellek én?

HORTENSIA: Mindenki összefogott, hogy megmentsen téged.

ANTOINETTE: Mindenki irtózik tőlem... Nem tudják megbocsájtani... hogy az anyám... csak szeretőnek... félvér... Felség, ki vagyok én? Innen vagyok én, vagy még ott túl? Mit gondol, felség, a császár is megvet azért?

HORTENSIA: Én jobban tudom, mint te, hogy mennyire a kegyeiben vagy.

ANTOINETTE: Ó, felséged most vigasztalni akar.

HORTENSIA: Ellenkezőleg. Ijeszteni akarlak, kis barátnőm. El akarlak ijeszteni a hercegtől.

ANTOINETTE: Vagy úgy! Nem arról van szó. Én másról beszélek.

HORTENSIA: A császárról, tudom. Nos, neki nagy tervei vannak veled.

ANTOINETTE: Tervei? Velem?

HORTENSIA: Azt mondta, hogy rövid idő múlva egész Európa megint a lábai előtt fekszik. Akkor egy csomó korona új gazdát cserél. De most majd jobban megnézi, hogy kire bízza a gazdátlaná vált koronákat. Például a nápolyi koronát...

ANTOINETTE: Felségednek?

HORTENSIA: Én Hollandia királynője vagyok.

ANTOINETTE: Hát kinek, felség?

HORTENSIA: Hát például egy Beauharnaisnak... Például Beauharnais Antoinettenek. Mit remegsz, kicsikém? Igen, szívem, neked.

ANTOINETTE: Nekem? A nápolyi trónt? *Nevet.* Felség, egészen elvesztem az eszem. Nekem? A frankfurti zsidó unokájának.

HORTENSIA: Szegény kis gyermekem! Ne gyötörd magad! Napoleon olyan magasan áll mindannyiunk felett, hogy onnan letekintve, minden nyomorult halandó - király és frankfurti zsidó - egyformán csak csúszómászó féreg.

ANTOINETTE: Igaza van, felség.

Jobbról az ajtóban megjelenik egy komorna, kézen vezetve Antoinette kislányát, Louiset.

KOMORNA: Kegyelmes grófné, a gróf úr parancsából.

ANTOINETTE, *karjaiba kapja a kis Louiset, összevissza csókolja:* Drága kis tündérkém!

HORTENSIA: Csodálatos hasonlatosság. Ha megnősz, egészen olyan leszel, mint az édesanyád.

ANTOINETTE, *lehajlik, homlokon csókolja Louiset:* Sokan azt mondják, hogy inkább az apja.

HORTENSIA, *nevet:* Ó, egészen más típus...

ANTOINETTE, *összerezzen:* Nem, nem akarom, hogy más típus legyen, azt akarom, hogy mindenki csak az apját lássa benne.

Jobbról az ajtóban megjelenik Lavalette gróf.

TIZEDIK JELENET.

Előbbieket, Lavalette.

LVALETTE: Tehát Louise megy?

ANTOINETTE: Ahogy te akarod.

HORTENSIA: Mit végzett gróf a bankárokkal? *Az utcán távoli moraj.*

LVALETTE: Gyáva zsidók. Megvárják a fejleményeket.

HORTENSIA: És Léwy?

LVALETTE: Léwy hazament a családjáért. Léwy szökik.

Kinéz az utcára, az utca lármája erősödik.

HORTENSIA: Miért ez a sietség?

LVALETTE, *kimutat az utcára:* Ezért, felség. Hallja ezt a lármát?

HORTENSIA: Mi az?

LAVALETTE: A legitimisták felizgatják Párizst.

HORTENSIA: Párizs Napoleon ellen?... Párizs?

LAVALETTE: Nem Párizs, csak néhány gazfickó és a csatorna. Legitimista és jakobinus csőcselék együtt. *Kihajol az ablakon.* Gevres fogata már nincs a házunk előtt. Esküszöm, hogy az a tejképű kölyök már Párizs utcáin nyargalászik és a császár ellen lázít.

HORTENSIA: Lakolni fog!

LAVALETTE: Isten a tanum, hogy felhúzatom az első lámpavasra!

ANTOINETTE, *a kislányát ölelgeti*: Drága kis angyalkám, ne hallgass oda.

Egyre erősödik a zaj: »Éljen a király.«

HORTENSIA: És nálam még javában tart a tánc.

Kinyílik az ajtó, megjelenik Conflans és hátuk mögött lihegve jön Léwy és Lea.

CONFLANS: Jelentem alássan.

TIZENEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, Léwy és Lea.

LÉWY: Bekövetkezett, amitől féltem. Hallják a lármát? Grófnő, a feleségem maga szeretné átvenni a grófkisasszonyt.

LEA: A kicsike dajkája én leszek.

ANTOINETTE: Hát csakugyan oda kell adnom? Édes Istenem, ki marad velem? Ó, milyen egyedül vagyok!

Lavalette és Léwy a balsarokban tanácskoznak.

LEA: Egészen az anyja. Önben pedig, grófné, mintha Rachelt látnám... Megdöbbentő hasonlatosság... Grófné, legyen nyugodt, én leszek a kicsike dajkája; ne féljen, jó dajka leszek. Ezt a mesterséget értem. Egész életemben ezt gyakoroltam. Öt fiút adott a mindenható, legyen érte áldva a neve... Rachel unokájára úgy vigyázok, mint a szemem világára... Ne sírjon, grófné.

LÉWY: Sajnos, sietnünk kell.

LAVALETTE: Siessenek! Az ég áldjon, kicsikém! *Megcsókolja Louise.*

ANTOINETTE, *karjába kapja, összecsókolja*: Vigyék.

Léwy és Lea Louise-zal kisurrannak, Antoinette és Lavalette utánuk néznek az ablakon.

ANTOINETTE: Most jutottak ki a kapun, szent Isten, mi lesz velük? Hogy vergődnek át a csőcselék hömpölygő áradatán?

LAVALETTE, *az ablakon kinéz*: Igen, valóságos tenger. Mennyi fehér zászló s mennyi piszkos, sötét alak! És... Nézze csak felség, a hullámok tetején az az éretlen tacsó, hogy szónokol nekik!

ANTOINETTE: Ki az?

LAVALETTE: A hercegecske. Házunk barátja. Antoinette pajtása, a szép kis Hyppolit.

ANTOINETTE: Istennek hála, semmi bajuk. A csőcselék utat nyitott nekik.

A csőcselék az ablak alá ér. Ordítózás: Éljen a király, le a háborúval, éljen a béke, le a császárral, éljenek a Bourbonok.

LAVALETTE: Valóságos tenger. A zsidó bankár hintója pedig sértetlenül szeli át a hullámokat... Micsoda hatalom!

HORTENSIA: Louise megmenekült!

LAVALETTE: Megmenti a gettó...

ANTOINETTE: A gettó. Ó, ez is hogy irtózik tőlem.

Kinyílik a bal ajtó, megjelenik Diana és Lucretia.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Előbbiek, Diana, Lucretia, Conflans, Utcai csőcselék.

LUCRETIA: Mi történik ott lenn? Micsoda lárma ez? Diana nekem nem mond semmit.

DIANA, *megragadja Hortensia kezét*: Hercegnő, jöjjön be hozzám, nálunk jó helyen van.

LUCRETIA: Nálunk nem bántják. Mi húsz évig voltunk számkivetésben.

DIANA: És sohasem ismertük el a korzikait.

LUCRETIA: És hajadonok maradtunk, mint a királyné hű szolgálóleányai.

HORTENSIA: Nem gondolják, hogy én kompromittálhatom az önök királyhűségét?

DIANA: Ha XVIII. Lajos ő felsége önt Sant-Leu hercegnőjévé nevezte ki, az minket is kötelez.

LUCRETIA: Diana, ha nem is mondja nekem, de mindig tudja, mi a kötelessége.

HORTENSIA: Ó, ha a császárnak ilyen rajongó hívei volnának.

ANTOINETTE: Felség, most már én is könyörgök, hogy gondoljon a gyermekeire. Felség, a császár nevére kérem, vonuljon vissza.

HORTENSIA: És te?

ANTOINETTE: Nekem már nincs senkim, csak ő.

HORTENSIA: Mit akarsz tenni?

ANTOINETTE: Engem ne féltsen felség... Én már mindent elvesztettem... Egyedül csak ő maradt meg nekem és ez elegendő.

Hortensiát és a két kisasszonyt szelíden betuszkolja balra.

CONFLANS, *berohan*: Gróf úr, ott lenn gyalázzák a császárt, én nem mentem el a harctérre, de a harctér ide jött hozzám. A császárt nem engedem. Közibük lövök.

LAVALETTE: Fogd be a szád. Majd én elintézem. Szólok a néphez. *Az ablakon keresztül.* Polgártársak!

ALULRÓL: Le vele! Éljen a király!

ANTOINETTE: *elől a szín jobbsarkába hátrál, mereven nézi a jelenetet, így marad a jelenet végéig.*

CONFLANS, *a másik ablakon*: Éljen a császár! Döglöjtek meg!

Vad rivalgás, fegyverek dörrennek.

CONFLANS: Gróf úr, ők kezdik. Lőhetnek?

LAVALETTE, *elrántja az ablaktól*: Ne ordíts, barom!

ALULRÓL: Le a császárral!

Az ajtókon beront a cselédség.

CONFLANS: Fegyverre fiúk! Père Violettet gyalázzák.

RIKOLTÓ NŐI HANG ALULRÓL: Éljenek a Bourbonok!

Döngetik a kaput.

LAVALETTE, *kihajol*: Polgárok! Polgártársaim!

ALULRÓL HANGOK: Le vele! Golyót a hasába!

LAVALETTE: De hát hol van ilyenkor a nemzetőrség?

CONFLANS: Gróf úr, magunk is elbánunk velük!

A HERCEG HANGJA, *alulról*: Testvéreim, viseljétek magatokat méltósággal.

ALULRÓL: Le vele! Ő is velük tart! Le a hercegekkel!

A HERCEG HANGJA: Hol a nemzetőrség?

LAVALETTE, *az ablaknál*: A fickó maga is megrökönyödött. Nézd Antoinette, a te kis pajtásod milyen eszeveszettül fut.

A csőcselék berohan; kétszer annyi nő, mint férfi.

EGY FÉRFI-HANG: Ki meri itt a császárt éltetni?

CONFLANS: Éljen a császár! Én a császár gárdistája vagyok!

NŐI HANG: Nem szégyelled magad. Fogjátok meg, akasszátok föl.

Conflanst megrohanják, dulakodás, lakájok, inasok Conflans segítségére sietnek, a szobából női cselédek rontanak be.

SZOBALÉNYOK, INASOK: Gyilkolják a népet! Segítség!

LAVALETTE: Meg se moccanjon senki! Polgártársaim!

HANGOK: Ne pofázz! Fogd be a szád, te is éljenezted a császárt! Golyót a hasába!

CONFLANS, *lerázva magáról a dulakodókat*: Aki megmoccan, azt keresztülvőm!

ALULRÓL HANGOK: A nemzetőrség! Jön a nemzetőrség!

A csőcselék meghökken, pillanatnyi szélcsend.

HERCEG HANGJA, *alulról*: Asszonyom, ne féljen, hozom a nemzetőrséget!

ALULRÓL: Nézd csak, félti a szeretőjét!

ANTOINETTE, *mereven áll és néz.*

Megjelennek a nemzetőrök Gevres herceg vezetésével.

TIZENHARMADIK JELENET.

Előbbieket, Gevres herceg, Nemzetőrök.

GEVRES: Nemzetőrparancsnok teljesítse kötelességét.

MEYER: Áruló. Mondtam, hogy ne kezdjete hercegecskéekkel. Éljen a köztársaság!

HANGOK: Mi királpártiak vagyunk! Éljenek a Bourbonok!

LAVALETTE: Gyönyörű szövetség! Legitimisták és jakobinusok. Nemzetőrparancsnok, én a kormány tagja vagyok. Nekem ön engedelmisséggel tartozik.

MEYER: Ne engedelmeskedjék a kutyának.

HANGOK: Igaza van a zsidónak. Ez a vendéi hóhér. Lámpavasra vele.

NEMZETŐRPARANCSNOK, *hátra*: Csend legyen. *Lavalettehoz*. Ön fojtotta el a vendéi lázadást?

LAVALETTE: Én, a császár parancsából.

HANGOK: Le a hóhérral.

NEMZETŐRPARANCSNOK: Türelem polgártársak. Ön fogta el az angoulêmei herceg öfenségét?

LAVALETTE: Mi jogon mer kérdőre vonni?

MEYER: A nép hatalom jogán.

NEMZETŐRPARANCSNOK: Lavalette polgártárs, én önt letartóztatom.

Ordítás, le a hóhérral. Éljen az angoulêmei herceg!

MEYER: Éljen a köztársaság! Le a császárral!

CONFLANS: Nesze neked zsidó! *Rásüti a jegyvert.*

A csőcselék rárohan Conflansra. Conflans védekezik, revolverlövések.

EGY NŐI CSELED: Gyilkolják a népet! Segítség!

NEMZETŐRPARANCSNOK, *a grófra mutat*: Fogjátok el!

LAVALETTE: Engem? A császár miniszterét? *Leteperik.*

ANTOINETTE, *aki eddig mereven figyelt, odaugrik*: El innen bitangok. Engem fogjátok le. *Ráborul az urára.* Antoine, engedd meg, hogy meghaljak érted.

NŐI HANG: Nini, hogy hízeleg neki a bestia. Pedig egész életében csalta.

Röhögés, asszonyok visítanak. Nézzétek a szajhát, le a herceg szeretőjével!

GEVRES: Aljas rágalom.

SZOBALÁNY: A szeretője. Én láttam csókolózni őket.

GEVRES: Nem igaz. Hazudsz.

LAVALETTE, *eltolja magától Antoinettet*: Nekem nincs szükségem önre. Menjen a kislánya után.

NEMZETŐRPARANCSNOK: Grófnő, vonuljon vissza a nép haragja elől.

MEYER, *sebesülten fölemelkedik*: Grófné! Azt mondja grófné. *Nevet*. Polgártársak, én jól ismerem őt. Gyűlöli a népet, pedig a gettóból való, akár csak én.

A csőcselék röhög.

NŐI HANG: Nézd a zsidó grófnét. Grófné gettóból.

GEVRES: Nem igaz! Aljas, pizsok, rothadt csőcselék. Jaj de irtózatoss. *Kezébe temeti arcát.*

MEYER: Fogjátok el mindkettőjüket... Éljen a köztársaság!

NŐI HANGOK: Nem. A herceget ne. Csak a zsidó grófnét.

NEMZETŐRPARANCSNOK: Polgártársak! Ez a hölgy ártatlan.

ANTOINETTE: Nem, nem vagyok ártatlan. Gyűlölöm a Bourbonokat, utálom ezt a jakobinus zsidót, és utálak benneteket mind. Éljen a császár! Éljen a császár!

Megrohanják, üvöltözés: börtönbe vele, tapossátok szét, vad tumultusban elhurcolják.

ANTOINETTE, *sikoltozva*: Éljen a császár!

Függöny.

HARMADIK FELVONÁS.

Történik Léwy báró párizsi palotájában, 1840 végén.

SZEMÉLYEK:

DIANA

LUCRETIA

CHARLES LÉWY BARON VON MOSELBURG, a Léwy-bankház feje

LEA, a felesége

LIONEL LORD, Léwy báró fia

LEON GRÓF

LOUISE GRÓFNŐ, Leon gróf felesége

THIERS, a francia kormány elnöke

IRNOK

HALÉVY, a spanyol küldöttség vezetője

SPANYOL ZSIDÓ KÜLDÖTTSÉG

SZOLGASZEMÉLYZET

Színhely: Léwy báró dolgozószobája. Nehéz, hivalkodó, nyomasztó renaissance-pompa, szemben nagy szárnyas templomajtó, jobbra-balra kisebb ajtók. Jobbra emelvényen íróasztal, trónszerű szék, mögötte csengőszalag. Feltűnő helyen antik kép le egészen a padozatig. Balra pénzszekrény. Két-három nagy ablak, függönyökkel. Csillár, kandalló, bútorok, csavart oszlopok, szőnyegek, mind antik ritkaságok.

ELSŐ JELENET.

Diana, Lucretia, Léwy, majd Lionel, Irnok, később Lea.

LÉWY, 72 éves, jól ápolt, gőgös és türelmetlen ember, teljes tudatában óriási hatalmának, frakkban, rendjelekkel, nagy szalaggal és csillagokkal, éppen kikíséri a marquiseokat; az ajtóban: Azért vagyok ilyen díszben kora délelőtt, mert őfelségét, a királyt várom.

LUCRETIA: Kit nevez ön Franciaország királyának?

DIANA: Csak nem Lajos-Fülöpöt...

LUCRETIA: Pardon, őt csak Orleans hercegének hívják.

DIANA: Bár apja a királygyilkos Égalité Fülöp még a hercegi címet is beszennyezte.

LUCRETIA: Az én királyom XVII. Lajos.

DIANA: Utoljára kérdem: hajlandó ön XVI. Lajos fiát támogatni?

LÉWY: Sajnálom, hölgyeim...

DIANA: Hát akkor elmegyünk. De a történelem majd ítél ön felett, kedves Léwy bankár úr.

LUCRETIA: Mi már ítéltünk, édes Dianám.

LIONEL, Léwy báró legifjabb fia, elangolosodott spleenes klub-ember, rókavadász, dekadens, dandy, belép: Jó reggelt papa. Kik voltak ezek a Bourbon-liliomok?

LÉWY: A Beauharnais-kisasszonyok. Minden évben hoznak nekem egy XVII. Lajost, akinek minden jogcíme megvan arra, hogy Lajos Fülöp trónját elfoglalja, csak útiköltsége nincs, amivel Párizsba jöhetne. Jó ez a Havanna, mi? Darabja két frank. Ebből kínálom a királyt.

LIONEL: Most ki a legújabb trónkövetelő?

LÉWY: Egy kövér, nagyorrú, mannheimi zsidó. *Csenget.*

LIONEL, rágyujt: Nem szelel, bűdös. *Eldobja a szivart.*

LÉWY, felugrik, felveszi.

IRNOK, öreg, fölényes, blazírt, félig titkár, félig szolga, aki mindent jobban tud, mindenben biztosabb, mint a gazdája, szerepe majdnem némajáték, mindenre valami fanyar, fáradt, groteszk fíntorral reagál; belép.

LÉWY: Rente?

IRNOK: London hetvenöt, Bécs hetvennégy, Párizs hetvenhárom egész hatvan.

LÉWY: Pompás. Fogja ezt a szivart. Havanna.

IRNOK, el, ajtóban megszagolja a szivart; fíntor, visszajön, másik dobozt vesz elő s azt jelentősegteljes szemhunyorítással Lionel elé teszi.

LÉWY: Mit üzentek a Tuillériákból?

IRNOK: Egy órákor jön. *El.*

LÉWY, órát húz ki a zsebéből: Van még idő bőven. Te Lionel, a waterlooi csata napján ez volt a császár zsebében. Neked adom. Gyönyörű, mi? Csak kicsit késik.

LIONEL: A waterlooi csatában is késett, vagy tizenkét órát.

LÉWY: Egy okkal több, hogy nagyon megbecsüld. Ez a késés kétmillió fontot hozott a Léwy-háznak. *Az utcáról folyton erősödő zaj.* Éljen a háború, vesszen Poroszország!

LIONEL: Hallja papa?

LÉWY: Felőlem ordítozhatnak. Nem engedem, hogy háború legyen.

LIONEL: A háború is jobb, mint ez a poshadt béke.

LÉWY: Poshadt béke? *Csenget.*

IRNOK, *belép, és a postát nyújtja.*

LÉWY: Mi van a postában?

IRNOK: Lipót belga király kiegyezett Hollandiával.

LÉWY: Akkor megkapja a harminc milliót.

LIONEL, *rágyújt az írnok által hozott szivarra.*

IRNOK: James báró értesít, hogy a Liverpool-Manchester vasút eddig három millió utast szállított, haláleset 0.1 százalék, tiszta haszon nyolc százalék.

LÉWY: Hallod Lionel? Az én vasútjaim.

LIONEL, *az írnok felé mutatja a szivart:* Ez már igen.

IRNOK: A Sirius gőzhajó huszonnégy nap alatt tette meg az utat Bristol és New York között. James báró felhatalmazást kér nyolcszáz tonnás gőzhajók építésére.

LÉWY: Ezt nevezed te poshadt békének, Lionel?

IRNOK: Madridi ügyvivőnk jelenti, hogy a spanyol kormány házunknak adta bérbe a higanybányákat. Évenként másfél, egyenleg két millió profit.

LÉWY: Helyes. Hogy áll a francia államadósság?

IRNOK: Parin felül négy.

LIONEL, *a szivart mutatva az írnok felé:* Hol lehet ebből vásárolni?

LÉWY: Lionel, Lionel, te papírt akarsz venni?

IRNOK, *legyint és súgva Lionel felé:* Csempészáru. *Jelekkel.* Nálam. A bécsi kormány hatvan millió forintot keres.

LÉWY: Látod, Lionel, ezért nem kell nekem a háború.

LEA, *hetvenöt éves, erős, energikus matróna, fekete ruhában beront:* Léwy, Léwy, micsoda öröm, e percben érkezett...

LÉWY: A király?

LEA: Optikai sürgöny Londonból.

LÉWY: Nyolcvan? Úgy, ahogy mondtam?

LEA: Bolondokat beszélsz. Unokánk született. Fiú.

LÉWY: Fiú? Egészséges? Fiú csakugyan? Lionel, megjött a tizennyolcadik unokám... Jól hallottam? Fiú? *Megcsókolja Leát, csenget.*

LEA: Lionel, te nem is örülsz? Miért vagy ilyen sovány? Lionel, te rosszul táplálkozol. Majd én rendbe hozlak. *El.*

IRNOK: Egy fiatal hölgy kér fogadtatást.

LÉWY, *az írnokhoz*: James bárónak Londonban fia született. Mondja meg az egész személyzetnek. *Belemarkol az új szivarba*. Ossza szét. Megszületett a tizennyolcadik! Mindegyik házunknak sürgönyözzze meg.

IRNOK, *miközben a jó szivart viaszt teszi, a rosszból vesz ki a személyzetnek*: Báró úr, a fiatal hölgy.

LÉWY: Neki is mondja meg. *Kivesz a szivarból*. Neki is adjon.

IRNOK, *el*.

LIONEL: Miért nem fogadja?

LÉWY: Veled akarok beszélni. Tizennyolc unoka, de egyiket sem neked köszönhetem.

LIONEL, *legyint*: Hagyjuk!

LÉWY: Nem hagyom. Meg kell mondanom, hogy régóta nem tetszik nekem a te viselkedésed. Az üzlet neked semmi; a pénzt csak eszeveszettül szórni tudod, keresni még egyetlen fillért sem kerestél; a család neked semmi, harminc éves vagy és még nincs feleséged. Mit akarsz te tulajdonképpen? Ez a Fould-lány szép, okos, erkölcsös, mint egy bibliai szűz. Valóságos kincs üzletembernek. Az öreg Foulddal már meg is beszéltem.

LIONEL, *ásít*.

LÉWY: Ha a Fould-lány nem tetszik, válassz valaki mást.

LIONEL: Nem vagyok szerelmes.

LÉWY: Nem is szeretném, ha szerelemből házasodnál. Szerelemből nem kötünk üzletet és nem kötünk házasságot. Ehhez a kettőhöz tiszta fej és hideg szív szükséges.

LIONEL: Ez igen, ez szivar.

LÉWY: Lionel...

LIONEL: Tessék?

LÉWY: Lionel, nézd, ma olyan boldog vagyok. Tizennyolc unoka, nyolcvanas kurzus. Mindjárt itt a király. Neked meg kell házasodnod, Lionel.

LIONEL: Hagyja, papa.

LÉWY: A te korodban nekem már négy nagy fiam volt. Csak te nem voltál még... Te akkor is elkéstél, Mylord akkor is késni méltóztatott... *Nevet*. Szedte-vedte kölyke... Azért kényeztetünk el annyira s most nem bírunk veled. Te, Lionel, valld be őszintén, te még soha sem gondoltál... te még sohasem voltál izé, hogy is mondják, nem voltál szerelmes... Lionel, ne légy olyan buta, nekem megmondhatod.

LIONEL: Nem emlékszem.

LÉWY: Te Lionel, nézd, én is voltam fiatalember. Mielőtt megházasodtam... izé... valósággal... majdnem... de hagyjuk. Nekem megmondhatod.

LIONEL: Mit?

LÉWY: Hát hogy, tegyük fel, egyszer-másszor mégis utadba akadt valaki... Nem mondom, hogy éppen velünk egyenrangú, tiszta, nemes vér, igazi jó zsidóházból... most nem arról beszélek, de egyszer talán mégis volt, hol nem volt... Lionel, ne bolondozzál, férfiak vagyunk...

LIONEL, *nevet*: Hát ha éppen olyan kíváncsi vagy, igen. Húszesztendős suhanc koromban.

LÉWY: Mit mondasz? Igazán?

LIONEL: Azt hiszem...

LÉWY: Francia, német, zsidó, keresztény?

LIONEL: Mindenből volt valami benne.

LÉWY: Mindenből? Micsoda csodabogár.

LIONEL: Maga is ismerte, papa.

LÉWY: Én is ismertem... Zsidó? Keresztény...?

LIONEL: Sőt az ereiben a mi vérünkéből is van néhány csepp. És ezelőtt huszonöt évvel, a waterlooi csata napján, papa mentette ki a veszedelemből. Emlékszik, papa?

LÉWY: Csak nem Lavalette Louise-ról beszélisz?

LIONEL: De igen. Úgy is mondhatnám: a harmadik Rachelről, a mi Rachel-legendánk harmadik énekéből.

LÉWY: Honnan ismered?

LIONEL: Londonban, Wellington herceg egy estélyén láttam.

LÉWY: Most hallom először.

LIONEL: Nem dicsekedhettem el vele. A kis grófnő észre sem vett engem. Már akkor szerelmes volt Napoleon császár törvénytelen fiába, Leon grófba.

LÉWY: Sajnos, nőül is ment hozzá.

LIONEL: Hogyne ment volna! Leon gróf tiszta Bonaparte-vér, Louise grófnő ereiben a Beauharnais-k vére csörgedezik, Leon gróf trónkövetelő ifjú császári ivadék, s a kis Lavalette kisasszony a Bonaparte és Beauharnais nevek egy második találkozásában a sors misztikus intését láthatta. Nos, papa, az volt az egyetlen nő, akit, ha jól emlékszem, elvettem volna feleségül.

IRNOK, *belép*: Báró úr...

LÉWY: Most nem fogadok. Várjon! Lionel, mondd csak...

IRNOK: Thiers úr, a miniszterelnök. *Megy és kitarja az ajtót.*

LÉWY, *eléjemeget*: Parancsoljon, kormányelnök úr.

MÁSODIK JELENET.

Előbbieket, Thiers.

THIERS: Ah, a fiatal lord. Üdvözlöm.

LIONEL: Felesleges vagyok?

THIERS: Sőt kérem, hogy maradjon. Ön lesz a tanum, hogy atyja urát a tizenkettedik órában még egyszer figyelmeztettem.

LÉWY: Kormányelnök úr... *Az utcán: Le a hazaárulókkal, vesszenek a zsidók, éljen a háború.*

THIERS: Hallja ezt, báró úr? Ön néhány perc múlva vendégül látja ő felségét. Figyelmeztetem, báró úr, hogy a történelem előtt felelős lesz azért, amit ő felségének tanácsol.

LÉWY: Ön is a történelemmel fenyeget, kormányelnök úr? Én a béke embere vagyok.

THIERS: Ön tudja, miről van szó.

LÉWY: Tudtommal arról, hogy Lajos Fülöp király a háború vagy a béke Napoleonja akar-e lenni?

THIERS: Ön kiejtette Napoleon nevét. Hát igen. Napoleon árnya hajol e pillanatban Franciaország fölé.

LÉWY: A halott császáré, akit most hoznak haza Szent Ilonáról.

THIERS: Néha kiderül, hogy a halottak erősebbek az élőknél. A bonapartista szellem pedig nem is halt meg, csak aludt. Leon gróf például...

LÉWY: Eh, ezt a fickót senki sem veszi komolyan.

THIERS: Most talán még nem. De ne feledje, hogy Párizs amúgy is liheg a háborúért s a király ellen nem kevesebb, mint tizennégy merényletet kíséreltek meg. Ha ma valaki, mondjuk Leon gróf, talpraugrik és kezébe veszi a császári légiók lobogóját...

LÉWY: Miniszterelnök úr, előbb nálam jártak a Beauharnais-kisasszonyok. Azok egy mannheimi zsidót akarnak Szent Lajos trónjára ültetni. Ezért is én viselem a történelmi felelősséget?

THIERS: A keleti kérdés a királyt és Párizs népét egymással szembeállította.

LÉWY: És ön azt akarja, hogy a király hódoljon meg az utca akarata előtt. Nos, ebben én nem vagyok hajlandó önt támogatni.

THIERS: Akkor ki kell jelentenem, hogy ön a békebarát álarca alatt a polgárháborút és a Bonapartistákat szolgálja.

LÉWY: Kormányelnök úr, beszéljünk egymással őszintén. Bonaparte Lajos herceg, a király foglya, Leon gróf pedig annyira veszélytelen ember, hogy apró pénzzavarából maga a király szokta kisegíteni.

THIERS: Ez nem gátol meg abban, hogy hozzátegyem: Ha ön a békét tanácsolja, ezzel a király és a dinasztia legveszedelmesebb ellensége lesz. Adieu, kedves lordom, adieu, báró úr.
El.

LEA, *belép*: Mikor jön a király? Egy hölgy odakint nagyon türelmetlenkedik.

LÉWY: Ez a Thiers körmönfont fickó. Ez most a parlamentbe megy és elhíreszteli, hogy én egy követ fúvok avval a világcsalóval.

LIONEL: Leon grófról beszél? Tegnap együtt voltam vele a Jockey-klubban.

LEA: Vesztettél?

LIONEL: A bourbonpárti arisztokrácia régen feni a fogát a császár fiára.

LEA: Mennyit vesztettél?

LIONEL: Tegnap aztán becsalták őt az oroszán barlangjába.

LÉWY: Ki az az oroszán?

LIONEL: Az öreg Gevres herceg.

LÉWY: Gevres Hyppolit. Ismerem, szoknyavadász, ostoba, jellemtelen, pöffeszkedő fráter. A királyi családot is többször inzultálta. És antiszemita. Már tacsókó korában is az volt. Van még vele egy kis elszámolásom.

LIONEL: A herceg adta a bankot. Ötszázezer frankkal már éppen vissza akart vonulni, amikor Leon gróf odakiáltotta: Tartom a bankot. Gevres herceg vissza: Készpénz ellenében. Leon gróf felhördült: A bónom nem jó?

LÉWY: Ötszáz frankra sem.

LIONEL: Gevres herceg mosolygott: huszonnégy órára becsületszóra.

LÉWY: És?

LIONEL: Leon gróf vesztett.

LEA: Úgy kell neki. Isten büntetése.

LIONEL: Gevres herceg összehunyorított barátaival, felkelt és távozott. Most aztán számlálják a perceket, hogy mikor telik le a huszonnégy óra.

Léwy: Pompás. Egyszer már csakugyan ki kellett tekerni a fickó nyakát.

LEA: Miből él az a sehonnai?

LÉWY: Miből él, miből él. Párizsban manapság minden második ember zavarba jönne, ha megkérdeznék: miből él. Miből él! Az egyik az apjából.

LIONEL: Például én.

LÉWY: Szép, hogy beismered. De én Leon grófra mondtam. Az ő apja Napoleon volt. És még most is sokan élnek a császárból.

LEA: Rendben van, rendben van, dehát a többiek.

LÉWY: A többiek. *Nevet.* A többiek, azt hiszem, mind belőlem élnek.

LIONEL: Ők úgy mondják, hogy a papa él belőlük.

LÉWY: Én? A koldusokból? *Nevet.*

LIONEL: Azt mondják, hogy épp azért koldusok, mert a papa mindenkitől elvette a pénzét.

LÉWY: Megőrültek? Hát a bankjaim, vasútjaim, a hajóim, a gyáraim, a papírjaim, az üzleteim? Lopok én egy sout? Kirablom a postakocsikat? Ki meri állítani, hogy én nem törvényes úton jutottam a millióimhoz. Én a gazdasági élet törvényeinek, a kereskedelmi és pénzügyi jognak, a nemzetközi hitel erkölceinek talapzatán állok.

LIONEL: Azért gyűlölik a gazdasági élet törvényeit és azért gyűlölnék bennünket.

LEA: Kik gyűlölnék minket? A naplopók, az ostobák és a kéregetők.

LÉWY: És a kommunisták. A jakobinusok.

LIONEL: Ötven évvel ezelőtt papa is jakobinus volt.

LÉWY: Szentelen beszéd. Kikérem magamnak.

LEA: Akkor az volt a hazafiság.

LÉWY: Most csak az alvilági Párizs kommunista.

LEA: A földfeletti pedig antiszemita.

LÉWY: Csak a barbárok antiszemiták. Művelt és finom lélek nem tesz különbséget ember és ember között.

LIONEL: Miért ne? A francia gyűlöli az angolt, az olasz az osztrákot; papa is különbséget tesz zsidók és keresztények között. Nekem is jogom van szeretni, vagy megvetni és gyűlölni akárkit. Például utálok Leon grófot, ő is utál engem.

LEA: Azt én is utálok. Örülök, hogy vesztett.

LÉWY: A herceg azonban sose látja a pénzt.

LIONEL: Hacsak valaki ki nem fizeti helyette.

LÉWY: Valaki? Kicsoda?

LIONEL: Hát például maga, kedves papa.

LÉWY: Elment az eszed?

LEA: Vagy pedig a király. Már többször kifizette.

IRNOK, *belép*: A kabinetirodából üzenik, hogy a felség elindult.

LÉWY: Lionel, a király. Gyere le, fogadjuk a királyt.

IRNOK: A hölgyet addig bevezetem ide.

LÉWY: Megbolondultál?

LEA: Hogy ellopjon valamit.

IRNOK, *névjegyet olvas*: Gróf Lavalette Louise.

LÉWY: Leon grófné?

LEA: A mi kis Louise-unk? Rachel unokája! Jaj édes Istenem!

LIONEL, *felugrik*: Papa... ő az!

LÉWY: Nem tehetek róla, nekem most a királyt kell fogadnom. Mondd meg neki, hogy Jamesnak fia született... azért kellett várakoznia... Lea, fogadjuk a királyt. *Léwy és Lea el.*

HARMADIK JELENET.

Lionel, Louise, később Lea.

LIONEL: Kétségbeejtő, hogy éppen a grófnőnek kellett ilyen sokáig várakoznia. De a király - remélhetőleg - csak pár percig marad.

LOUISE: A király van itt? Még csak ez kellett! Lajos Fülöp órák hosszat fecseg, ha egyszer elkezdi.

LIONEL: A grófnő addig talán megelégszik az én társaságommal.

LOUISE: Ó, hogyan... örömmel... hiszen mi régi ismerősök vagyunk.

LIONEL: Ah, a grófnő emlékezik rám?

LOUISE: Wellington herceg estélyén... hány óra van, kérem?

LIONEL: Rögtön jön a papa.

LOUISE, *leül, megadja magát, erőltetett társalgás*: Ön állandóan Londonban él, Lord? Nagyon érdekes lehet a tőzsdei élet... mit gondol... *Felugrik*. meddig kell még várnom?

LIONEL: Grófnő, ön nem azért jött ide, hogy a tőzsdei életről, vagy Wellington herceg estélyéről, vagy akármiről ezen a világon velem elcsevegjen. Gyötrelmes lehet az én jelenlétem. Engedje meg, grófnő, hogy magára hagyjam.

LOUISE: Maradjon. Köszönöm, hogy az én idegállapotommal szemben olyan megértő. Megnyugodtam, várok türelmesen. Engedje meg, hogy úgy tekintsem önt, mint régi barátomat. Engedje meg, hogy unalmas legyek.

LEA, *beront*: Ó, kedves grófnő, az uram végtelen sajnálja... és most még a fiamat is el kell küldenem... tudniillik, Léwy bemutatja őt a királynak.

LIONEL: Ki ragaszkodik ehhez? A király, vagy a papa?

LEA: Lionel tedd meg. *Louisehoz*, No de ez a hasonlatosság. Csak ön kicsit soványabb, önt fel kellene hízlalni, grófnő.

LIONEL: Mama!

LEA: Jó szívből mondom. És egy kis jogom is van hozzá, úgy-e, grófnő? Mi huszonöt év óta ismerjük egymást.

LOUISE: A waterlooi csata után majd egy hónapig voltam az ön gondjai alatt. *Lionel felé*. Látja, meg is feledkeztünk arról, hogy mi gyerekkori játszótársak vagyunk. Béküljön ki velem. *Lea felé*. Az imént nagyon próbára tettem a Lord lovagiasságát.

LEA: Fiam, a papa vár.

LIONEL, *aki ezalatt elbűvölten bámulja*: Grófnő, ha megengedi.

LOUISE: Ah, de már jöhetne a báró.

NEGYESEDIK JELENET.

Lea, Louise, később Lionel.

LEA: De ez a hasonlatosság! Mintha csak őt látnám.

LOUISE, *szórakozottan*: Kit?

LEA: Rachelt.

LOUISE: Nem láttam soha.

LEA: Nem Rachelről, a színésznőről van szó. Rachelről, a húgomról beszélek.

LOUISE: Igen.

LEA: Mondja meg őszintén grófnő, miért oly nyugtalan?

LOUISE: Miért? Hát azért, mert... hány óra van?

LEA: Olyan sürgős?

LOUISE: Dolgom volna otthon... késő van.

LEA: Vendégei lesznek? Még nincs ebédidő.

LOUISE: De a fiaim ilyenkor szoktak.

LEA: Fiai? Fiai vannak? Nekem ötöt adott a Magasságbeli. És éppen most kaptunk Londonból sürgönyt, hogy a tizennyolcadik unokánk is fiú.

LOUISE: Igen... de a fiaim még nem ebédeltek.

LEA: Majd ellátja őket a személyzet.

LOUISE: Egyedül vannak.

LEA: Nagy könnyelműség egyedül hagyni kis gyermekeket. Miért vannak egyedül?

LOUISE: Nem tartok cselédet.

LEA: Ne mondjon ilyet. Jól hallottam? Nem tart cselédet?

LOUISE: Egyetlen egyet sem.

LEA: Mindenható Isten. Ez kétségbeejtő.

LOUISE, *mosolyog*: Nincs más dolgom, mint hogy vigyázzak rájuk, legalább tudom, hogy jó kezekben vannak.

LEA: Drága grófnő, idehívom Léwy. A királynak elég cselédje van, ő inkább várhat.

LOUISE: Köszönöm, én megyek.

LEA: Nem tart cselédet! Mindenható Isten. Talán csak nem vesztette el minden vagyonát grófnő?

LOUISE: XVIII. Lajos elkobozta.

LEA: Semmije sincs?

LOUISE: Két gyermekem. A császár unokái.

LEA: De pénze? Grófnő, az ön férje nem keres semmit?

LOUISE: A császár fia nem kérhet hivatalt az Orleánsoktól.

LEA: De a gróf rengeteget költ.

LOUISE: Báronő, ez az ő magánügye.

LEA: Azt mondja, hogy az ő magánügye. Sokkal gőgösebb, semhogy beismerné. Megbántottam grófnő?

LOUISE: A császár fiát nem szabad polgári ésszel bírálni.

LEA: De ő két gyermeknek apja is! S ez polgárt és fejedelmet egyformán kötelez.

LOUISE: A gyermekek sorsáért én vagyok felelős.

LEA: Mindenható Isten. Micsoda önfeláldozás. Grófnő, miért teszi ezt?

LOUISE: A felesége vagyok; a gyermekei anyja.

LEA: Bibliai válasz. Én úgy szeretem magát, drága kis grófnóm.

LOUISE: Milyen jó lélek. *Indul.*

LEA: És úgy szeretnék valamit mondani.

LOUISE, *visszafordul*: Mondja.

LEA: Tudja-e, ki volt az a Rachel?

LOUISE: Az ön testvérhúga.

LEA: És az ön nagyanyja. Tulajdon az a Rachel volt az ön nagyanyja.

LOUISE: Az én nagyanyám!... Ha visszajövök, beszéljen nekem arról a Rachelről. És az anyámról is.

LEA: Emlékszik még rá?

LOUISE: Ötéves koromban láttam utoljára.

LEA: Ő is mártír volt. Rachel is, maga is, édes kis grófnőm. *Sírva fakad.*

LOUISE. Miért sír bárónő?

LEA: Azért, hogy olyan öreg és tehetetlen lettem. Nem voltam ám én mindig ilyen. De most megszakad a szívem.

LOUISE: Én sohasem tudtam sírni. Pedig csak sírnivalóm volt. A két fiamon kívül sohasem volt egyebem egész életemben. *Elmenőben.* Asszonyom, ezt ne mondja el senkinek. Nem is tudom, miért ragadtattam magamat ilyen árulásra. Asszonyom, nem mondtam semmit. *El.*

LEA, *egyedül*: Nem mondott semmit. Rettenetes élet lehet ott a túlsó parton...

LIONEL, *belép*: Elment?

LEA: Láttad, milyen olcsó kis ruhája van? Rőfje másfél frank. Gyalog jár és nem telik neki cselédre.

LIONEL: Megmondta, mit akar?

LEA: Nem mondott semmit. Nem szabad senkinek elmondanom, nem tudott sírni soha; pedig a két fián kívül sohase volt semmi egyebe, csak sírnivalója. De nem szabad senkinek elmondani.

LIONEL: Miért engedte el?

LEA: És hogy kitart mégis az ura mellett.

LIONEL: Annyira szereti?

LEA: Nem. De ezt nem szabad elmondani.

LIONEL: Mama, biztos, hogy nem szereti?

LEA: Lionel, mi lelt? Igy még sohasem láttalak téged.

LIONEL: Szégyelem, de nem bírok magammal.

IRNOK, *belép*: Leon gróf.

LEA: Kicsoda?

LIONEL: A férje. A császár fia. Undorodom tőle.

LEA: Fogadnod kell.

ÖTÖDIK JELENET.

Leon gróf, Lionel.

LEON: Jó reggel, Mylord.

LIONEL: Hogy van kedves gróf?

LEON: Mit szól a pechemhez?

LIONEL: Mindnyájunkkal megtörténhetik.

LEON: Itt van még a király?

LIONEL: Itt.

LEON, *leül*: Akkor várok.

LIONEL: Szép őszi idő van.

LEON: A király elfecsegi.

LIONEL: Mit?

LEON: Ezt a szép őszi időt.

LIONEL: Ráér.

LEON: De én nem. *Feláll.*

LIONEL: Elmegy?

LEON: Bemegyek hozzájuk.

LIONEL: Ezt nem helyeselném.

LEON: Miért?

LIONEL: Bizalmas beszélgetésük van.

LEON: Nekem is az volna az öreg zsugorival.

LIONEL: Kire érti ezt?

LEON: Nem a báróra, ő azt hiszem, nem olyan zsugori. Különben talán mi ketten is elintézhetnők azt a csekélységet.

LIONEL: Miről van szó, gróf?

LEON: Ötszázezer frankra volna szükségem pillanatnyilag. Nem volna ön szíves előlegezni?

LIONEL: Nem foglalkozom kölcsönügyekkel.

LEON: Mylord, ön jól tudja, milyen kínos helyzetbe kerültem.

LIONEL: Mégsem állhatok rendelkezésére.

LEON: És miért nem?

LIONEL: Erre nem felelek.

LEON: De én követelem.

LIONEL: Miféle hang ez?

LEON: Aminőt egy ilyen illojális klubtárs érdemel.

LIONEL: Elég volt, távozzék. *Csenget.*

IRNOK, *bedugja a fejét.*

LEON: Nem megyek. A báróval akarok beszélni.

LIONEL: Azt hiszi, hogy őt inkább tudja terrorizálni?

LEON: Fiatalember, ezért felelni fog.

LIONEL: Ha pedig most nem távozik innen, *csenget*, a cselédséggel fogom kidobatni. *Belép két szívalas komornyik.*

LEON: Hozzám ne nyúljatok! Elmegyek, de még találkozom veled, gyáva...

Komornyikok megragadják.

LEON, *lerázza őket s mentében visszakiáltja*: Piszkos, gyáva zsidó.

E pillanatban megjelenik az ajtóban Léwy.

HATODIK JELENET.

Lionel, Léwy.

LÉWY: Mi volt itt?

LIONEL: Leon gróf. Nem tehettem mást.

LÉWY: Helyesen tetted. Undorodom az ilyen embertől. Az egész Jockey-klubtól, az Union-klubtól, mindenféle klubtól, minden ingyenélő, pénzpocsékoló, naplopó dandytól undorodom. Hova lett a kis Louise grófnő?

LIONEL: Elment.

LÉWY: Szívesen tennék valamit érte. De egyedül csak érte, nem azért a tömeggyilkosért.

LIONEL, *mohón*: Hogyan?

LÉWY: Úgy szeretnék segíteni rajta, hogy megszabadítsam attól a véreskezű emberirtótól.

LIONEL: Azt hiszem, visszajön.

LÉWY: Nem jön, az ura nem engedi.

LIONEL: Gondolja?

LÉWY: No hallod? A kidobás után?

LIONEL, *felugrik*: Ezer ördög. Igaza van papa, erre nem gondoltam. *Föl és alá járkál.*

LÉWY: Különben itt úgylis hiába minden. Amellett a bandita mellett szegényke mindenképpen elveszett teremtés.

LIONEL: Természetes. Nem jöhet vissza.

LÉWY: Az a szegény kis asszonyka előbb-utóbb öngyilkos lesz, vagy lezüllik az ura mellé.

LIONEL: De azt nem akarom, hogy éppen én miattam.

LÉWY: Nem tehetél másképp.

LIONEL: Uralkodnom kellett volna magamon. Gondolja, hogy csakugyan nem jön vissza?

LÉWY: Lionel, mi történt veled? Nem ismerek rád.

LIONEL: Papa, hallgasson meg. A grófné idejött... hova is ment volna? Nekünk lett volna kötelességünk, hogy segítsünk rajta és én most becsaptam előtte az ajtót. Én vagyok az oka, nem, nem, ez elviselhetetlen.

LÉWY: Vagy úgy? Most már értelek. Miért nem beszélsz nyíltan? Mi? Na, ne felelj semmit. Nem kell, hogy drámai vallomásokban törj ki. Nem vagyok én olyan értelmetlen.

LIONEL: Eh, gondoljon, amit akar, engem kétségbeejt.

LÉWY: Emiatt nem kell kétségbeesned. Leon gróf nem hagyja el Párizst.

LIONEL: Mit mond?

LÉWY: Semmi oka sincs, hogy elhagyja Párizst.

LIONEL: És Louise visszajön?

LÉWY: Azt nem mondtam. De a grófnak nincs már kártyaadóssága.

LIONEL: Mi történt?

LÉWY: A király beszélt róla. Láttam, hogy nagyon szeretné, ha kifizetném.

LIONEL: És papa kifizette?

LÉWY: Nagyon undorodtam, de kifizettem.

LIONEL: Köszönöm, papa.

LÉWY: Te nem undorodol?

IRNOK, *belép, sítva Lionel felé*: Két úr keresi a lordot.

LÉWY: Mit titkolódtok?

LIONEL: Semmi titok. Vendégeim jöttek.

LÉWY: Két úr?

IRNOK: A Jockey-klub két tagja.

LÉWY: Két úr a Jockey-klubból? Két ingyenélő, kártyás dandy, akkor már tudom. Leon gróf cimborái, párbajsegédek, undorodom tőlük. Lionel!

LIONEL: Ugyan papa, ugyan.

LÉWY: Lionel, remélem, kidobod őket.

LIONEL: Hogy gondol ilyet?

LÉWY: Csak nem fogsz verekedni?

LIONEL: Miért nem?

LÉWY: Tizenkét embert már a másvilágra küldött.

LIONEL: A tizenharmadik esetleg leteríti.

LÉWY: Persze, ezt szeretnéd legjobban. Hogy Louise megmaradjon neked. Fantasztá vagy, mint egy középkori lovag. Megvívtok érte. Istenítélet. Ostobaság.

LIONEL: Ne avatkozzunk egymás dolgába, papa.

LÉWY: Micsoda beszéd ez? Egy megrögzött kártyással, egy szoknyavadással, egy kalandorral, egy hivatásos verekedővel, egy gyilkossal nem párbajozunk. Még csak az kéne. Majd adok én neki.

LIONEL: Papa, igaza volna, ha még a gettóban élnénk. De...

LÉWY: Gettóban! Mi bajod neked a gettóval? Kíváncsi vagyok, hogy Gevres herceg például kiállna-e vele?

LIONEL: Gevres herceg megteheti és a Jockey-klub minden tagja megteheti, ezen a kerek világon mindenki megteheti, csak éppen én nem, egyedül én. Nekem meg kell vele verekednem.

LÉWY: Miért éppen neked?

LIONEL: Azért papa, mert én az ő szemükbe csak egy zsidó vagyok. Gyáva zsidó vagyok. Zsidó. Zsidó a gettóból.

LÉWY: Akkor vagy gyáva, ha a kedvükért megöleted magad.

LIONEL: Nem érti papa? A zsidónak minden férfias dologban kétszer olyan nagyot kell véghezvinni, mint más halandónak, hogy őt is emberszámba vegyék. A zsidónak párbajozni kell Leon gróffal még ha rablógyilkosság sülne is ki róla.

LÉWY: Zagyva Jockey-klub-fecsegés.

LIONEL: Papa csillapodjék.

LÉWY: Nem csillapodok. Nem akarok lecsillapodni. Micsoda fecsegés. A gettón túl párbajozni kell? Egy rablógyilkossal is? Hiszen ez lázadás ellenem. Meg vagy bolondulva? Ellenem lázadsz? Majd elbánok veled. *Csenget.*

IRNOK *beimbolyog.*

LÉWY: Dobd ki azt a két rablógyilkost.

IRNOK, *fintor. Lionelnek int, hogy szökjék ki.*

LÉWY, *föl és alá járkal.* Az Isten elvette az eszét! És milyen utálattal beszélt a gettóról!

LIONEL, *kisurran.*

IRNOK, *belép, Léwy nem veszi észre, írnok titokzatosan nézi a szenvedőt.*

LÉWY: Megörült! Az Isten... dehogy az Isten, a Jockey-klub elvette az eszét. Majd adok én annak a verekedő orgyilkos bandának. Ha a gettón túl az a szokás, ám csak öljk egymást. Akinek tetszik, ám álljon ki tizenharmadiknak, hogy az a vérszomjas gladiátor felkoncolja! Hohó, erre nem kapjátok meg az én legkisebb fiamat! Velem gyűlik meg a bajotok, gyilkos gazemberek. Mi? Meg akarjátok ölni az én...

IRNOK, *elébe ugrik:* Uram, ki ne mondja.

LÉWY: Hallottad, Lionel meg akarják...

IRNOK, *jelekkel és arcjátékkal megakadályozza, hogy kimondja a mondat folytatását:* Ne féljen, semmi baj!

LÉWY: Szamár! A Jockey-klub szerint a zsidónak párbajozni kell.

IRNOK: Nem kell.

LÉWY: Mi?

IRNOK: Ők mondták.

LÉWY: Kik?

IRNOK: A segédek.

LÉWY: Hogy tudod?

IRNOK: Kihallgattam, ahogy beszélgettek. Azt mondta az egyik: Ha a gróf holnap reggelig nem fizeti ki az ötszázezer frankot, lemondok megbízatásomról.

LÉWY: Mi?

IRNOK: A másik azt mondta rá: Én is. Leon gróf akkor párbajképtelen.

LÉWY, *a fejéhez kap*: Jaj!

IRNOK: Leon gróf pedig nem tudja visszafizetni. Akkor pedig. *Mutatja, hogy Leon gróf nem számít, hogy Leon gróf semmi.*

LÉWY: Irgalmas Isten!

IRNOK: És van-e olyan örült, akinek Leon gróf ötszázezer frankra jó?

LÉWY: Ne folytasd, gazember!

IRNOK, *tagadólag mosolyog*.

LÉWY, *az őrök nyakába borul*: Ó, én szerencsétlen örült... én már ki is fizettem az ötszázezer frankot. A király akarta, az ő eszét is elvette az Isten. Megállj, azt hiszed, hogy annyiban hagyom a dolgot? Várj. Nem engedem, hogy a fiamat...

IRNOK: Ki ne mondja, Uram!

LÉWY: Nem. Nem mondok semmit, hanem cselekszem. Adj ide tollat és papírt. Nem lesz háború. A gettó békében dolgozhatnak. *Irni kezd.* Megmentettem a vasutjaimat, bányáimat, papírjaimat, aranyaimat. Hát éppen a fiamat nem tudnám megmenteni? *Folytatja az írást.* Ez a Thiers furfangos egy fickó. Óriási. Engem persze nem tudott vele beugratni, de az ötlet jó. Óriási. Az ötlet ragyogó. Thiersnek ugyan nem sikerült, de annál nagyobb hasznát veszem én. *Keservesen ír.* Ez a Thiers negyvenezer frankommal tartozik, negyvenre sem jó, de ragyogó ötletet adott. Sohasem kérem tőle a negyvenezer frankot. Gettó. Jockey-klub és gettó. Lionel hiába veted meg, a gettó nem engedi meg, hogy a Jockey-klub téged...

IRNOK, *elébe ugrik*: Ki ne mondja uram.

LÉWY, *nagy kinnal elkészült a levéllel*: Borítékot ide. *Megcímezi, az órára mutat.* Mire az az óra ütni fog, itt akarom látni.

IRNOK, *magában olvassa a címet*: Hol találjuk meg?

LÉWY: Párizsban, Franciaországban, Európában. A föld kerekiségén. Nevetséges! Azt mondtam, hogy kézbesítendő.

IRNOK, *meghajol és el, az ajtóból visszafordul*: Madridból küldöttség.

LÉWY: Hagyjanak békében.

IRNOK: Zsidók!

LÉWY: Pokolba velük.

IRNOK: Spanyolországban gettótörvényt hoznak.

LÉWY: Gettót? *Dühbe jön.* Jöjjön a küldöttség!

HETEDIK JELENET.

Léwy, a küldöttség.

Bejön a küldöttség, előkelően öltözött urak és kaftános talmudisták, pajeszos gettó-lakók.

HALÉVY, *a küldöttség vezére*: Békesség a háznak.

LÉWY: Röviden! Nincs időm!

HALÉVY: Báró úr, a madridi, toledói és saragossai zsidók, akik még mindig a gettóban élnek...

LÉWY: Megállj, a gettót nem engedem!

HALÉVY: A sötét középkornak ez a maradványa...

LÉWY: Ne folytasd, szerencsétlen. Te nem értesz engem. Ha nem volna gettó, én kérném a világ hatalmasait, hogy vonjanak falat a zsidóság köré.

Zúgás. Érthetetlen beszéd, mi nem akarunk gettóban élni.

LÉWY: Én mondom nektek, maradjatok a gettóban, mert ha nem volna gettó, Izrael népét már szétszórták, - mi, szétszórták? - már régen összevagdalták, megölték, meggyilkolták, kiirtották volna. A gettót nem engedem. A többit bízzátok rám. Menjetek békével.

A zsidók zúgolódva el.

LÉWY, *egyedül fel és alá járkál, megáll a nagy pénzszekrény előtt, megsimogatja, gyönyörködik benne*: Ki akarnak menni a gettóból. Ostoba zsidók. De ez a Thiers ravasz egy róka. Leon gróf komoly trónkövetelő? No, de ilyet kieszelni. *Nevet.* Thiers úr ezzel az ötlettel le akart bunkózni... nagyot nézne, ha megtudná, hogy milyen hasznát veszem neki.

IRNOK, *belép.*

LÉWY: Függönyözd be az ablakokat. *Megtörténik, félhomály.* A titkos lépcsőn gyujtsatok világot. Senkit se engedjete be. A bárónét sem, Lionel lordot sem. Megértettél? *Irnok el.*

Az óra üt.

LÉWY: Mi ez? Talán nem találták meg? *Nevet.* Az én embereim mindig, mindenkit megtalálnak. *Elkomorodik.* Micsoda késedelem ez? *Odalép a képhez, hallgatódzik.* Mintha lépteket hallanék. Majd adok én a Jockey-klubnak. Az én fiamat akarja valaki. *Szájához kap.* Jaj, majdnem kimondtam. *Kopogás. Itt van. Kinyitja a rejtekajtót, az ajtón belép Leon gróf.*

NYOLCADIK JELENET.

Léwy, Leon.

LEON: Báró úr, Istenemre, nem hittem volna. Ez szép volt öntől.

LÉWY: Mi volt szép?

LEON: Hogy kisegített. Ön jólelkű ember.

LÉWY: Ijedt vén zsidó vagyok. Félttem a fiamat. Na. Képzelve el, hogy az ön fiát valaki le akarja taglózni. Nos, ön nem szaladna oda, hogy a testével védje?

LEON: Érdekes ember.

LÉWY: Na, így vagyok én. Ön pedig szintén tagló alatt van. Taglót mondtam? Gillotint is mondhattam volna. Honnan a pokolból vett volna ön ötszázezer frankot?

LEON: Úgy látom, mi megértjük egymást. Báró úr, ne fárasztson magát. Én nem bántom a maga fiát, csak eljátszozom vele, végig csiklandozom, de vigyázok rá, mint apa a fiára. Taglóról szó sincs.

LÉWY: Gróf úr, ön rossz üzletember. Ön nem veszi észre, hogy a portékát nagyon is olcsón adta.

LEON: Ej ha!

LÉWY: Ön mindent odaadott... a fiam életét, mindent, amit kértem, s ön ezzel szemben csak egyetlen hitelezőjétől, Gevres hercegtől szabadult meg. Hát a többivel mi lesz? Mi? Meddig bírja ön?

LEON: Mit akar tőlem?

LÉWY: Majd megmondom. Várjon. Ön oda jutott, hogy a trónra való igényeit már senki sem veszi komolyan.

LEON: Erre nem vagyok kíváncsi.

LÉWY: Itt mindenki ismeri az ön helyzetét... Önnek vagyona nincs, jövedelme sincs, adósságból él, kétségbeesetten küzd a hitelezőivel... a grófné és a gyermekek pedig nélkülöznek.

LEON: Én a szegénységet nem szégyellem.

LÉWY: Rosszul teszi, gróf úr. A szegénység szégyen. A szegénység bűn. Egy szegény trónkövetelő. Mit mondok... egy szegény kereskedő, egy szegény ügyvéd, egy szegény művész, vagy író, az nevetséges, szánalmas és ellenszenves. Az nem ért a joghoz, az megbízhatatlan üzletember, annak rosszak a képei és az írása gyatra irka-fírka. Ha a szegény ember jó és finom, akkor hülyének tartják, ha a jogainak tudatában van, akkor forradalmár; ha valamit szép szóval kér, akkor tolazkodó koldus, ha követel, börtönbe csukják; ha zárkózott és félénk, akkor gyanús, sötét ellensége a társadalomnak, ha a fórumon tevékenykedik, akkor gyanús, sötét panamista, ha takarékos, akkor önző fukar fűreg, ha könnyelmű, akkor tékozló betyár. Ha a szegény ember lángész, akkor becsukják a bolondokházába... Uram, a szegény ember akkor is ellenszenves, ha véletlenül szép arcot és jó termetet adott neki az Isten: mert akkor undorító örömlégény. A szegénység uram, olyan, mint a tetvesség, vagy a vérbaj, mindenki irtózik tőle.

LEON: Én a császár fia vagyok s ez nekem elég.

LÉWY: Elég? Várjon csak, gróf úr. Kérdezek valamit. Mit gondol, meddig lesz a trónon Lajos Fülöp?

LEON: Még egy ilyen válság, mint a mostani, még egy Thiers, még egy keleti kérdés és vége van az orleansi háznak.

LÉWY: Mondja úgy: még egy ilyen válság, de Charles Léwy nélkül, vagy Charles Léwyvel az ellenpárton... de ezt csak úgy bizalmasan mondom. A főkérdés az: mi jöhet a királyság után?

LEON: Azt hiszi, hogy egy második császárság?

LÉWY: Ép ésszel nem lehet egyebet várni. Már most kit akar ön harmadik Napoleon néven a trónra ültetni? Lajost, Hortensia fiát, vagy saját édes magát.

LEON: Ön úgy látszik, értelmes ember.

LÉWY: Egész életemben imádtam a császárt.

LEON: Mondja meg őszintén: ön engem a trónra akar segíteni?

LÉWY: Én ötszázezer frankot fizettem azért, hogy tisztába tegyem az ön becsületét. De adok még egy félmilliót... érti?... Félmilliót ráadásul, önszántamból, barátilag, hogy ön kívülről előkelően, pénzesen, mint igazi fejedelmi ifjúhoz, Napoleon herceghez, komoly trónkövetelőhöz, a császár fiához illik, felvehesse a versenyt Beauharnais Hortensia fiával, Lajos herceggel. De senki sem próféta a saját hazájában, különösen ha tizenkét előkelő hazafit a más világra küldött, a többinél pedig fülig el van adósodva. Meglátja, hogy a távolság mennyire szépíti és felmagasztosítja az ön történelmi alakját, gróf úr.

LEON: Ön azt akarja, hogy hagyjam el Párizst?

LÉWY: Még ma.

LEON: Miért olyan sürgős?

LÉWY: Őszinte leszek. Nem akarok semmiféle párbajt. Nem akarom, hogy a fiamat megcsiklandozza. Ami neki csiklandás, nekem halálos rémület. Mondja ki bátran, igaza van, én gyáva öreg zsidó vagyok. Adok önnek még egy félmilliót, ha még ma elutazik.

LEON: Mit? Megszökjem a párbaj elől?

LÉWY: Elhíreszteljük, hogy politikai üldözés elől kellett menekülnie, mert Lajos Fülöp félti öntől a trónját. Agitációs szempontból valóságos tőke.

LEON: Pokoli ember ön, de én ittmaradok.

LÉWY: Gondolja meg. Hatszázezer frank!

LEON: Ostobaság.

LÉWY: Legyen hétszázezer.

LEON: Nem megyek.

LÉWY: Nyolcszázezer.

LEON: Eszem ágában sincs.

LÉWY: Tudja mit, legyen egy millió. Szép, kerek summa. Készpénzben adom. Nekem megéri. A fiam életéről van szó. Ön pedig elfogadja két bizalmas emberem kíséretét, kocsiba ül velük, kihajtat a gőzvasút állomására, az elviszi Calaisba, átkel a csatornán és Liverpoolban hajóra száll. Az én hajómra. A Sirius, holnapután, hajnalban indul. Rendben vagyunk?

LEON: Nem vagyunk rendben.

LÉWY, *odavezeti Leont a páncélszekrényhez*: Nézze ezt meg, gróf úr. Szép látvány, mi?

LEON: Undorító.

LÉWY, *kivesz egy köteget, kiteszi*: Egymillió frank. Angol fontban.

LEON: Nem kell a pénze. Útálom.

LÉWY: Ha jobban tetszik, csekkel adok a londoni házra... Hallotta, hogy James-nak fia született? Tizennyolcadik unoka. Fiú. Mint egy medvebocs. Az én vérem.

LEON: Nekem is van kettő.

LÉWY: Szereti őket?

LEON: Micsoda kérdés?

LÉWY: Na látja. Gondoljon rájuk.

LEON: Nem kell a csekkje.

LÉWY, *a pénzt rakosgatja*: Úgy látom, önnek a készpénz jobban tetszik. Itt van. Egymillió frank. Olvassa meg. Frankban kerek egymillió.

LEON: Rettenetes.

LÉWY: Ugy-e, ha így szembe néz vele az ember, akkor rettenetes. Ez egészen más, mintha egy félmillió bankra csak úgy rámondjuk - tartom. Mi? Ez egy kicsit más. Egymillió frank. Szép kerek összeg. Tudja, mit lehet ezzel kezdeni? Akinek egy kerek milliója van, készpénzben, az csinálhat tízmillió kötet. Tízmilliót mondtam. Hatvanmilliót. Az multimilliomos. Az milliárdos.

LEON, *izgatottan*: Tegyük fel...

LÉWY: Várjon. Ezzel a pénzzel megvásárolhatja magának a császárságot.

LEON: Ohó! Azt talán mégsem.

LÉWY: Hát enélkül inkább? Gondoljon arra, hogy a családja majdnem éhezik. Így több kilátása van a császári trónra?

LEON: Nem gondolok ilyen ostobaságra.

LÉWY: Helyes. Így még nagyobb hasznát veheti a millióinak. Ön is, a grófné is és a kis úrfiak is. De azért a császárságról se feledkezzék meg. Olyan időket élünk, kedves uram, hogy az emberek egy igazi milliost még erőszakkal is megkoronáznak. Rettenetes hatalom a pénz. Rettenetes Isten. Neki van a legtöbb rajongója, legtöbb főpapja, mártírja, még a hitetlenek is csak birkóznak vele, mint Jákob az angyallal.

LEON: Gyalázatos bálvány.

LÉWY: De az ember, aki imádja, még gyalázatosabb.

LEON, *aki ezalatt tépelődik, küzd magával*: Nem, nem tehetem. Nem engedhetem, hogy gyáva fickónak tartsanak, aki megugrott egy zsidógyerek előtt.

LÉWY: Ha önnek lesz egymillió készpénze, ne tartson attól, hogy gyávának tartják. Ellenkezőleg. Ön nagylelkű hős lesz, aki legyőzte önmagát, megszánta a zsidógyereket, megkönyörült rajta.

LEON: Ne tartson olyan ostobának.

LÉWY: De az Istenért, egy kerek milliója lesz, millió frankja készpénzben. Akinek egymilliója van, az nem lehet ostoba. Ha a milliomos hülye, azt mondják róla, hogy szerény és angyali kedély; ha dőlyfös és pökhendi, akkor büszke nagyúr; ha lop, csal, vagy rabol, akkor tiszteletreméltó és lángeszű nemzetgazdász; ha kegyetlen, hiú és korlátolt, akkor monumentális nemzeti hős, ha aljas, erkölcstelen állat, akkor érdekes különc és ha embert öl, akkor kisütik, hogy beteg, az egész világ érdekes, sőt fenséges tragikai hőst fedez fel benne és legszívesebben az áldozatát ítélné akasztófára...

LEON: Nos, eszerint ön...

LÉWY: Úgy van. Én vagyok a világ legérdekesebb, legjobb, legzseniálisabb... mit mondjak még... én vagyok a világ legszebb daliája, huszonkétéves Lohengrin, Tannhäuser... kérdezze meg csak a királyokat, akik rendjelekkel, az asszonyokat, akik szerelemmel, a költőket, akik verseikkel akarnak belőlem pénzt kihízelegni.

LEON, *lassan összeomlik*: Nem, nem, nincs kedvem a tréfázkodásra.

LÉWY: Tehát megy.

LEON: Még ma nem.

LÉWY: Ne menjen. De akkor átadom önt az ügyészségnek.

LEON: Elment az esze?

LÉWY: Megjött. Eszembe jutott, hogy én voltaképpen vén számár vagyok. Az ablakon akarok kihajigálni egymilliót. Hát nem olcsóbb nekem, ha egyszerűen feladom önt az ügyészségnek?

LEON: Ember, nem fél, hogy leütöm?

LÉWY: Félek, bizony félek. Ámbár itt körülöttem minden ajtó mögött két-három olyan hercules vigyáz rám, mint ön, de talpig fegyverben. *Kinyit egy ajtót, az írnok vigyorgó arca és marcona fegyveresei látszanak.*

LEON: De milyen címen akar ön feljelenteni?

LÉWY: Ön kérdi? Hát az előbb nem egész nyíltan beszélt a trónra való igényéről?

LEON: Ön ugratott bele.

LÉWY: Nem fontos. Thiers úr, önt Lajos Fülöp, az orleansi ház, a francia nép, sőt egész Európa legveszedelmesebb ellenségének tartja.

LEON: Korlátoltság, vagy rosszhiszeműség.

LÉWY: De én is annak tartom ám, gróf úr.

LEON: Gyalázat.

LÉWY: Eddig tizennégy merényletet követtek el a felség ellen. Minden baj, gazság és istentelenség, ami hazánkat tíz esztendő óta emészti, az ön bűne, gróf úr.

LEON: De hiszen ön is tudja, hogy mind ez szemenszedett hazug rágalom.

LÉWY: Tudom? Honnan tudjam én? Lehet, hogy igaz, lehet, hogy nem. Ez attól függ, hogy ki híreszteli. Ha például egy ágról szakadt koldus, akkor nem igaz, de ha például én...

LEON: Ah, tehát ön zsarolni akar?

LÉWY: Én? Zsarolni? Én egy kerek milliót adok, egy egész gyönyörű milliót, hogy ne kelljen önt becsukatnom. Uram, ne folytassuk ezt a párviadalt. Fegyház, vagy millió? De hagyjuk. Ne üljünk egymással szemben, mint két sötét gazember, egymás mellének szegezett késsel, két alávaló gyilkos zsaroló, levetkőzve minden büszkeséget és méltóságot. Mirevaló ez? Illik ez hozzánk? Vigye el a pénzét.

LEON: Igaza van, a hatalmában vagyok... nem is tudom, hogy jutottam idáig.

LÉWY, *felmegy az íróasztalhoz, írni kezd*: Gróf úr, tudom, mit akar mondani. Valljuk be, egyformán nagy bajban vagyunk mind a ketten. Ha egéruat találnánk... mit mondok?... egy tű fokán is keresztül bujnánk, hogy eltűnjünk egymás szeme elől. *Keservesen írni kezd.*

LEON: Nem bánom... tehetetlen vagyok... de annyit mondok önnek, verje meg az Isten, ha nem vigyáz a családomra.

LÉWY: Ez már helyes beszéd. Nyugodtan rábízhatja őket. A grófné már volt az én oltalmam alatt. Ön talán nem is tudja. *Írás közben.* A waterlooi csata után. Na, készen vagyunk. Olvassa el ezt a levelet. A grófnénak szó. Megírtam neki, hogy ön elhagyja Párizst. Írja ide a végére, hogy őt és gyermekeit az én gondjaimra bizza.

LEON, *ír:* Mi történt velem? Alig tudok írni. Kimerültem a gondok, terhek, tettetések, erőlködések és kétségbeesések kínszenvedésében. Bevallom önnek, sokszor álltam már az öngyilkosság szélén, mert kimondhatatlanul szeretem Louiset és a gyermekeket. Rettenetes sok bűnt követtem el ellenük s ha most elfogadom az ön ajánlatát, ezt csak értük teszem. De nélkülük nem tudok élni. Ha nekik valami bajuk történik, a pokol fenekéről is visszajövök s megölöm önt, kiirtom az egész családját...

LÉWY, *átfutja a gróf írását:* Rendben van. Isten önnel gróf. Na, nem fog kezét?

LEON, *elfordul:* Isten önnel, báró.

Irnok és Léwy emberei belépnek, közrefogják Leont, elvezetik.

LÉWY: Ezt is megvásároltam. *Becsukja a pénzszekrényt, nézegeti, megsimogatja.* Megtetted a kötelességedet. Jó barátom vagy. *Leroskad.*

IRNOK, *besurran, odaszalad, felemeli.*

LÉWY: Elment?

IRNOK, *jelzi, hogy el.*

LÉWY: Ezt a levelet azonnal vigyék el Lavalette Louise grófnőnek. Nyisd ki az ablakokat.

IRNOK: Lionel lord szeretne bejönni.

LÉWY: A bárónét is hívd be. *Leül az íróasztalhoz, úgy, ahogy a felvonás elején, önelégülten mosolyog.*

KILENCEDIK JELENET.

Léwy, Lionel.

LIONEL: Régóta keresem.

LÉWY: Na, mikor lesz a párbaj? Vagy ezt nem szokás elárulni?

LIONEL: Nem azért, de...

LÉWY: Kérlek, Mylord, nem szóltam semmit.

LIONEL: Apám, ne félts.

LÉWY: Mit gondolsz? Olyan gyáva zsidónak tartasz?

LIONEL: Apám.

LÉWY: Hogy lásd, mennyire biztosra veszem győzelmedet, beszéljünk arról, mi lesz a párbaj után. Nőül veszed a Fould-lányt?

LIONEL: Nem.

LÉWY: Jó, hát ne vedd el. Tudod mit? Azt sem bánom, ha egyáltalán nem házasodol.

LIONEL: Papa, mi történt veled?

LÉWY: Gondolkoztam és átláttam, hogy igazad van. Mindenkinek igaza van. Neked is, nekem is, Leon grófnak is.

Az utcán: éljen a béke, le a háborús uszítókkal, le a zsidókkal.

LÉWY: Sőt ezeknek is igazuk van. Jól esik hallani a kiabálásukat. Most, hogy a békét éltetik, most is nekem hízelegnek. Én vettem nekik a békét. Meg tudtam venni. Mindent megvettem, amit csak akartam. Megvettem Leon grófot is. Megvettem, kifizettem, elutazott. Itt a levele, olvasd. Nos, mit szólsz hozzá? Ki az a tizenharmadik, aki a spadassint leterítette. A te kardod, vagy az én gettóm?

LIONEL: Rettenetes dolgokat művel, papa, szégyellem magam.

LÉWY: Én nem. Teérted tettem. Teérted, édes, legkisebb, legrosszabb fiam, hiába titkolom, nagyon szeretlek. *Megcsókolja. Lea belép.*

TIZEDIK JELENET.

Léwy, Lionel, Lea.

LEA, *Léwy nyakába esik*: Tudom már, tudom. *Lionelt is megcsókolja*. Lionel, tiszteld apádat... mi valamennyien neki köszönhetjük életünket... olyan jó az ő hatalmának árnyékában, olyan jó meleg biztonság.

LIONEL: Elutazott?

LÉWY: És vissza sem jön többé. Arról kezeskedem.

LIONEL: És a családja?

LEA: Két kis gyermeke van és nincs ebédjük.

LÉWY: Őket is megmentettem.

LEA: Ahogy Mendel Ábrahám meghagyta.

LÉWY: Látod Lionel, ilyen hatalom a pénz. Szeresd, tiszteld, becsüld meg a pénzt.

LIONEL: És az asszony?

LEA: Lionel, te nem is örülsz, hogy megmentették az életedet?

LIONEL: Legalább ne tudnám, hogy pénzért vásárolták.

LEA: Ne légy Lionel hálátlan.

LIONEL: Bocsássanak meg, mi nem értjük meg egymást.

LÉWY: Azt látom. Borzasztó idegenül állunk egymással szemben. Én mégis szeretlek és vigyázok rád.

LIONEL: Visszajön a grófné?

LÉWY: Téged csak az asszony érdekel, úgy látom fiam.

LEA: Menjek el érte?

LÉWY: Ha megkapta az ura levelét, úgyis ide fog jönni.

LIONEL: És mi a terve vele?

LÉWY: Talán elküldöm Bécsbe, vagy mit tudom én. Sürgősebb dolgom is van. Lionel, egészen elszomorítottál. Előbb olyan boldog voltam.

LEA: Léwy, menj, pihend ki magad.

LIONEL: Papa egy pillanatig még. Én is vele megyek Bécsbe.

LÉWY: Itthon maradsz. Részt kell vened az üzletben.

LIONEL: Papa mondanék valamit. Akarja hogy megnősüljek?

LÉWY: Mit mondasz. Jól hallottam?

LIONEL: Beleegyeznél hogy keresztény nőt vegyek feleségül?

LEA, *felsikolt*.

LÉWY: Bolond. Gúnyolódni merészelsz velem? Vakmerő.

LEA: Fiam, édes fiam... éppen most... éppen erre a pillanatra tartogattad ezt?

LIONEL: Papa, hallgasson meg.

LÉWY: Nem beszélek veled. El innen. Nem akarlak látni.

LIONEL: Papa, ne feledje...

LEA: Hagyd most a papát.

LIONEL: Hát jó, akkor nem kérdezlek benneteket.

LEA: De Lionel, miért olyan sürgős?

LIONEL: Mert minden pillanatban jöhet a grófnő.

LEA: Ó, te boldogtalan.

LÉWY: Lionel, én kezdek sajnálni téged. Te elmebeteg vagy. Vagy csak részeg vagy.

LIONEL: Életemben most akarok először valamit józanul cselekedni. Szeretném tudni, hogy mekkora az a vagyon, amellyel kizárólag magam rendelkezem. Mit vihetek a házasságba.

LÉWY: Arcátlan kérdés.

LIONEL: Papa, ne legyen ilyen goromba.

LÉWY: Hát jó. Nem gorombáskodom. Tárgyaljunk hát. Foglalj helyet.

LEA: Szent Isten, Szent Isten. *Ide-oda tipeg*.

LÉWY: Ajánlatom ez. Ha kedvemre való házasságot csinálsz, egy millió frank évi járadék. Ha keresztény nőt veszel, elmehetsz koldulni. Válaszod?

LEA: Mennybéli Úristen.

LIONEL: Ez az utolsó szava?

LÉWY: Vagy a koldustarisznyát nem óhajtja megosztani veled a grófné excellenciája? Csak a pénzszekekrényt. Gratulálok a menyasszonyodhoz. Hiába, ezek a keresztények nagy idealisták.

Ezek aztán igen. Megvetik a zsidót, de a pénze előtt porba omolnak. És még ők fecsegnek molochról, aranyborjúról, pénzeszsákról, aranyimádatról, piha, gyűlölöm és megvetem ezt az álnok, képmutató, pökhendi, gyűlölködő fajtát, amely folyton a pénz ellen locsog, de meghal, vagy aljas rabszolga lesz a pénzért.

LEA: Szent Isten, ne folytassátok. Léwy, türtőztess magad, hiszen Lionel még nem is beszélt a grófnővel.

LÉWY: Ne is merészeljen! Ha idejön, kidobatom.

LIONEL: Papa, sajnálom, hogy így felizgattam. De most már én is kezdek indulatba jönni.

LEA: Az Istenért, Lionel... Léwy, eredj pihenni... Majd én elintézem.

LÉWY: Hallgass, az én házamban én parancsolok. Te meg holnap elindulsz Spanyolországba. A grófnőt a király száműzni fogja Amerikába.

LIONEL: Papa, azt meg ne próbálja.

LÉWY: Nem tűröm, hogy keresztény nővel szennyezd be a családomat. *Csenget.*

LEA: Szent Isten. Magasságos ég.

IRNOK, *belép.*

LÉWY: Ha Leon grófné idetolakodnék...

LEA, *odaugrik, befogja Léwy száját:* Az Istenre kérlek.

IRNOK, *fintorral el.*

LIONEL, *felugrik:* Már elég volt ebből az örületből.

LÉWY: Téged is ki dobatlak.

LEA: Ne bántsátok egymást... Szerencsétlenek!

LIONEL: Hagyja, mama. Megyek a grófnőhöz.

LÉWY: Arcátlan kölyök. Megtiltom, hogy keresztény nőt végy el.

LIONEL: Megtiltja! Keresztény nőt nem szabad elvennem! Hát tudja meg, hogy én is keresztény vagyok. *Elrohan.*

LEA, *felsikolt.*

LÉWY, *megtántorodik:* Jaj, jaj, segítség.

IRNOK, *beront, átöleli, becézgeti.*

LEA, *zokogva ráborul.*

LÉWY; Jaj, megfulladok, Lionel, Lionel.

LEA: Nem igaz, Lionel hazudott.

LÉWY: Igaz. Régen sejtettem. Eredj. Nincs semmi bajom. Régóta figyelem. A Jockey-Klub. Anglia... naplopó... róka vadász... párbaj, hagyj nekem békét... de mi lesz belőle... Sem innen, sem túl, kitagadom. Gevres herceg, Napoleon fia, Lionel lord, gyönyörű banda. Egyik sem keresett soha életében egyetlen garast.

LEA: Ne gyötörd magadat, papa.

LÉWY: Te nem is törödsz azzal, hogy a fiad kikeresztelkedett. Igen? Nagyon fáj? No nekem már nem. Felőlem tehet, amit akar.

IRNOK, *belép*: Parancsőrtiszt a Tuillériákból. A király kéreti a báró urat.

LEA: Nem lehet, nem lehet, mondja, hogy beteg.

IRNOK, *Léwyhez*: Tessék felülni a tiszt úr kocsijára. *Leának integet, hogy ez lesz a legjobb.*

LEA: Ne menj most, Léwy.

LÉWY: Megyek. Felőlem tehet, amit akar. Kitagadom. Menjen koldulni. Elégedjék meg azzal, hogy az életét megmentettem. Thiers után csak Guizot jöhet. James is így akarja. Megyek. *El.*

TIZENEGYEDIK JELENET.

Lea, Louise, később Lionel.

IRNOK, *Louise előtt kitárja az ajtót.*

LOUISE: Hol van az uram? Ki tette ezt? Hol van a báró?

LEA: Nem látta Lionelt?

LOUISE: Mi történt, bárónő, az Istenért, mondja meg, mi történt?

LEA: Rachel is elhagyott bennünket s nem szült fiúgyermeket, csak egyetlen leányt, az ön édesanyját. És egyiket sem tudtuk megmenteni. Pedig az öreg Mendel Ábrahám lelkünkre kötötte, hogy vigyázzunk Rachelre és a leányára és az ő leányának a leányára... önre, kedves grófnő.

LOUISE: Mit mond, asszonyom?

LEA: Azt mondom, hogy a legerősebb ember is csak nádszál a viharban, amellyel a Magasságbeli - legyen áldott az ő szent neve - végigsöpri a földet. Szegény öreg Léwy. Hogy bízott mindig az erejében.

LOUISE: Szenved, asszonyom?

LEA: Szenvedek és nem tudom, mi a teendőm. Pedig egész életemben tudtam. Ez volt az erőm és boldogságom. Nyílegyenesen haladtam az Úr által kijelölt úton. Most közel a végéhez eltévedtem.

LOUISE: Nekem nem szabad tudnom?

LEA: Elsősorban önnek kell tudnia. Grófnő, az én legkisebb fiam kikeresztelkedett.

LOUISE: Ó, Istenem, hát ennyi az egész?

LEA: Az egyik embernek halálos szerencsétlenség, a másoknak: ennyi az egész?

LOUISE: Régóta suttojják róla.

LEA: Nekünk csak most mondta. És Léwy most gyűlöli önt, grófnő.

LOUISE: Engem? Miért?

LEA: Mert Lionel még mást is mondott neki.

LOUISE: Nem értem, asszonyom.

LEA: Lionel nemcsak az eszét, de úgy látszik, a szívét is elvesztette. A mi számunkra nem maradt belőle semmi.

LOUISE: Asszonyom, én félek...

LEA: Én ugyan sohasem gondoltam egyébre, mint hogy az uramat szolgáljam és egészséges gyermekeket szüljek neki... de most már tudom, már Rachelnél is láttam... hogy nincs nagyobb szerencsétlenség a szerelemnél.

LOUISE, *maga elé suttogva*: Tehát nekem itt nincs keresnivalóm. Itt sincs. Sehol sincs. *Hangosan kifakad*. De hát kihez forduljak a földkerekségén?

LEA, *bátortalanul*: Lionel azt mondta, hogy elhagyja Párizst, de előbb felkeresi önt.

LOUISE: Az egyetlen ember, akit nem szabad meghallgatnom.

LEA: De engem igen. Két asszony, két anya, sok mindent megmondhat egymásnak.

LOUISE: Ó, szegény kis árva gyermekeim.

LEA: Róluk akarok beszélni. *Hirtelen, lázasan*. Grófnő, hallgasson ide. Én ismerem Léwy. Lionelt ő többé nem fogja fiának nevezni... én sem... Meggyászoljuk őt és nem emlegetjük együtt a többivel... De Léwy azért gondoskodik róla... Asszonyom, Léwy borzasztó gazdag... Lionel is az... és ha ön is úgy akarja, grófnő, a kis grófokat Lionel fejedelmi fényben tudná fölnevelni.

LOUISE: Nem szorultak rá. Ők anélkül is a császár unokái.

LEA: De Lionel vagyona volna számukra az a biztos, szilárd pont, amelyen a lábukat megvethetik és kilendülhetnek a világ fölé.

LOUISE: De melyik világ fölé. A fölé, amelyet az ön férje gyűlöl, vagy a fölé, amelytől a fiaim irtóznak?

LEA: De hiszen Lionel kikeresztelkedett.

LOUISE: Mit tesz az, bárónő? A két gyűlölködő világ azért még nem olvad össze... nem, minek is beszéljek?... Ön imádja a fiát, ön kétségbeesetten vergődik... Ön nem törődik velem és az én fiaimmal... ön csak a saját legkedvesebb és legkisebb gyermekéért küzd... és ez önben a legszebb.

LEA: De én önt is félttem.

LOUISE: Mitől?

LEA: Az árvaságtól.

LOUISE: Az én családom egész Franciaország.

LEA: A világtól.

LOUISE: Amerre Napoleon lába a földet érintette, ott én otthon vagyok.

LEA: A küzdelemtől.

LOUISE: Az egyetlen szépségtől, amelyért érdemes élni.

LEA: A szenvedésektől.

LOUISE: Asszonyom, a szenvedések nekem édestestvéreim. Velük nőttem fel, nem félek tőlük, s nem félttem a fiaimat sem.

LEA: De még olyan kicsikék, olyan szegények és olyan szükségük volna egy jó kis meleg családi fészekre.

LOUISE: Az egyik hétéves, a másik már nyolc; nemsokára férfisorba jutnak... én már négyéves koromban elvesztettem a jó meleg kis fészket, árván nőttem fel, idegen emberek közt, az apám és anyám történetét Franciaország történetével együtt könyvekből tanultam, de sem idő, sem hely, sem ember, sem érzés, nem tudott tőlük elszakítani. Én az övék vagyok.

LEA: Ön emberfeletti feladatra vállalkozik. Szinte didergek, amikor önt hallom, olyan gyáva lettem és félni kezdek öntől.

LOUISE, *Lea vállára omlik*: Ne féljen tőlem, édes, drága jó asszonyom, én gyávább vagyok, mint ön... én nem merek letérni az útról, amelyet...

LEA: ...amelyet Rachel és Antoinette kijelölt önnek. *Felpattan*. De én esküszöm, hogy letéritek.

LOUISE: Ön meg emberfeletti dologra fogadkozik.

LEA: Ön mondta, grófnő, hogy a fiamért harcolok. Igaza van. Azért alázom meg annyira magam, mert az öt fiam közül a legdrágábbról, a legkisebbéről van szó... ne csodálkozzék, hogy még valamit kérek... Lionel biztosan felkeresi önt... Grófnő, az Isten szerelmére, legalább hallgassa meg...

LOUISE: Hol van a lord?

LEA: Talán még itthon.

LOUISE: Beszélni akarok vele.

LEA: Jaj, én úgy reszketek.

LOUISE: Kérem, hívassa a lordot.

LEA, *csenget*.

IRNOK, *bejön, Leával halkán tanácskozik; el*.

LEA: Könyörgök önnek, grófnő, ne alázza meg... én ismerem Lionelt.

LOUISE: Ne féljen, asszonyom, a lord és én majd megértjük egymást.

LIONEL, *utiruhában belép*: Grófnő, köszönöm, hogy...

LOUISE: Kezet akartam szorítani önnel, kedves barátom. Önről beszélgettünk.

LIONEL: Anyám elmondta?

LOUISE: Két asszony, két anya mindent elmondhat egymásnak. De az anyák nem tudták megérteni egymást. Mi talán megértjük.

LIONEL: Édesanyám túlságosan szenved.

LOUISE: Én is. És arra vagyok a legbüszkébb, hogy szenvedni tudok.

LIONEL: Édesanyám rosszul választotta meg a helyet és időt.

LOUISE: Nagyon jól és nagyon jókor. Nekem sürgősen el kell hagynom Párizst.

LIONEL: Akkor én is kénytelen vagyok beszélni. Igen. A grófnő elhagyja Párizst. Bizonyára visszamegy a brit szigetekre. Én is visszamegyek. Van egy kis birtokom Írlandban. Öreg góti-kus kastély... Vadaskert, puha zöld selyempázsiton, bekerítve... Tíz telivér fut a színeimben...

a falkám a norfolki hercege után következik... grófnő, ha ön kedvét leli az ilyesmiben... grófnő, az írlandi smaragdszínű gyepen nagyon szép volna az élet.

LOUISE: Szép volna az élet... szép volna élni... és én szeretnék még élni... de nekem csak egyetlen szívem van s abban ön és a fiaim nem férnének el. Én nem akarom, hogy önök hárman szégyeljék, vagy gyűlöljék egymást.

LIONEL: Grófnő, ami engem illet...

LOUISE: Tudom. De nem önről van szó. Rólam se beszéljünk. De a fiaim...

LIONEL: Talán egyszer ők is megbocsájtanak.

LOUISE: Önnek talán igen. De az anyjuknak soha... Elég volt, nem tudok beszélni... Isten önnel, édes asszonyom. Ég áldja, drága barátom...

LEA: Hova megy, asszonyom?

LOUISE: A fiaim után. *El.*

LEA: Elment. Milyen büszke és kegyetlen önmagával szemben. Még ő vigasztalt minket. Lionel, mind ilyenek a keresztények?... Nagyon fáj a szíved, Lionel?

LIONEL: Fáj. De meg tudom érteni őt.

LEA: Ő soha életében sem tudott sírni s neked könny csillog a szemedben. Úgy féltetek téged.

LIONEL: Eddig nem féltett?

LEA: Nem ismertem a veszedelmet. Nem tudtam, hogy te is közéjük tartozol.

LIONEL: Most, hogy tudja, még kevésbé féltsen. Azok szenvedni is megtanítottak. *Lassan kilopódzik a szobából.*

LEA: Igen, ők tudnak szenvedni. Mi meg jajveszékelünk, átkozódunk és összeroskadunk. Nini, most megy át az utcán. Milyen finom és előkelő és milyen törekeny a teste. Nem is hinné az ember, hogy milyen kegyetlenül erős lélek lakozik benne... Szegénykének még kocsija sincs. Az emberek az arcába bámészkodnak... Nyilván ettől riadt meg... futni kezd, szembe jön vele egy robogó kocsi, *felsikolt*, vigyázz, elgázol a kocsi! Lionel hol vagy?

IRNOK, *besurran*: Itt van a báró. Kivonszolja Leát.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Léwy, majd őrnök.

LÉWY, *összetörten betámolyog, leroskad, sokáig ül némán, pihegve, majd felkel, leszaggatja magáról a rendjeleket, odalép a pénzszekevény elé, kinyitja, kivesz egy csomó bankjegyet, széjjelszórja, belerúg a pénzszekevénybe, ledobja a frakkját, erre az őrnök halkán beoson, hosszú dolgozókabátot ad fel Léwyre, kis selyemsapkát, aztán szótlanul kisurran. Léwy körüljár, hallgatódzik, befüggönyzi az ablakot. őrnök beoson, világot gyújt, kisurran. Léwy fölvánszorog az íróasztalhoz, kinyitja a könyveket, lapozgat, halkán dörög: Spanyol higanybányák, Lipót kiegészített Hollandiával, Szíriusz elindult, eddig hárommillió utas, szerencsétlenség nulla egész egytized százalék... micsoda?... Hiszen kikeresztelkedett, szerencsétlenség száz százalék, s el akarja venni Rachel unokáját... Nem kell gettó... ezeknek nem kell... miféle em-*

berek ezek?... Itt a földön garmadában hever az arany és ők felmásznak a falakra, rögeszmés mártírok... itt a sárga aranyban hentreghetnének, de ők kinyújtózkodnak s a sárga csillagok felé kapkodnak... micsoda emberek ezek? Hát csakugyan kétféle embert teremtett az Isten? pedig szépek és finomak ők, Rachel is az volt, *kiveszi tárcájából Rachel arcképét; nézegeti*, Isten kertjének legszebb virága volt, de neki nem volt szabad megöregednie, a nagy utat nélküle tettem meg... didergek... ámbár Lea valóságos kincs üzletembernek... úgy érzem, mintha dagadnának a lábaim... nehéz a lélekzetem... mi az, nem tudom a karomat mozdítani? *Megpróbálja, meglóbálja a karját. Elmosolyodik.* Dehogyan nem tudom... Persze, hogy tudom. *Hátranyúl, megrántja a csengőt.*

IRNOK, *belép.*

LÉWY: A rente?

IRNOK: Nyolcvankettő és fél.

(Függöny.)